

Geleidebrief informatief

Naam voorstel 15018448	Brief GS 18 december 2015 over Economische Impuls Zeeland, jaarplan en begroting 2016		
Betreft vergadering	Commissie Economie	15 januari 2016	
Te verzenden aan	Commissie Economie via iBabs		
Verzenddatum	5 januari 2016		
Commissiegriffier	Annemieke Lobik	0118 - 631888	am.lobik@zeeland.nl
Statenadviseur	Simon de Visser	0118 - 631594	s.de.visser@zeeland.nl
Inhoudelijk ambtenaar	Peter van Vooren	0118 – 631422	pal.v.vooren@zeeland.nl
Verantwoordelijk bestuurder	J. de Bat		

Inhoudelijk	
Aanleiding	Begroting en jaarplan 2016 van Economische Impuls Zeeland.
Bevoegdheid	GS
voerste	De begroting en jaarplan 2016 hebben GS geen aanleiding gegeven tot het maken van opmerkingen. In de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van Impuls op 9 december 2015 is afgesproken dat er in de toekomst een verbeteringslag wordt gemaakt in de aansluiting tussen jaarplan en begroting.
Toelichting	<p>In het jaarplan 2016 wordt ingegaan op de verschillende projecten voor de verschillende kernactiviteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Projectontwikkeling in de Zeeuwse topsectoren; • Het aantrekken van nieuwe ondernemingen naar Zeeland en acquisitie van bedrijven; • Het stimuleren van nieuwe bedrijvigheid door het begeleiden en (mede)financieren van startende innovatieve ondernemers. <p>Verder wordt voor 2016 een doelstelling (resultaat van alle acquisitie werkzaamheden) opgenomen van:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 15 (in 2015: 17) nieuwe bedrijfsvestigingen (projecten/investeringen); • 200 (in 2015 ook 200) nieuwe arbeidsplaatsen. <p>De doelstelling van nieuwe arbeidsplaatsen is in de afgelopen jaren steeds ruim gehaald</p> <p>Ook bij Stichting Kenniswerf/DOK41 is een doelstelling van 100 nieuwe arbeidsplaatsen opgenomen.</p>
Kosten en dekking	Provincie Zeeland verstrekt een subsidie 2016 van € 1.076.192
Overige informatie	Naar aanleiding van de ontvangen begroting en jaarplan 2016 van Economische Impuls Zeeland zal de directeur, de heer Dick ten Voorde, een presentatie houden.

15018448

Provincie Zeeland

bericht op brief van:

Aan de voorzitter van Provinciale Staten

uw kenmerk:

ons kenmerk: 15018370

afdeling: Beleid en Advies

bijlage(n): 2

behandeld door: A.C. Clement

doorkiesnummer: (0118) 63 1574

onderwerp: Jaarplan en begroting 2016 NV EIZ

verzonden: 18 DEC. 2015

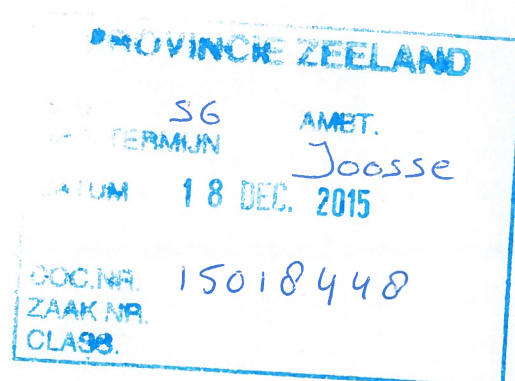
Middelburg, 18 DEC. 2015

Geachte voorzitter,

Hierbij zenden wij u het Jaarprogramma 2016 (Jaarplan en Begroting) van de NV Economische Impuls Zeeland (Impuls). Het inhoudelijke jaarplan heeft ons geen aanleiding gegeven tot het maken van opmerkingen. Het jaarplan en begroting zijn behandeld en vastgesteld tijdens de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van Impuls op 9 december 2015. Afgesproken is dat er in de toekomst een verbeteringslag wordt gemaakt in de aansluiting tussen jaarplan en begroting.

Wij stellen u voor het Jaarprogramma 2016 te bespreken in de commissie Economie van 15 januari 2016. Directeur Dhr. D. ten Voorde van Impuls is bereid om een toelichting te geven.

Hoogachtend,

gedeputeerde staten,
namens dezen,dhr. drs. R.D.A. Wiskerke,
Afdelingshoofd Financiën

Concept begroting 2016 NV Economische Impuls Zeeland

Excl. Investeringsfonds Zeeland BV

	BEGROTING 2016	JAAR- REKENING 2014	BEGROTING 2015	Verschil Begroting 2016 en Jaarrekening 2014	Verschil Begroting 2016 en 2015
Opbrengsten	3.315.317	3.154.371	4.015.187	160.946	-699.870
<u>Projectinkomsten</u>	<u>1.790.000</u>	<u>1.542.611</u>	<u>2.434.897</u>	<u>247.389</u>	<u>-644.897</u>
Provincie Zeeland	1.076.192	1.091.857	1.076.192	-15.665	0
Integrale kostensubsidie Prv.Zld	1.076.192	1.091.857	1.076.192	-15.665	0
<u>Aandeelhouders en participanten</u>	<u>449.125</u>	<u>519.904</u>	<u>504.098</u>	<u>-70.779</u>	<u>-54.973</u>
Bijdragen gemeenten	380.621	381.077	381.077	-456	-456
Bijdragen kennisinstellingen	45.500	49.500	45.500	-4.000	0
Dow Benelux	12.500	12.500	12.500	0	0
ABN Amro	10.504	10.504	10.504	0	0
Kamer van Koophandel	0	41.322	42.017	-41.322	-42.017
Rabobank	0	12.500	12.500	-12.500	-12.500
Zorginstellingen	0	12.500	0	-12.500	0
Kosten	3.320.317	3.101.082	4.030.187	219.235	-709.870
<u>Projectkosten</u>	<u>1.774.292</u>	<u>1.598.992</u>	<u>2.386.479</u>	<u>175.300</u>	<u>-612.187</u>
Gefinancierd via proj.subsidies	1.720.000	1.261.590	2.186.479	458.410	-466.479
Gefinancierd via reguliere subs. en bi	54.292	266.661	200.000	-212.369	-145.708
Dotatie voorziening prj.risico's	0	70.741	0	-70.741	0
<u>Personeelskosten</u>	<u>1.075.000</u>	<u>1.042.706</u>	<u>1.077.255</u>	<u>32.295</u>	<u>-2.255</u>
Bruto salarissen	810.000	769.101	796.255	40.900	13.745
Sociale Lasten	117.000	135.855	131.000	-18.855	-14.000
Pensioenpremies	84.000	96.323	74.000	-12.323	10.000
Vakantiegeld	64.000	66.756	76.000	-2.756	-12.000
Reservering vakantiedagen	0	-7.162	0	7.162	0
Uitkering ziektegeld	0	-18.166	0	18.166	0
<u>Overige personeelskosten</u>	<u>147.000</u>	<u>149.858</u>	<u>227.500</u>	<u>-2.858</u>	<u>-80.500</u>
Inhuur externen voor overige taken	10.000	5.248	67.500	4.753	-57.500
Ziekteverzuimverzekering	26.000	25.918	30.000	83	-4.000
Kosten werving en selectie	10.000	11.253	13.000	-1.253	-3.000
Opleidingskosten	11.000	6.698	12.000	4.302	-1.000
Reiskosten	80.000	91.446	95.000	-11.446	-15.000
Overige personeelskosten	10.000	9.296	10.000	705	0
<u>Promotie en Acquisitie</u>	<u>100.000</u>	<u>84.535</u>	<u>100.000</u>	<u>15.465</u>	<u>0</u>
<u>Huisvesting</u>	<u>64.000</u>	<u>55.690</u>	<u>58.000</u>	<u>8.310</u>	<u>6.000</u>
Huur	57.000	44.456	51.000	12.544	6.000
Overige huisvestingskosten	5.000	10.000	5.000	-5.000	0
Afschrijving inventaris	2.000	1.233	2.000	767	0
<u>ICT</u>	<u>30.000</u>	<u>33.260</u>	<u>40.000</u>	<u>-3.260</u>	<u>-10.000</u>
Software, systeembeheer en advies	20.000	20.457	22.000	-457	-2.000
Afschrijving hardware	10.000	12.803	18.000	-2.803	-8.000
<u>Telefonie</u>	<u>8.000</u>	<u>8.033</u>	<u>10.000</u>	<u>-33</u>	<u>-2.000</u>
Telefonie en internet	8.000	8.033	10.000	-33	-2.000
<u>Communicatie</u>	<u>25.000</u>	<u>30.674</u>	<u>35.000</u>	<u>-5.674</u>	<u>-10.000</u>
<u>Organisatiekosten</u>	<u>36.000</u>	<u>36.382</u>	<u>35.000</u>	<u>-382</u>	<u>1.000</u>
Kantoorkosten	15.000	14.301	15.000	699	0
Advieskosten	8.000	12.759	8.000	-4.759	0
Congressen en seminars	4.000	3.447	4.000	554	0
Vergaderkosten	4.000	3.352	4.000	648	0
Assuranties	4.000	2.273	2.500	1.727	1.500

Concept begroting 2016 NV Economische Impuls Zeeland

Excl. Investeringsfonds Zeeland BV

	BEGROTING 2016	JAAR- REKENING 2014	BEGROTING 2015	Vershil Begroting 2016 en Jaarrekening 2014	Vershil Begroting 2016 en 2015
Overige	1.000	250	1.500	750	-500
<u>Accountant en RvC</u>	<u>61.025</u>	<u>60.953</u>	<u>60.953</u>	<u>72</u>	<u>72</u>
Bestuurskosten	42.000	41.928	41.928	72	72
Accountant	19.025	19.025	19.025	0	0
Rente en overige	5.000	19.366	15.000	-14.366	-10.000
Rentebaten- en lasten	5.000	20.515	15.000	-15.515	-10.000
Resultaat deelneming	0	-1.148	0	1.148	0
Resultaat	-0	72.655	0	-72.655	-0

Toelichting:

Opbrengsten:

Projectinkomsten: Eind 2015/begin 2016 bieden een aantal grote Europese meerjarige subsidieprogramma's, waaronder OP-Zuid en Interreg., nieuwe indieningsrondes aan Impuls heeft subsidie-aanvragen binnen deze programma's ingediend en zal de komende maanden nog een aantal aanvragen gaan indienen. Omdat onzeker is of en in welke omvang de aanvragen gehonoreerd worden, is het lastig om de precieze omvang van de projectportefeuille voor 2016 te bepalen. Dit geldt zowel voor de projectinkomsten- als uitgaven. De opbrengsten uit projecten zijn lager dan in 2015 doordat een aantal grote projecten is afgerond.

Provincie Zeeland: In 2014 ontving Impuls nog een bijdrage voor Biobased Economy via de integrale kostensubsidie. Vanaf 2015 wordt deze niet meer verstrekt.

Aandeelhouders en participanten: Vanaf 2015 hebben de Kamer van Koophandel en de Rabobank hun jaarlijkse bijdragen beëindigd. De Rabobank blijft vanaf 2015 specifieke projecten van Impuls financieel ondersteunen.

Kosten:

Projectkosten: De omvang van de projectportefeuille, en daarmee de projectkosten- en opbrengsten, is voor 2016 lastiger in te schatten door de start van een aantal grote Europese subsidieprogramma's waarvoor Impuls subsidie-aanvragen heeft ingediend. Zie ook de toelichting bij de post projectopbrengsten. De projectkosten die gefinancierd worden via de reguliere subs. en bijdragen van aandeelhouders, is voor 2016 lager door de teruglopende opbrengsten van Impuls (waaronder de lagere bijdragen van aandeelhouders en participanten).

Personeelskosten: De personeelskosten nemen licht toe. In de loop van 2015 zijn een aantal nieuwe projectleiders aangetrokken. Vanaf 2016 tellen deze voor een volledig jaar mee in de personeelsbegroting.

Overige personeelskosten: De begrote inhuur voor externen voor 2016 is lager dan de begroting 2015. In 2015 is een projectleider tijdelijk ingehuurd vanwege een openstaande vacature. De reiskosten voor 2016 zijn lager dan de begroting 2015 omdat de verwachting is dat er minder reiskosten worden gemaakt.

Promotie en Acquisitie: de begrote uitgaven voor 2016 zijn gebaseerd op het acquisitieplan 2016.

Huisvesting: in de begroting is ervan uitgegaan dat Impuls in 2016 meer m2 zal gaan huren. Er is behoefte aan meer vergaderruimtes en flexibele werkplekken.

ICT: de afschrijving op hardware is vanaf 2016 lager doordat het ERP-pakket dat in 2012 is aangeschaft, volledig is afgescheven.

Telefonie: de telefoonkosten zijn lager door de overstap naar een nieuwe provider.

Organisatiekosten: geen opmerkingen.

Accountant en RvC: geen opmerkingen.

Rente: de rentebaten nemen af door de lage rentestand. Daarnaast nemen de liquide middelen licht af door de afronding van een aantal grote projecten die op basis van bevoorschotting gefinancierd werden.

Jaarplan 2016

NV Economische Impuls Zeeland

Colofon

Titel	Jaarplan 2016
Ondertitel	NV Economische Impuls Zeeland
Datum	November 2015

© NV Economische Impuls Zeeland, 2015

Dit jaarplan is een uitgave van NV Economische Impuls Zeeland. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van NV Economische Impuls Zeeland te Middelburg.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
1. Leeswijzer jaarplan 2016	7
2. Kernactiviteiten Impuls	9
3. Invest in Zeeland	14
3.1 Ontwikkelingen.....	14
3.2 Resultaten 2010 – 2013.....	18
3.3 Lopende projecten/programma's.....	18
4. Innovatiefinanciering	24
4.1 Ontwikkelingen.....	25
4.2 Lopende projecten/programma's.....	27
5. Circulaire economie	34
5.1 Biobased Economy.....	35
5.1.1 <i>Lopende projecten</i>	36
5.1.2 <i>Nieuwe projecten</i>	38
5.1.3 <i>Verkenningen projecten</i>	38
5.1.4 <i>Verkenning overige circulaire projecten</i>	39
5.2 Smart Delta Resources.....	41
5.2.1 <i>Lopende projecten</i>	43
5.2.2 <i>Nieuwe initiatieven</i>	43
6. Logistiek & Maintenance	48
6.1 Speerpunten.....	49
6.2 Organisatie Zeeland Connect.....	50
6.2.1 <i>Vier aandachtsgebieden van Zeeland Connect</i>	50
6.3 Innovatie & business development.....	51
6.3.1 <i>Nieuwe projecten</i>	51
6.3.2 <i>Verkenningen projecten</i>	51
6.4 Supply Chain Control.....	51
6.4.1 <i>Nieuwe projecten</i>	52
6.5 Beter benutten infrastructuur.....	52
6.5.1 <i>Nieuwe projecten</i>	52
6.5.2 <i>Verkenningen projecten</i>	53
6.6 Bundeling goederenstromen.....	53
6.6.1 <i>Nieuwe projecten</i>	54
6.6.2 <i>Verkenningen projecten</i>	54
6.7 Slimme Logistieke Ketens.....	54
6.7.1 <i>Verkenningen projecten</i>	55
6.8 Maintenance.....	56
6.8.1 <i>Nieuwe projecten</i>	57
6.8.2 <i>Verkenningen projecten</i>	57
7. Vrijtijdseconomie	60
7.1 Ontwikkelingen.....	60
7.2 Inbedding.....	61
7.3 Lopende projecten.....	64
7.4 Nieuwe projecten.....	66
7.5 Verkenningen.....	70
8. Gezondheidseconomie	74
8.1 Ontwikkelingen.....	74
8.2 Lopende projecten.....	76
8.3 Nieuwe projecten.....	76
9. Bijlagen	77
9.1 Projectenoverzicht.....	77
9.2 Verklarende woordenlijst.....	82

Voorwoord

“Er gaat veel goed, maar er blijven stevige uitdagingen”

Het jaarplan dat voor u ligt is een logische doorontwikkeling van de activiteiten die Impuls, met veel draagvlak, ontplooit. Een logische doorontwikkeling in die zin dat Impuls zich sterk blijft richten op ontwikkelingen die zich voordoen binnen de regionale, landelijk en internationale economie. Samen met veel verschillende stakeholders maken we een vertaling in concrete acties en projecten die passen bij Zeeland.

Binnen deze ontwikkelingen past bijvoorbeeld de verbreding van het biobased speelveld naar het thema circulaire economie, zoals verderop in het jaarplan is te lezen. Een ander goed passend onderwerp is dat we onze logistieke projecten samen vormgeven met en binnen het door Impuls geïnitieerde Zeeland Connect. Waar we, in een triple-helix organisatie, alle relevante Zeeuwse logistieke krachten bundelen en met concrete projecten aan de slag gaan. Impuls slaagt er zo in steeds meer samenhang en structuur te brengen in de duurzame doorontwikkeling van de Zeeuwse economie.

Voortdurende verandering is de enige constante factor waar we zeker van kunnen zijn. Zeeland heeft, zoals ik graag betoog, een sterke economische uitgangspunt. Noodzakelijk is wel dat we voortdurend moeten blijven inspelen op de veranderingen om deze sterke positie te behouden. De sleutelfactor in deze verandering zit in de mens, ons Human Capital. Hoe ondersteunt Impuls dit? Door flexibel, op maat en in de lokale context met mensen en organisaties innovatieve projecten te bedenken, uit te voeren en verbindingen te leggen. Andere antwoorden op de voortdurende veranderingen liggen in interessante onderdelen van het rapport Campus Zeeland. Bijvoorbeeld het initiëren van een tweede bèta-college van University College Roosevelt.

Last but not least liggen er ook kansen voor nieuwkomers. In de vorm van bedrijven die ondersteund worden door Invest in Zeeland en door onze innovatie-financieringsactiviteiten. En tevens nieuwkomers in de vorm van mensen. Een gebrek aan goed opgeleide mensen kan er toe leiden dat de Zeeuwse economie haar groeimogelijkheden onvoldoende kan benutten. Onderzocht zou moeten (kunnen) worden of een gerichte selectie uit een groep toekomstige Nederlanders hiervoor een oplossing kan bieden. Een bijkomend voordeel is dat door de gewijzigde samenstelling van de beroepsbevolking de innovatiekracht zal toenemen.

Dick ten Voorde

Algemeen directeur NV Economische Impuls Zeeland

1. Leeswijzer jaarplan 2016

De kernactiviteiten van NV Economische Impuls Zeeland (Impuls) worden belicht in het volgende deel van het jaarplan. Vervolgens worden de doelen van de clusters beschreven. Aan de orde komen hun algemeen doel; waar het cluster zich in 2016 bevindt; welke ontwikkelingen relevant zijn en hoe het is ingebed in de (Zeeuwse) sociaaleconomische structuren. Elk cluster beschrijft de projecten die aan de orde zijn of kunnen komen.

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen projecten die in 2015 (of eerder) zijn gestart en in 2016 doorlopen (lopende projecten), en projecten die momenteel nog in de pre-uitvoeringsfase bevinden en interessant lijken om in 2016 te ontwikkelen (nieuwe projecten).

Onder de kop 'ambities' wordt ten slotte beschreven welke projectideeën de diverse clusters willen uitvoeren in de (nabije) toekomst op basis van vragen uit de markt en (economische) ontwikkeling.

Projectenoverzicht

Achterin dit jaarplan is een projectenoverzicht opgenomen. Hierin wordt inzichtelijk welke projecten van de clusters momenteel lopen, nieuw zijn en verkend worden. Tevens is hier een verklarende woordenlijst te vinden.

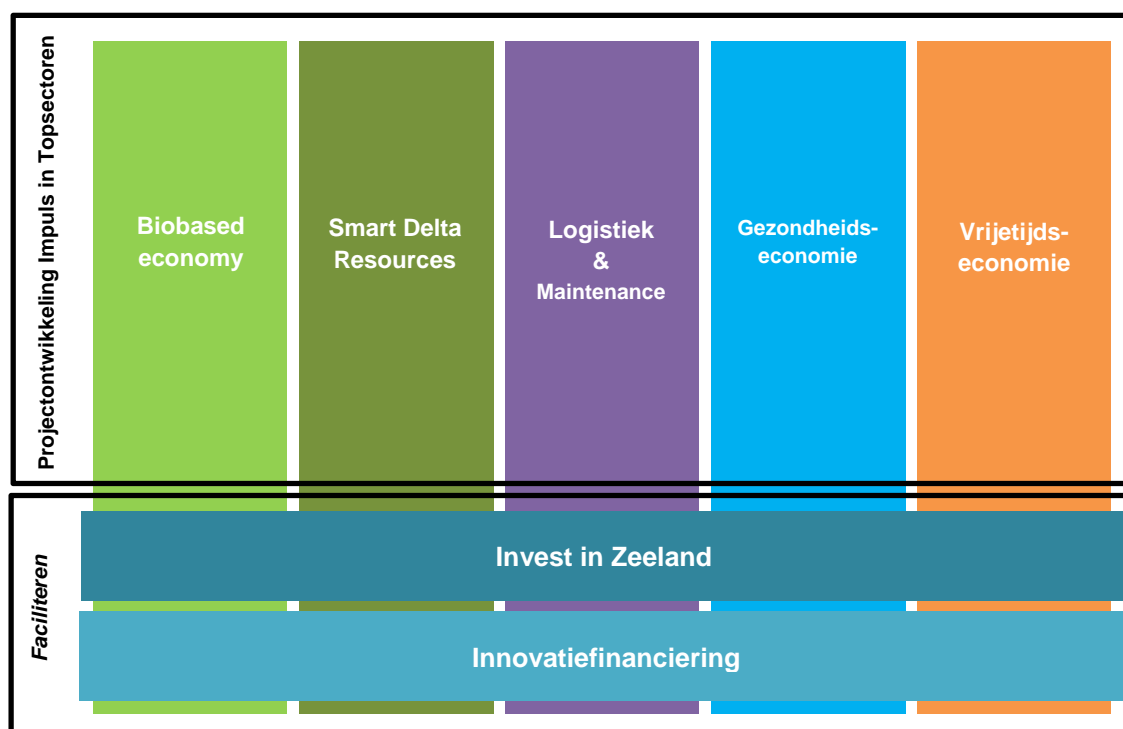
Naam

De officiële naam NV Economische Impuls Zeeland wordt in dit jaarplan afgekort tot Impuls.

2. Kernactiviteiten Impuls

Impuls verbindt partijen met als doel bij te dragen aan economische groei en innovatie in Zeeland. In samenwerking met private actoren, die zelf initiatieven en ideeën uiten, ontwikkelt Impuls projecten die onder andere innovatie aanjagen, investeringen in de Zeeuwse economie uitlokken en kennisverspreiding faciliteren.

Projectontwikkeling vindt plaats in diverse aandachtsgebieden; Biobased Economy, Smart Delta Resources, Logistiek & Maintenance, Vrijtijdseconomie en Gezondheidseconomie. De activiteiten van de clusters Invest in Zeeland en Innovatiefinanciering zijn grotendeels afgestemd met de overige clusters. Er is sprake van een steeds hechter wordende samenwerking.

- Invest in Zeeland: aantrekken van nieuwe ondernemingen naar Zeeland door promotie van de provincie Zeeland als aantrekkelijk vestigingsgebied en acquisitie van bedrijven voor Zeeland.
- Innovatiefinanciering: het stimuleren van nieuwe bedrijvigheid door het begeleiden en (mede)financieren van startende innovatieve ondernemers.
- Projectontwikkeling in Zeeuwse topsectoren: het ontwikkelen van projecten die bedrijven ondersteunen in hun core-business in de sectoren biobased economy, logistiek & maintenance, vrijetijdseconomie en smart delta resources. Hierbij staat het belang van de sector of bedrijfstak centraal en niet het individuele bedrijf. Ook op de snijvlakken tussen sectoren worden projecten ontwikkeld, zoals rond thema's foodlogistiek, zorgtoerisme en onderhoud in de energiesector.

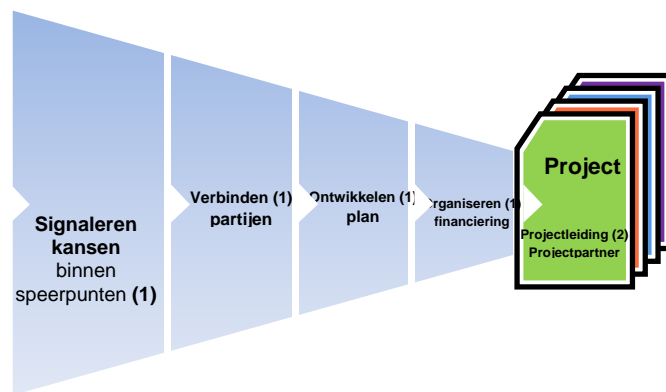
Uitgangspunten

Impuls hanteert bij haar activiteiten en toetsingen voor projecten de volgende uitgangspunten:

- De werkelijke impact op de Zeeuwse economie.
- De mate waarin een initiatief ondernemers gedreven is.
- De mate waarin het project een economisch/ecologisch duurzaam karakter heeft.
- De mate waarin er sprake is van samenwerking tussen (Zeeuwse) partijen en er duurzame verbindingen worden gemaakt. Centraal staan ondernemers, hiernaast zijn onder andere van belang; Edudelta/HZ University of Applied Sciences/Scalda, Kamer van Koophandel, MKB-

Zeeland, Provincie Zeeland, Zeeland Port Promotion Council (ZPPC), Zeeland Seaports, Zeeuwse gemeenten, Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO).

- Samenwerking met aangrenzende regio's in Nederland, maar zeker ook internationaal en met instituten als de Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (BOM), het Ministerie van Economische zaken, het Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA) en NV REWIN West-Brabant.
- De mate waarin het project een kenniscomponent in zich heeft en waarin het bijdraagt aan de Zeeuwse kenniseconomie.
- De mate waarin world class kennis wordt ingezet om het innovatief vermogen van het Zeeuwse bedrijfsleven te vergroten.

Diverse rollen Impuls

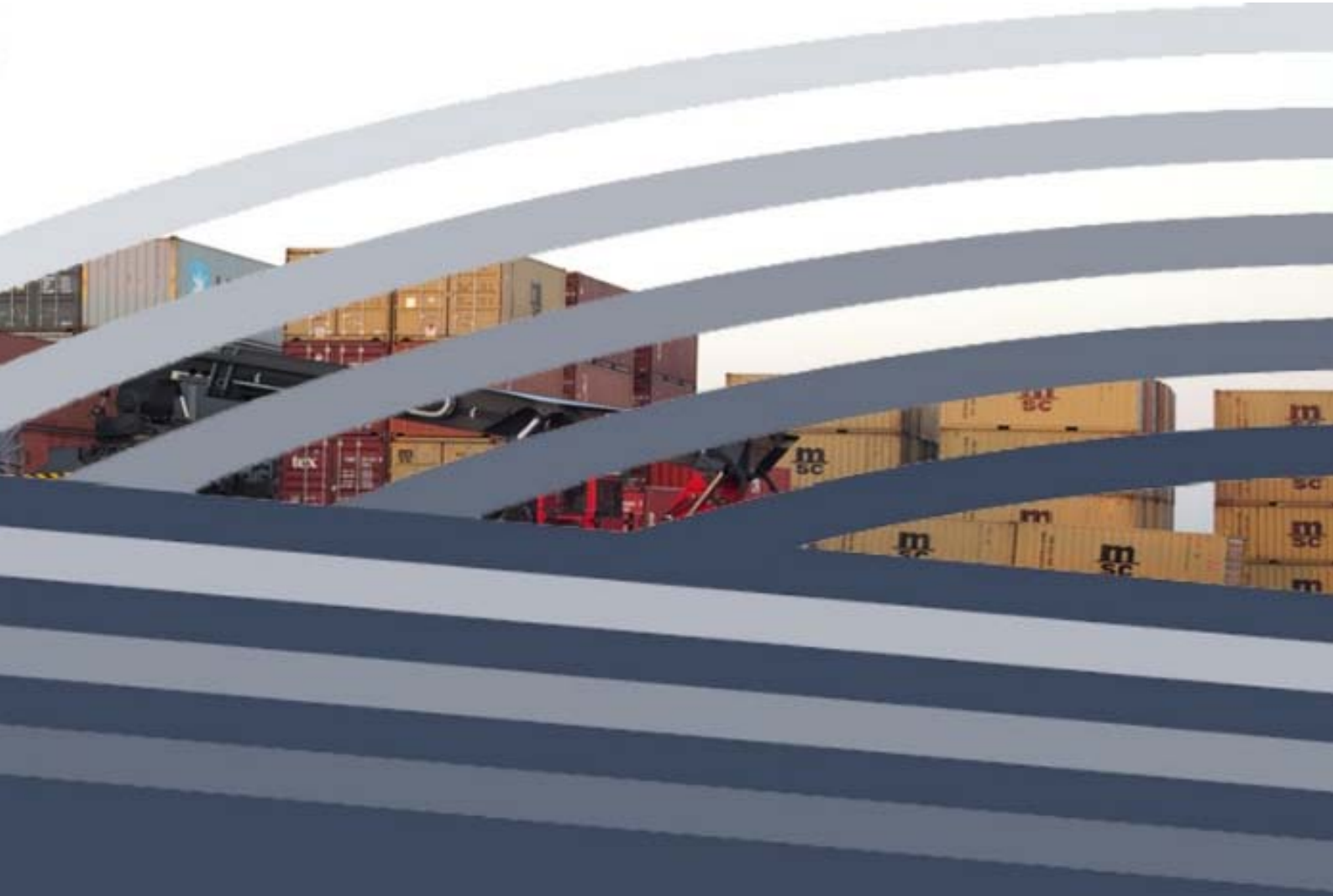
De cijfers in bovenstaande afbeelding hebben betrekking op de onderverdeling in rollen zoals die hieronder worden genoemd. Nummer 3 is een overkoepelende basisrol om de andere rollen goed te kunnen vervullen. Deze rol komt overigens niet terug in de afbeelding.

1. Impuls neemt verschillende rollen op zich, maar is vooral actief in het tot stand brengen van projecten; het signaleren van kansen in de markt en het definiëren van projectideeën om deze kansen te verzilveren, het verbinden van partijen om de projectideeën aan de markt te toetsen, het ontwikkelen van een projectplan, en het organiseren van financiering (het actief leiden naar subsidies of investeringen). Impuls was voorheen al zeer succesvol om nationale én Europese subsidiegelden naar Zeeland toe te halen. In deze ontwikkelingen heeft Impuls vaak een spelfunctie, maar ook steeds vaker een regierol.
2. Als een projectplan is ontwikkeld dat de markt draagt en dat bovendien financiering heeft, dan heeft Impuls in sommige gevallen een (bege)leidende rol als die van projectpartner of projectleider. Soms wordt het ontwikkelde project volledig overgedragen aan de markt.
3. De structurele aanwezigheid van Impuls in overlegorganen, stuurgroepen, netwerken, et cetera zorgt enerzijds voor een kwalitatieve vulling van de projecttrechter. Deze aanwezigheid is met name in Zeeland, maar ook in omliggende regio's en indien nodig (inter)nationaal. Anderzijds is deze inbedding in de Zeeuwse sociaaleconomische structuur belangrijk om belanghebbenden te informeren en verbinden.

NB (Economische) ontwikkelingen en inzichten kunnen en zullen in de loop van het jaar wijzigen, waardoor er ook wijzingen optreden in de planning van Impuls. Nieuwe ontwikkelingen kunnen en zullen, wanneer zij passen in de hoofdlijnen van de Impuls-activiteiten, alleen worden opgepakt als er additionele financiering en capaciteit beschikbaar is.

Invest in Zeeland

Invest in Zeeland trekt nieuwe investeringen naar Zeeland door promotie van de regio als aantrekkelijk vestigingsgebied en door acquisitie van bedrijven voor de provincie. Daarnaast ondersteunt het cluster Zeeuwse bedrijven die willen uitbreiden met een nieuwe locatie of activiteit in Zeeland. Er wordt tevens ingezet op het behouden van bedrijven die de provincie dreigen te verlaten. Het uitgangspunt bij deze activiteiten is het creëren van zoveel mogelijk arbeidsplaatsen.

Invest in Zeeland is een integraal onderdeel van Impuls en werkt mee aan de structuurversterking van de Zeeuwse economie. Dit met als doel de vitaliteit van de provincie te bevorderen en een aantrekkelijk woon- en werkklimaat in stand te houden.

3. Invest in Zeeland

3.1 Ontwikkelingen

Economische omstandigheden

In het tweede kwartaal van 2015 groeide de Nederlandse economie met 0,6 procent ten opzichte van het laatste kwartaal van 2014 en met 2,5 procent ten opzichte van een jaar eerder. In het tweede kwartaal zette deze groei, die wel wordt gedrukt door de krimp van de aardgasproductie, door. Daar waar de Nederlandse economie het tweede kwartaal een groei liet zien van 0,1 procent ten opzichte van het kwartaal ervoor, geldt voor de Eurozone een groei van 0,3 procent in dezelfde periode.

Ook in Zeeland zet het economische herstel door. Zeeland kent een gediversifieerde economie met een aantal sectoren, zoals de landbouw, industrie en de recreatie die minder gevoelig zijn voor conjunctuurschommelingen. De crisis is daarom in Zeeland minder diep geweest, wat als consequentie heeft dat de groei die behaald wordt ook minder sterk is. Daardoor is de banengroei ook wat lager dan het gemiddelde in Nederland.

Dat de economie aantrekt is onder meer te zien aan de groeiende exportcijfers. De investeringsbereidheid onder bedrijven, nationaal en internationaal, neemt voorzichtig weer toe. Dat is merkbaar aan de bewegingen van de reeds in Zeeland gevestigde bedrijven. Eerder geplande

vervangings- en uitbreidingsinvesteringen worden geleidelijk ten uitvoer gebracht en er wordt volop gewerkt aan de ontwikkeling van nieuwe activiteiten.

Leads

Daar waar de leadlijst in 2014 volgens verwachting slonk is in het voorjaar van 2015 weer sprake van aanwas. Ook de kwaliteit van de projecten is goed te noemen. Dit is in aanleg het gevolg van een kritischere blik bij de intake; wanneer kwalificeert een project als lead? Daarbij is niet zozeer de omvang van het project de scherperechter, als wel de potentiële haalbaarheid en de mogelijkheid voor het cluster om een duidelijke meerwaarde te leveren bij het realiseren van een nieuwe investering.

Kernschetsen

Het in 2014 uitgevoerde onderzoek naar nieuwe segmenten (geografisch en sectoraal) voor acquisitie heeft in de eerste helft van 2015 een verdiepingsslag gekregen. De als kansrijk omschreven sector 'maritime industriële toeleveranciers' en de daarbij aangeleverde database van bedrijven was dermate breed van opzet dat op basis hiervan gerichte acquisitie niet effectief uitgevoerd kan worden. Invest in Zeeland heeft daarom opdracht gegeven om met de beschikbare informatie te komen tot een kwalitatieve lijst met te benaderen bedrijven, die zich op grond van hun profiel en marktomstandigheden mogelijk in Zeeland zouden kunnen vestigen. Onderdeel van de opdracht was het aanleveren van per individueel bedrijf geschreven proposities, die naast de generieke vestigingsvoordelen van de provincie ook de sectorspecifieke argumenten naar voren brengen.

Terwijl het eindresultaat nog moet worden aangeleverd kan inmiddels al de voorzichtige conclusie getrokken worden dat het onderzoek een bijzonder smalle basis biedt voor een substantiële uitbreiding van de acquisitieactiviteiten. Ook het door Zeeland mislopen van een groot investeringsproject uit de offshore industrie heeft de positie van de provincie in de sector niet versterkt. Invest in Zeeland blijft in 2016 dan ook gepaste aandacht aan de sector geven zonder de acquisitieactiviteiten op dit vlak fundamenteel te vergroten.

In 2015 is onverkort ingezet op sectorale acquisitie en deze koers wordt in 2016 vervolgd door onder andere de deelname aan de nationale acquisitieteams die zijn gevormd voor de sectoren Chemie en Agri-Food. In deze teams wordt door de betrokken regio's, onder voorzitterschap van NFIA gewerkt aan het opstellen van nationale proposities en het delen van kennis. Gerichte acquisitie op bedrijven die passen in de Zeeuwse topsectoren blijft een belangrijk onderdeel uitmaken van het totaal aan activiteiten.

Netwerk

Kernactiviteit van het Invest in Zeeland is netwerken en niet alleen omdat 80% van de leads uit het netwerk voortkomt. Hiermee wordt ook de slagkracht en (internationale) exposure vergroot. In 2015 is Invest in Zeeland nauw betrokken geweest bij het ontstaan van het 'Invest in Holland'-netwerk. De herdefiniëring van de relatie tussen NFIA en de regio's kent communicatieve en inhoudelijke aspecten. Zo wordt de internationale acquisitie van NFIA en haar regiopartners sinds de zomer van 2015 gevoerd onder de naam 'Invest in Holland' en komt deze re-branding tot uiting in onder meer een nieuwe website. Een belangrijke inhoudelijke wijziging betreft de beoordeling en communicatie van de resultaten. Afsproken is om hierin steeds meer gezamenlijk op te treden zodat de resultaten uit internationale acquisitie de resultaten van 'Invest in Holland' worden opteteld in plaats van de resultaten van NFIA en partners.

Communicatie

Eind 2014 is door Impuls de beslissing genomen om volledig over te gaan op Invest in Zeeland. Met het live gaan van de website was het logisch om ook de communicatie, bijvoorbeeld via email vanuit deze identiteit te laten verlopen. Met 'Invest in Zeeland' is het ook duidelijker, bijvoorbeeld voor internationale bedrijven, waar het cluster voor staat.

De eerste helft van 2015 is er veel energie gestoken in het opbouwen van deze nieuwe identiteit. Naast de website zijn verschillende andere uitingen, zoals billboards, flyers, beursmateriaal, enzovoorts, aan de nieuwe merk- en huisstijl aangepast. Ook aan het onder de aandacht brengen en laten wortelen van de wijziging binnen het netwerk is veel tijd besteed. Dit is niet zonder gevolg gebleven. De clusternaam is in het uitgestrekte netwerk al snel een begrip geworden.

2016

De aantrekkende economie is zichtbaar door een grotere dynamiek in de verschillende investeringsprojecten. Zowel plannen van in Zeeland gevestigde bedrijven als die van mogelijke nieuwkomers nemen toe in omvang en ambitie.

In de eerste twee kwartalen van 2015 is de leadlijst in kwaliteit en kwantiteit verbeterd ten opzichte van 2014. Natuurlijk moet nog blijken of het om een duurzaam herstel gaat. Met de ervaring van de afgelopen jaren is het daarom verstandig een weliswaar ambitieuze, maar realistische doelstelling af te geven. Voor 2016 zal die dan ook het behalen van 15 bedrijfsvestigingen (projecten/investeringen) en 200 arbeidsplaatsen inhouden.

Accenten

Zoals aangegeven blijft Invest in Zeeland inzetten op sectorale acquisitie, omdat de kansen in de chemie en procesindustrie, in agro-food, logistiek, maritime en offshore het grootst zijn.

Ook is het belang van netwerken voor het cluster Invest in Zeeland evident. Het onderhouden en uitbouwen van het netwerk blijft dan ook altijd een belangrijke prioriteit van het cluster. In 2015 is veel tijd geïnvesteerd in de vorming van 'Invest in Holland' en heeft Invest in Zeeland binnen dit netwerk een volwaardige positie verworven. De intensiteit van de contacten met NFIA is mede als gevolg hiervan sterk verbeterd. Dit moet in de resultaten van 2016 en verder ook zijn terug te zien.

Het komende jaar wordt ook weer ruim aandacht besteed aan het 'interne' netwerk. Daarmee wordt niet alleen gedoeld op collega's, gemeenten, instanties en dienstverleners, maar met name ook op het bedrijfsleven. Steeds nadrukkelijker is het cluster op zoek naar kansen die in het lokale circuit te vinden zijn en die een concrete aanleiding kunnen vormen om specifieke bedrijven te benaderen. Een goede aanzet hiervoor is de deelname van Invest in Zeeland aan de Contacta, eind 2015.

Het bewerken van reeds in Zeeland gevestigde bedrijven is te scharen onder de noemer Investor Development. Het bezoeken van deze bedrijven gebeurt omwille van twee redenen. Door te onderzoeken of een bedrijf mogelijk zou kunnen gaan uitbreiden worden nieuwe projecten geïdentificeerd en kan Invest in Zeeland trachten hierbij een faciliterende rol te spelen. Ook kan het zijn dat de beweging niet bij het bedrijf zelf zit, maar in zijn netwerk. Ook daar kan een aanleiding liggen voor opvolging.

Daar waar het internationale bedrijven betreft is Invest in Zeeland aangesloten bij het Investor Development programma van Invest in Holland. Samen met NFIA worden de belangrijkste buitenlandse bedrijven in de regio bezocht met als doel nieuwe investeringsprojecten te identificeren en te ondersteunen.

De ontwikkeling van de nieuwe identiteit van Invest in Zeeland en de respons die daarop is gevolgd heeft het belang van promotie van de regio ondubbelzinnig duidelijk gemaakt. Om met een klein team en bescheiden middelen een groot bereik te bewerkstelligen moet steeds slimmer en professioneler worden gewerkt. Een duidelijke accentverschuiving richting online en een niet aflatende activering van

het netwerk zijn daarbij belangrijke ingrediënten. Voor 2016 is dit een duidelijke koers die wordt ingeslagen.

Inbedding: samen bereik je meer dan alleen

Zoals al aangegeven komen de meeste acquisitiecontacten tot Invest in Zeeland via het (internationale) netwerk van ontwikkelaars, makelaars, adviseurs, instanties en regionale en ondersteunde bedrijven. Daarnaast zet Invest in Zeeland promotionele instrumenten in, zoals de websites www.investinzeeland.com en www.uwpand.nl, billboards, (internationale) beurzen, direct mail, advertenties en artikelen in vakbladen en sociale media.

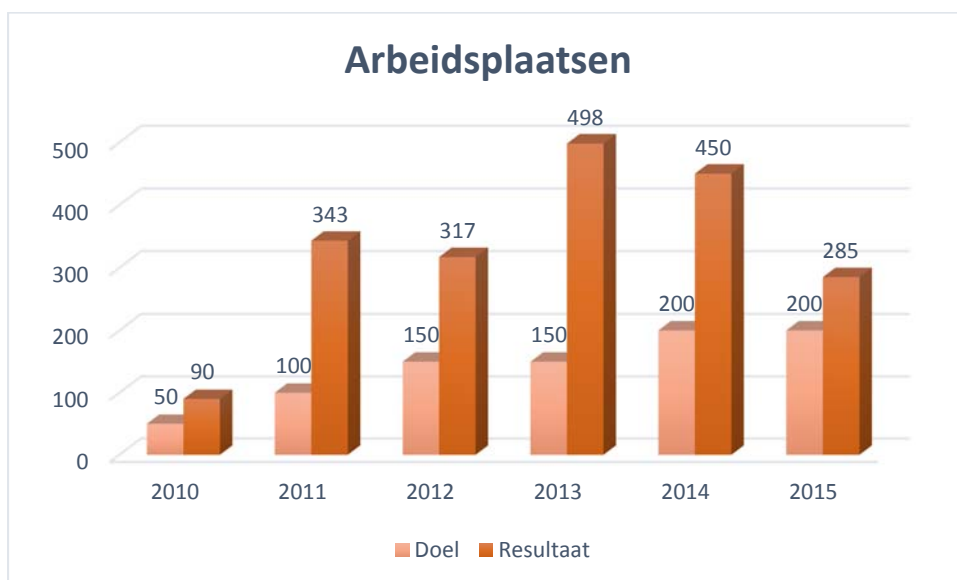
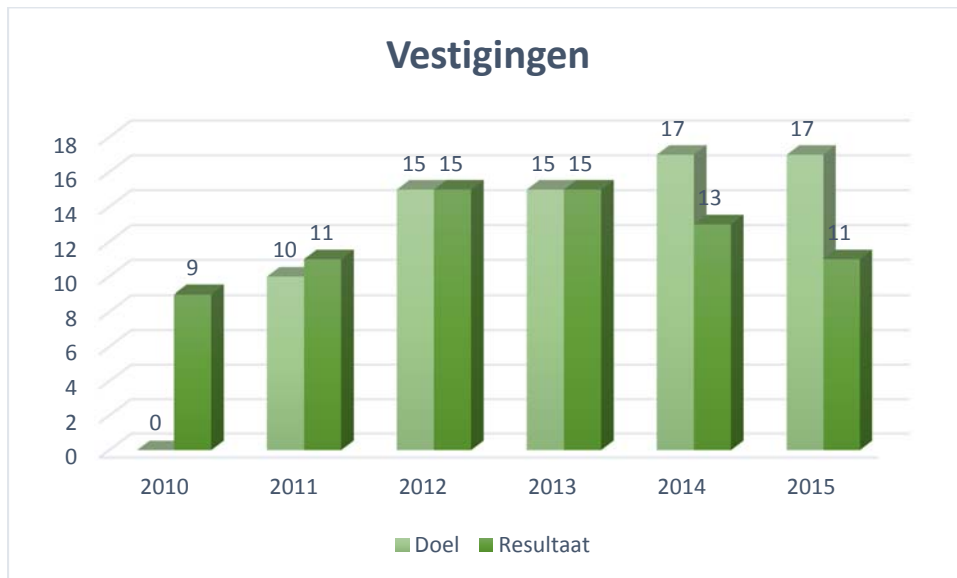
Samenwerking is van groot belang voor een relatief kleine organisatie als Impuls. Het vergroot de slagkracht en leidt tot aantoonbare resultaten. Daarom worden deze samenwerkingsverbanden goed onderhouden en waar mogelijk uitgebouwd. Dat resulteert in samenwerking met onder meer:

- Zeeland Seaports
- Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA) en Nationaal Acquisitieplatform (NAP)/Invest in Holland
- Regionale ontwikkelingsmaatschappijen
- Provincie Zeeland en gemeentelijke organisaties
- Banken en overige dienstverleners
- Gevestigde en bemiddelde bedrijven
- NV REWIN West-Brabant
- DOK41, InnoGo!; het interne netwerk van Invest in Zeeland
- Maatschappelijke - en onderwijsinstellingen
- (Inter)nationale netwerken en relaties.

Op het gebied van internationale acquisitie wordt er met name samengewerkt met het Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA) inclusief haar buitenkantoren (Invest in Holland), Zeeland Seaports en met internationale relaties en netwerken. Zo is er inmiddels sprake van gestructureerd commercieel overleg met Zeeland Seaports en wordt gezamenlijk opgetrokken in dossiers, bij beurzen en in projecten.

Naast deze externe samenwerkingsverbanden werkt Invest in Zeeland nauw samen met de andere clusters van Impuls, aangezien projectontwikkeling kan leiden tot het ontstaan van nieuwe activiteiten/investeringen én van nieuwe leads. Ook wordt de expertise en dienstverlening van collega's geregeld ingezet in trajecten die gericht zijn op het begeleiden van bedrijven naar vestiging in Zeeland. Omgekeerd biedt Invest in Zeeland ondersteuning bij verschillende thema's die binnen de andere clusters aan bod komen.

3.2 Resultaten 2010 – 2013

Resultaten 2015 betreffen de tussenstand op het moment van schrijven van het jaarplan.

3.3 Lopende projecten/programma's

Naast de individuele leads houdt Invest in Zeeland zich bezig met diverse projecten, programma's en/of aandachtsgebieden. Hieronder een overzicht.

Strategische Acquisitie Agro/Food

Deelname aan het Nationale Acquisitieteam Agro/Food. Onder de regie van het NFIA delen de regio's waarbinnen deze sector sterk is vertegenwoordigd kennis en werken zij gezamenlijk aan een sterke Nederlandse propositie.

Doelstelling Realiseren van nieuwe bedrijfsvestigingen door het optimaal positioneren van deze, voor Zeeland sterke en belangrijke, sector.
Partners NFIA, regionale ontwikkelingsmaatschappijen, Zeeland Seaports, Foodport, e.a.
Rol Acquisiteur, vertegenwoordiger en netwerkpartner.

Strategische Acquisitie Chemie

Deelname aan het Nationale Acquisitieteam Chemie. Onder de regie van NFIA delen de regio's waarbinnen deze sector sterk is vertegenwoordigd kennis en werken zij gezamenlijk aan een sterke Nederlandse propositie.

Doelstelling Realiseren van nieuwe bedrijfsvestigingen door het optimaal positioneren van deze, voor Zeeland sterke en belangrijke, sector.
Partners NFIA, regionale ontwikkelingsmaatschappijen, Zeeland Seaports, bedrijfsleven, VNCl, e.a.
Rol Acquisiteur, vertegenwoordiger en netwerkpartner.

Opvolging aandachtsgebied Maritieme Industriële Toeleveranciers (MIT)

Gericht acquireren op basis van de resultaten van het genoemde vervolgonderzoek.

Doelstelling Genereren van kansrijke leads.
Partners NFIA, Zeeland Seaports, betrokken gemeenten en bedrijven.
Rol Initiator en acquisiteur.

Zeeland Connect

Opvolger van het Zeeuws Kenniscentrum Logistiek.

Doelstelling Nieuwe acquisitiekansen in kaart brengen met Zeeland Connect.
Partners Impuls (clusters Logistiek & Maintenance & Invest in Zeeland) en Zeeland Seaports.
Rol Opdrachtgever en projectgroeplid.

Acquisitiekansen Smart Delta Resources

Het opvolgen van acquisitiekansen die ontstaan door de uitrol van het project Smart Delta Resources (SDR) en Symbiose 4 Growth.

Doelstelling Acquisitie voeren aan de hand van een plan dat voortkomt uit het project SDR.
Partners Impuls, Zeeland Seaports, NFIA en bedrijfsleven.
Rol Acquisiteur.
Begroting Acquisitieplan binnen budget SDR, uitvoering binnen budget Invest in Zeeland, waarbij een opschaling in capaciteit mogelijk nader gefund moet worden.

Investor Development

Gestructureerd bezoeken van de grotere bedrijven in Zeeland. Nieuwe kansen voor acquisitie in beeld brengen aan de hand van informatie die daar wordt vergaard over onder meer ontwikkelingen bij die bedrijven of de bijbehorende netwerken.

Doelstelling Realiseren van uitbreidingsinvesteringen of nieuwe bedrijfsvestigingen.
Partners Bedrijfsleven, NFIA, Zeeland Seaports en gemeenten.

Rol Acquisiteur, adviseur en netwerkpartner.

Gebiedsgerichte acquisitie

In samenwerking met diverse betrokken partijen invulling geven aan de acquisitie van bedrijven vanuit een specifieke geografische of thematische invalshoek. Te denken valt hierbij aan de Kenniswerf, Maintenance Valuepark, de Kanaalzone of Hogeweg V in Hulst. Ook het op verzoek leveren van maatwerk voor specifieke bedrijventerreinen

Doelstelling Aantrekken van bedrijven met behulp van een specifieke propositie.
Partners Provincie, gemeenten, bedrijfsleven, kennisinstellingen en Zeeland Seaports.
Rol Acquisiteur en netwerkpartner.

België

Voortzetting van de acquisitie op België door het gericht inzetten van marketingmiddelen, gebruik maken van het groeiende netwerk en het inspelen op actuele ontwikkelingen.

Doelstelling Realiseren van nieuwe bedrijfsvestigingen met een Belgische oorsprong in Zeeland.
Partners Gemeenten, Stichting BOS, bedrijfsleven en Zeeland Seaports.
Rol Acquisiteur.

Samenwerking Impulsclusters

Nieuwe kansen voor acquisitie creëren door nauw betrokken te blijven bij de ontwikkelingen binnen de clusters van Impuls-collega's.

Doelstelling Realiseren van nieuwe investeringen en/of bedrijfsvestigingen.
Partners Collega's, e.a.
Rol Acquisiteur, adviseur en collega.

Promotie van Zeeland als vestigingsregio

Het onder de aandacht brengen van de voordelen van Zeeland als economische vestigingsregio bij een zo groot mogelijke relevante (inter)nationale doelgroep. We verschuiven het accent in 2016 (te beginnen in de tweede helft van 2015) naar online marketing en communicatie. Onder andere door middel van:

- Het doorontwikkelen van de website www.investinzeeland.com.
- Inzet van een SEO-traject op de website www.investinzeeland.com om deze beter vindbaar te maken en beter aan te laten sluiten op het zoekgedrag en behoeften van onze doelgroepen.
- Actief gebruik van social media. Zowel door het plaatsen en reageren op berichten, als door social media advertising (waar heel specifieke doelgroepen kunnen worden aangesproken). Invest in Zeeland is actief op Twitter, Facebook, Google+, Instagram en Youtube.
- Versturen van Invest in Zeeland nieuwsbrief.
- Testimonials (geschreven en op video) van bedrijven die Invest in Zeeland heeft helpen vestigen in Zeeland.

Voorbeelden van overige activiteiten zijn:

- Deelname aan beurzen zoals Fruit Logistica in Berlijn, Provada in Amsterdam (vanuit de Zeeuws-Vlaamse Kanaalzone), de ExpoReal in München, Ondernemen in Vlaanderen in Gent, Ondernemen/Enteprendre in Brussel en de Contacta in Goes.

- Versturen van mailings, persberichten, promotie via overige eigen middelen van Invest in Zeeland en Impuls, exposure op regionale en landelijke media, free publicity en reguliere advertenties.

<u>Doelstelling</u>	Naamsbekendheid genereren voor Zeeland als aantrekkelijke vestigingsregio voor bedrijven én voor de ondersteuning die Invest in Zeeland kan bieden, bij doelgroepen in Zeeland, Nederland en internationaal. Betrokkenheid genereren bij samenwerkingspartners en Zeeuwse bedrijven. Dit alles met als uiteindelijk doel het helpen realiseren van nieuwe bedrijfsvestigingen.
<u>Partners</u>	Bedrijfsleven, Provincie Zeeland, gemeenten, Zeeland Seaports, NFIA, kennis- en maatschappelijke instellingen en dienstverleners.
<u>Rol</u>	Initiator, marketeer, organisator en adviseur (richting bedrijven).

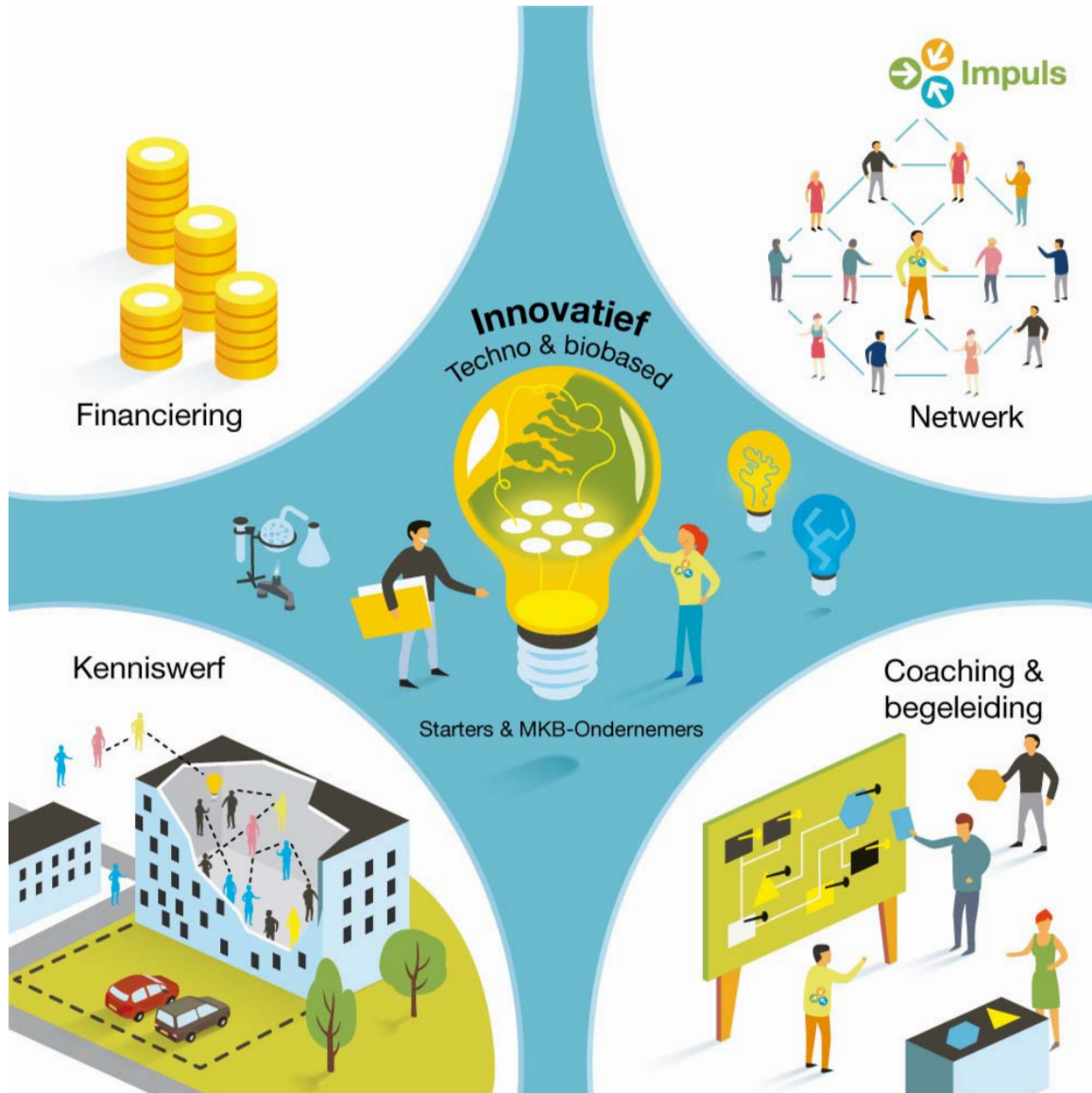
Innovatie-
financiering

Het investeringscluster Zeeland heeft als doel innovatie te stimuleren bij Zeeuwse starters en mkb- bedrijven met innovatietalent en groeiambitie. Dit bereiken we door te verbinden (netwerk), te coachen en begeleiden, het bieden van huisvesting (Kenniswerf Zeeland) en ten slotte middels financiering.

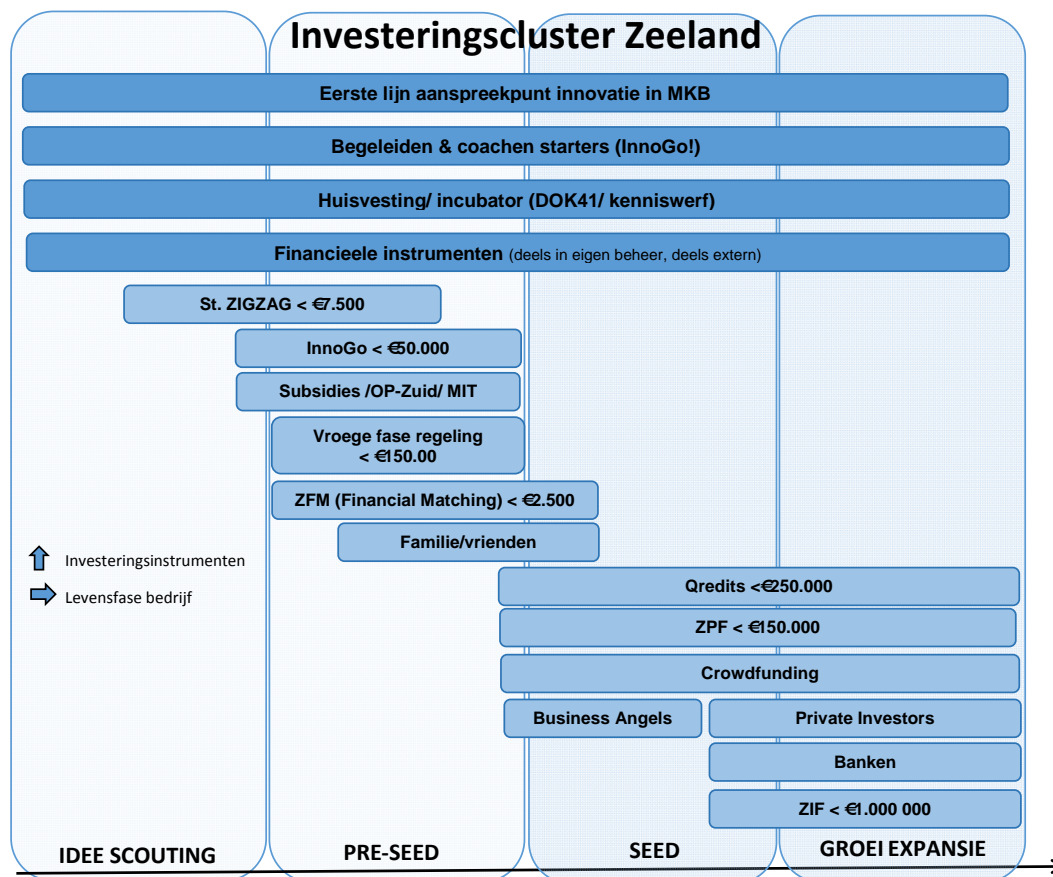
Impuls heeft, vanuit het cluster Innovatiefinanciering, een regierol bij het opzetten en inrichten van dit Zeeuwse samenwerkingsverband. Impuls vormt hiermee de verbindende factor tussen tal van initiatieven in de financieringsketen in Zeeland, zodat ze elkaar aanvullen en versterken. Het cluster heeft vooral een faciliterende en ondersteunende rol en zorgt voor transparantie in de Zeeuwse kapitaalmarkt waardoor financiering van innovatieve ideeën bevorderd wordt.

4. Innovatiefinanciering

In het figuur op de volgende pagina worden diverse financieringsbronnen gekoppeld aan de levensfasen van de ondernemingen. De rollen en betrokkenheid van Impuls hierbinnen variëren per programma. De projecten die onder beheer van Impuls worden uitgevoerd zijn InnoGo!, Kenniswerf Zeeland/DOK41, Zeeland Financial Matching, het Zeeuws Participatiefonds (ZPF) en het Zeeuws InvesteringsFonds (ZIF). Daarnaast heeft Impuls in Zeeland een toeleidende rol met betrekking tot innovatiesubsidies als OPZuid, MIT Zuid en ook in Interreg verband (Vlaanderen/Nederland) door middel van het project CrossRoads.

Doordat Impuls een coördinerende rol heeft in de financieringsketen is het eerstelijns aanspreekpunt ingericht voor Zeeuwse innovatieve starters en mkb-bedrijven als het gaat om innovatiefinanciering. De ondernemers kunnen met hun vragen op dit vlak terecht bij één loket en worden aan de hand van de behoefte (vraag gestuurd) goed voorbereid en bij de juiste instrumenten en programma's aan tafel gezet.

Alle projecten uit het cluster Innovatiefinanciering zijn overwegend extern, dat wil zeggen buiten de reguliere begroting van Impuls, gefinancierd. De financiering is geborgd tot eind 2016. Opgave in 2016 is de toekomst van deze fondsen te verzekeren.

4.1 Ontwikkelingen

Bedrijven die willen innoveren of ambitieuze groeiplannen hebben, zijn dikwijls op zoek naar kapitaal. Ondanks dat het aanbod van externe investeerders (familie/vrienden, banken, Informal Investors, Venture Capital Funds en Crowdfunding e.d.) groot lijkt, blijkt het daadwerkelijk vergaren van extern kapitaal lastig. Dat komt mede door de invoering van wereldwijde actuele regelgeving, waardoor bankiers bij verstrekking en continuering van kredietfaciliteiten meer informatie (moeten) eisen. Het blijkt daardoor met name lastig te zijn om aan financiering te komen tijdens de vroege ontwikkelingsfasen. De meeste ondernemers zijn hierop niet voorbereid en Impuls heeft als taak om ondernemers hierin de weg te wijzen.

De rol van het cluster Innovatiefinanciering beperkt zich niet alleen tot advies over financiering. Impuls biedt daarnaast ook coaching/begeleiding richting de innovatieve ondernemer en koppelt partijen binnen het uitgebreide netwerk. Deze aspecten zijn minstens zo belangrijk. Uit diverse onderzoeken blijkt dat begeleiding, een relevant netwerk en financiering de slagingskans van de ondernemer significant doet stijgen. Dat is ook onze ervaring. Zo stranden ideeën van ondernemers regelmatig doordat er geen doordacht businessplan is opgezet. Ook komen we regelmatig technuten tegen met prachtige vindingen, maar de illusie hebben dat klanten vanzelf in de wachtrij staan om hun product af te nemen. Door mensen met elkaar te verbinden, te informeren en te coachen/begeleiden (ook gebruik makend van externe deskundigen binnen het netwerk) is de innovatieve ondernemer beter voorbereid om het businessplan succesvol uit te voeren.

Tevens onderhoudt Impuls nauwe banden met de innovatie fondsen, voert het fondsmanagement uit van het ZPF en geeft uitvoering aan de programma's InnoGo!, Kenniswerf Zeeland/DOK41 en Zeeland Financial Matching.

2016

Voor komend jaar voorziet Impuls zeven taken om de innovatieve mkb'er in Zeeland nog beter van dienst te kunnen zijn:

- De financiering van het cluster is geborgd tot 2016. Opgave in 2016 is de toekomst van de fondsen te verzekeren. Het cluster kent naast de Provincie nog diverse externe financiers uit het bedrijfsleven, de overheid en de kennisinstellingen. Vanuit de Provincie zijn de financieringen van InnoGo! II en Zeeland Financial Matching tot en met 2016 geborgd. In het nieuwe coalitieakkoord wordt de inzet van revolverende fondsen als actiepunt benoemd. In dit kader gaan we in gesprek met de Provincie.
- In 2016 zullen we het opgebouwde netwerk onderhouden en waar mogelijk verder uitbouwen. Dit omvat samenwerking en afstemming met partners in de financieringsketen om het Zeeuwse Investeringscluster meer bekendheid te geven bij innovatieve starters en mkb'ers in Zeeland, maar ook buiten onze regio. Impuls neemt hierin de regie. Het doel hiervoor is tweeledig: duidelijkheid voor de ondernemer scheppen en een betere benutting van de diverse regelingen en financieringsmogelijkheden.
- Het verhogen van het adviesniveau richting de innovatieve starter en mkb'er. Dit betreft een continue proces, wat komend jaar wordt versterkt door interne uitbreiding van het cluster met een adviseur. Anderzijds wordt dit proces uitgebouwd door het externe netwerk met adviseurs en specialisten verder uit te bouwen.
- Verbreden van de doelgroep. Waar in het verleden de focus lag op de startende ondernemer, geeft Impuls uitvoering aan een bredere eerstelijns functie voor innovatieve starters en mkb-bedrijven in Zeeland. In 2015 zijn hierin de eerste stappen gezet en komend jaar willen we dit verder handen en voeten gaan geven.
- Het uitvoeren van de lopende projecten InnoGo!, Kenniswerf Zeeland/DOK41, ZPF en het ZIF.
- Het verkennen en ontwikkelen van nieuwe instrumenten, waaronder revolverende fondsen. De bestaande fondsen ZIF en InnoGo! II zijn ondergebracht in een nieuwe dochteronderneming 'Het Investeringsfonds Zeeland BV'. Eventuele nieuwe fondsen kunnen ook in deze BV worden ondergebracht.
- Het hoofddoel van de samenwerking tussen Kenniswerf Zeeland en DOK41 is het realiseren en faciliteren van 'de plek voor innovatie in Zeeland', waarbij in een periode van vijf jaar minimaal 500 tot 700 nieuwe arbeidsplaatsen worden gerealiseerd en minimaal 25 innovatieve projecten worden geïnitieerd tussen bedrijven, kennisinstellingen en/of overheden.

Inbedding

Samenwerking is een essentieel onderdeel van het cluster Innovatiefinanciering. Naast samenwerking met de bestaande fondsen, banken en andere financiële entiteiten is er op regelmatige basis afstemming met:

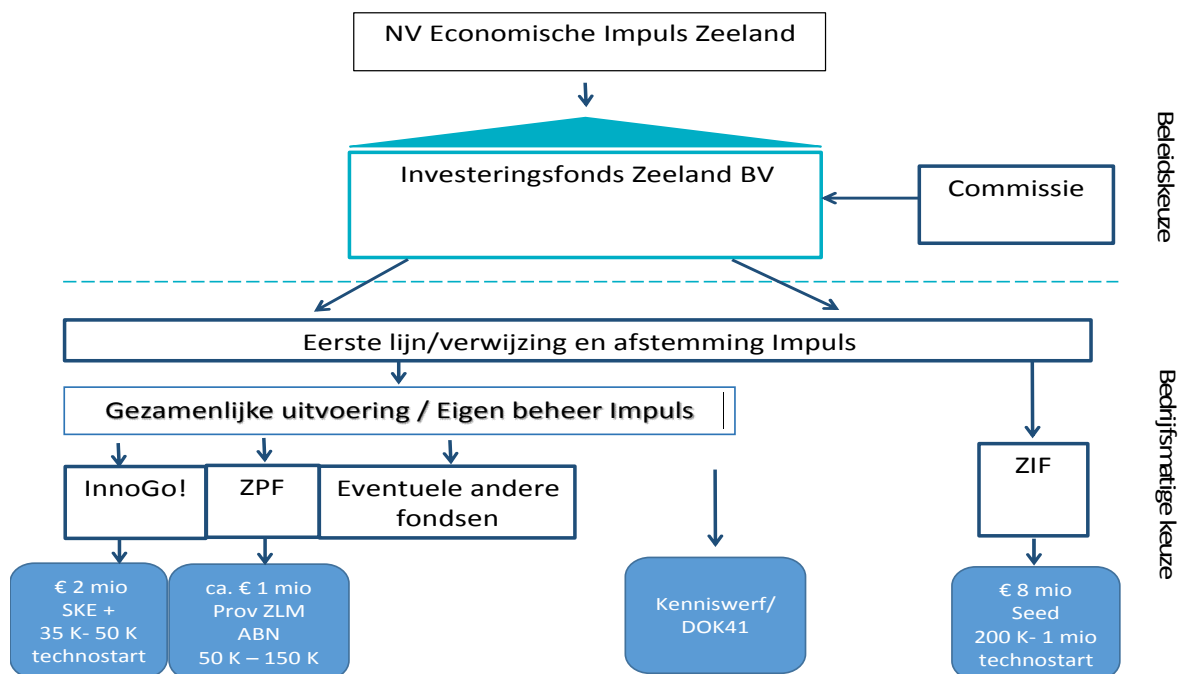
- Screeningcommissie InnoGo!, bestaande uit onder meer vertegenwoordigers van Zeeuwse bedrijven, waaronder Dow Benelux BV, Prior Advies, Unitron, Rabobank en Biobased Pilot Plant (Gent);
- Commerciële partijen die starters binnen InnoGo! faciliteren en ondersteunen;
- Stichting Kenniswerf Zeeland/DOK41;
- Raad van Advies van de Kenniswerf Zeeland/DOK41; Amels, Humares, Oceanwide, HZ University of Applied Sciences, Provincie Zeeland, Gemeente Vlissingen, RPCZ, UCR, Rabobank, TEAM Industrial Services, Scalda, Orionis, Delta en LedsProgress;
- Aandeelhouders van het Zeeuws Participatiefonds: ABN Amro, Provincie Zeeland en ZLM Verzekeringen;
- Aandeelhouders van het ZIF: enkele private investeerders, Stichting ZIGZAG en Impuls;

- Periodiek overleg investeringscluster Zeeland met InnoGo!, DOK41, Stichting ZIGZAG, ZPF en het ZIF. Uitbreiding beoogd met banken en andere financiële instellingen;
- Kenniswerfbijeenkomsten met bedrijfsleven en kennisinstellingen, zoals o.a.: HZ University of Applied Sciences, Scalda, Provincie Zeeland, University College Roosevelt;
- Netwerk rondom en het werken met revolverende (project)financiering, zoals Provincie Zeeland en het ministerie van Economische Zaken.

Daarnaast werkt Impuls samen met bedrijfsleven en kennisinstellingen in de regio Zuidwest-Nederland.

Investeringsfonds Zeeland BV voor de toekomst

Impuls heeft een dochter opgericht 'Investeringsfonds Zeeland BV', waar zij haar financiële fondsen (InnoGo! II en ZIF) heeft ondergebracht. De structuur staat om samen met stakeholders bestaande initiatieven uit te bouwen en nieuwe fondsen te ontwikkelen. Hiermee staat Impuls gereed om in te spelen op de trend van subsidiëren naar revolverende financiering. Het Investeringsfonds Zeeland BV is bedoeld om toekomstige nieuwe revolverende fondsen in onder te brengen.

Subsidies en investeringen zijn nodig om beleidsdoelstellingen voor economische groei, structuurversterking en werkgelegenheid te realiseren. Daarvoor zijn diverse instrumenten en fondsen beschikbaar, waaronder InnoGo!, Zeeland Financial Matching, het ZPF en het ZIF. Vanwege de grote vraag uit de markt, zoekt Impuls voortdurend naar mogelijkheden om de instrumenten verder uit te breiden. Dit betreft met name hoog risico kapitaal in de vroege fase van ondernemingen en anderzijds kapitaal voor doorgroei/ expansie.

4.2 Lopende projecten en programma's

Eerstelijns aanspreekpunt

Impuls is het eerste aanspreekpunt voor innovatie en financiering binnen het innovatieve mkb sinds 2015. Dit betreft een portaal voor innovatieve mkb-ondernemers in Zeeland, waarbij ondernemers op basis van vraag/behoefte worden ondersteund bij het concretiseren van de financieringsvraag en vervolgens naar de juiste financieringsbron worden begeleid.

Met deze eerstelijns opvang helpt Impuls bij vraagstukken over financiering van innovatie en verwijst zij door naar betreffende regelingen (zoals eerder genoemde InnoGo!, het ZPF, de banken maar ook de bestaande innovatiesubsidies als OPZuid en MIT Zuid). Relaties in het cluster zijn hiervan inmiddels op de hoogte gebracht en weten Impuls steeds beter te vinden. Hieraan draagt de webportal met de financieringscheck die in 2015 gerealiseerd is, alleen maar verder bij. Ook in 2016 ontvangt Impuls van Economische Zaken een financiële bijdrage voor de invulling van de eerstelijns functie.

Belangrijkste aandachtspunten voor deze functie zijn:

1. De vraagarticulatie van innovatief ondernemerschap staat voorop;
2. Doorverwijzen naar juiste instrument/partner (Europees, nationaal, regionaal);
3. Primair naar marktpartijen doorverwijzen, secundair naar publieke instrumenten;
4. Case management (volgen van bedrijfsaanvraag door keten) is essentieel;
5. Doelgroep: (door)startende innovatieve bedrijven in Zeeland;
6. Inzetten instrumenten als Zeeland Financial Matching, InnoGo!, Zeeuws Participatiefonds en Zeeuws InvesteringsFonds

Zeeland Financial Matching

Zeeuwse innovatieve startende ondernemers en groeiers uit het mkb die kans op financiering willen vergroten maar moeite hebben met het opstellen van hun financieringsvraagstuk, kunnen een beroep doen op Zeeland Financial Matching (Zeeland FM).

<u>Doelstelling</u>	Uitvoering geven aan dit project waarmee de realisatie van financieringen voor innovatieve (startende en snelgroeiende) bedrijven in het mkb wordt bevorderd. Jaarlijks circa 20 vouchers verstrekken (50% kosten dekking voor financiële experts - tot max. 2.500 euro).
<u>Partners</u>	Provincie Zeeland, Stichting ZIGZAG, Impuls, de Zeeuwse banken en accountants, ZPF, ZIF en regionale financiële dienstverleners.
<u>Rol</u>	Projectontwikkelaar, penvoerder, projectcoördinatie, projectmanagement
<u>Begroting</u>	Circa 115.000 euro per jaar.

OPZuid

Het Operationeel Programma Zuid-Nederland 2014-2020 (OPZuid) is een Europees subsidieprogramma voor de Provincies Zeeland, Limburg en Noord-Brabant. Speerpunten zijn innovatiebevordering en de overgang naar een koolstofarme economie. Het programma is met name gericht op het innovatieve mkb en het versterken van de samenwerking tussen bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden.

De Regionale Innovatie Strategie voor Slimme Specialisatie (RIS3), waarin de doelstellingen van Europa zijn vertaald naar regionale maatschappelijke uitdagingen, lag aan de basis van het OPZuid. Voor het speerpunt innovatiebevordering focust het OPZuid zich op crossovers tussen internationale topclusters onderling (high tech systems, chemie, agrofood) en met nationale topclusters met internationale potentie (life sciences en health, biobased, logistiek en maintenance). Voor het speerpunt koolstofarme energie ligt de nadruk op slimme uitrol in de bebouwde omgeving.

Impuls is actief bij de opzet, invulling en begeleiding van de bedrijfsgerichte regelingen (1B2) in dit programma. Specifieke doelstelling van deze regelingen is het versterken van het valorisatievermogen van het mkb binnen de internationale en nationale topclusters om zo een bijdrage te leveren aan het oplossen van geïdentificeerde maatschappelijke uitdagingen en versterking van de topclusters.

In 2015 heeft Impuls reeds in de eerste tender van 10.000.000 euro een elftal aanvragen uit Zeeland begeleid, ondernemers gekoppeld aan adviseurs en de business cases mee helpen aanscherpen. In 2016 vult Impuls deze rol, afhankelijk van openstelling door Stimulus, wederom in.

Looptijd 2014 – 2020

<u>Partners</u>	Stimulus, Provincies Noord Brabant, Limburg, Zeeland, BOM, LIOF en Impuls.
<u>Rol</u>	Aanspreekpunt mkb in Zeeland, ondersteunen mkb bij aanvragen, aanscherpen business cases en pijplijn aan potentiële innovatie projecten vullen.

MIT Zuid

Op 11 december 2014 hebben de gezamenlijke provincies de Samenwerkingsagenda ondertekend, waarin de gezamenlijke provincies (op landsdelig niveau), het Ministerie van Economische Zaken, de topsectoren en MKB-Nederland afspraken gemaakt over de stroomlijning van het financiële instrumentarium gericht op stimulering van innovatie bij het mkb. De Subsidieregeling mkb innovatiestimulering Topsectoren Zuid-Nederland 2015 (MIT Zuid) is het gevolg van de afspraak tussen het Ministerie van Economische Zaken en de Provincies Zeeland, Limburg en Noord-Brabant om de uitvoering van de MIT regeling zoveel mogelijk te decentraliseren.

Het MIT Zuid omvat een set van drie financiële instrumenten om de eerste fases van innovatie te stimuleren voor het mkb. Het betreft achtereenvolgens projecten gericht op:

- Het verkrijgen van een Innovatieadviesdienst;
- Het uitvoeren van een haalbaarheidsproject;
- Het uitvoeren van een R&D samenwerkingsproject.

Projecten moeten passen bij minimaal één van de in de RIS3 door Zuid-Nederland gekozen Topclusters én binnen één of meerdere thema's uit de innovatieprogramma's Topsectoren van het Ministerie van Economische Zaken.

<u>Looptijd</u>	2015 (medio 2015 duidelijkheid regeling 2016)
<u>Partners</u>	Stimulus, Provincies Noord Brabant, Limburg, Zeeland, BOM, LIOF en Impuls.
<u>Rol</u>	Aanspreekpunt mkb in Zeeland, ondersteunen mkb bij aanvragen, aanscherpen business cases en pijplijn aan potentiële innovatie projecten vullen.

CrossRoads II i.o. – (eind 2015 terugkoppeling of project doorgaat).

Betreft een Europese subsidie (Interreg), aangevraagd door Limburg, Brabant, Zeeland en Vlaanderen in vervolg op CrossRoads I. Projectdoel is het aanjagen en stimuleren van duurzame grensoverschrijdende samenwerking rond kansrijke innovatieprojecten tussen KMO/mkb in Zuid-Nederland en Vlaanderen, eventueel aangevuld met kennisinstellingen. De focus ligt daarbij op cross-sectorale en cross-technologische innovaties die de volledige "smart specialization strategy" van de regio's bestrijken. Juist op de kruispunten van clusters en technologieën leidt grensoverschrijdende samenwerking tot krachtige innovaties met een significante economische impact op de grensregio.

In kwantitatief opzicht zal CrossRoads II naar verwachting 50 innovatieprojecten en 50 haalbaarheidsstudies opleveren in de regio Zuid Nederland (Limburg, Brabant en Zeeland), zo evenwichtig als mogelijk verdeeld qua thematiek en geografie en met een significante economische impact op de grensregio.

<u>Looptijd</u>	2015 – 2018
<u>Partners</u>	Mkb projecten samenwerking tussen organisatie(s) in een zuidelijke provincie van NL en organisatie(s) in Vlaanderen.
<u>Rol</u>	Netwerk tussen Zeeland en Vlaanderen uitbouwen en pijplijn aan potentiële projecten vullen.
<u>Begroting</u>	1.000.000 euro beschikbaar voor 50 haalbaarheidsonderzoeken regio Zuid Nederland. 20.000 euro bijdrage per project en max. 50% totaalproject. 15.500.000 euro beschikbaar voor 50 innovatieprojecten regio Zuid Nederland. Max. 300.000 euro bijdrage per project inclusief evt. cofinanciering en max. 50% totaalproject.

Omdat het cluster extern gefinancierd is en er vanuit OPZuid en MIT Zuid géén financiële middelen meer beschikbaar zijn, dient er bekeken te worden of er additionele middelen gevonden kunnen

worden om de gewenste rol in te vullen. De dekking voor de instrumenten voor 2016 is nog niet volledig rond.

InnoGo!

InnoGo! begeleidt innovatieve (techno)starters in Zeeland en ondersteunt hen bij de opzet van een bedrijf en/of de ontwikkeling van een product/dienst. Naast innovatieve (techno)starters ligt de focus ook op innovatie bij biobased bedrijven (Zeeuwse speerpuntsector) zowel voor startende ondernemers als mkb bedrijven (tot 100 fte).

Doelstelling Ondersteuning 40 ondernemers in vier jaar.

Doelstellingen 2016

- o Tien innovatieve starters in programma toelaten;
- o Zorgdragen voor continuering/borging project InnoGo! voor de periode 2017 en verder, eventueel in combinatie met het op te zetten Innovatiefonds;
- o Casemanagement en begeleiding van de bestaande portefeuille;
- o Doorlopende doorverwijzing van starters die buiten het kader van het programma vallen.

Partners ABAB, Dow Benelux BV, Delta, Biobased Pilot Plant Gent, HZ University of Applied Sciences, Kamer van Koophandel Zuidwest-Nederland, Prior Adviesgroep, Provincie Zeeland, Stichting ZIGZAG, Unitron, Zeeland Seaports, Zeeuws Participatiefonds, de Zeeuwse Rabobanken en Zeeuws Investeringsfonds.
Daarnaast vele andere mkb bedrijven en andere kennisinstellingen die ingezet worden bij het begeleiden van de starters.

Rol Ontwikkelaar, penvoerder, projectcoördinatie, begeleiding starters, projectadministratie en rapportage naar financiers.

Begroting 2.200.000 euro in 4 jaar. 2016 is het laatste jaar met financiële dekking.

Zeeuws Participatiefonds

Het Zeeuws Participatiefonds (ZPF) verstrekt hoog risicodragend kapitaal aan startende en doorstartende ondernemers in Zeeland. Ze financieren mkb-bedrijven met een mogelijke economische spin-off voor Zeeland. Het gaat hierbij om financieringsaanvragen met een maximum van 150.000 euro. Het ZPF richt zich op bedrijven uit het mkb die economische spin-off voor Zeeland kan genereren.

Doelstellingen

- Zorgdragen voor extra funding, aanvullende middelen zijn nodig om verdere ambities waar te maken. Inmiddels is bekend dat de ZLM en Provincie een bijstorting gaan doen. Ook de Zeeuwse Verzekeringen en mogelijke andere partners hebben de intentie uitgesproken als aandeelhouder toe te willen treden;
- Minimaal drie investeringen d.m.v. participaties (eventueel middels achtergestelde lening);
- Totaal investeringsbedrag 450.000 euro;
- Begeleiden bestaande portefeuille met participaties;
- Doorlopende doorverwijzing van leads.

Partners ABN Amro, Provincie Zeeland, ZLM Verzekeringen en wellicht De Zeeuwse Verzekeringen.

Rol Fondsmanagement, participaties begeleiden, afgevaardigde namens Provincie Zeeland in het one-tier board, afstemming met het Zeeuws investeringscluster, inzetten netwerk en boardmember ZPF.

Begroting Verwachte begroting 2016 1.800.000 euro.

Zeeuws InvesteringsFonds

Het doel van het Zeeuws InvesteringsFonds (ZIF) is het financieren van nieuwe risicovolle technologische ontwikkelingen en bedrijvigheid op diverse economische Zeeuwse speerpunten. Hierdoor wordt beter voorzien in de marktvrage naar risicodragend kapitaal tussen de 250.000 en

1.000.000 euro. De focus is op innovatieve (techno)starters jonger dan vijf jaar met (forse) groeipotentie.

<u>Partners</u>	Zes private investeerders, Provincie Zeeland, Stichting ZIGZAG en het Rijk. Plus samenwerking met regionale banken en/of andere fondsen en private investeerders.
<u>Rol Impuls</u>	Aandeelhouder van fondsen RVC, verbinder.
<u>Begroting</u>	8.000.000 euro in 12 jaar.

Stichting Kenniswerf Zeeland/DOK41

Medio 2015 zijn de projecten Kenniswerf Zeeland en DOK41 samen verder gegaan en gefuseerd tot één stichting, Stichting Kenniswerf Zeeland/DOK41. Het doel is het stimuleren, faciliteren en ondersteunen van innovatief ondernemerschap in Zeeland. De organisatie brengt partijen bij elkaar om te komen tot daadwerkelijke samenwerking (projecten) op verschillende innovatie thema's. Daarnaast zet de organisatie zich in om onderling kennis en expertise uit te wisselen. Door de krachtenbundeling met DOK41 is er nog meer samenhang in activiteiten ontstaan.

Het hoofddoel van de samenwerking is het realiseren en faciliteren van dé plek voor innovatie in Zeeland, waarbij in een periode van vijf jaar minimaal 500 tot 700 nieuwe arbeidsplaatsen worden gerealiseerd en minimaal 25 innovatieve projecten zullen worden geïnitieerd tussen bedrijven, kennisinstellingen en/of overheden. Voor 2016 is de ambitie de organisatie verder te verstevigen met een programma gericht op het ondersteunen van acceleratie en groei van innovatieve bedrijven in heel Zeeland.

Doelstellingen voor 2016:

- 15 nieuwe innovatieve starters in DOK41;
- 5 nieuwe vestigers op het Kenniswerf terrein;
- 100 nieuwe arbeidsplaatsen;
- 5 nieuwe, innovatieve projecten vanuit vraag bedrijfsleven;
- 100 onderzoeksvragen onderbrengen bij een kennisinstelling die opgepakt worden in onderzoeks-/innovatie projecten.

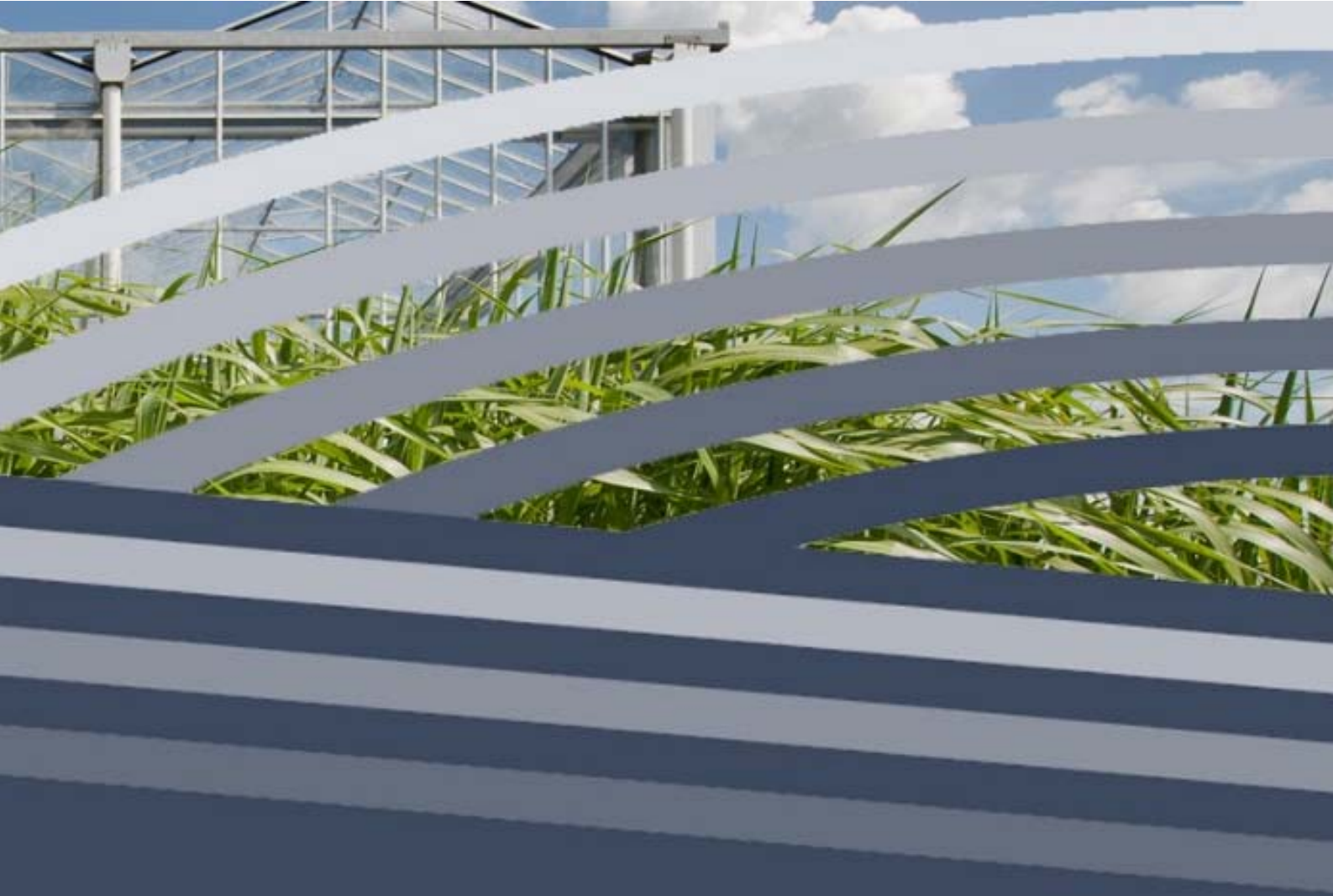
De incubator DOK41 faciliteert, adviseert en ondersteunt startende ondernemers uit de kennisintensieve, technologische en creatieve sector in Zeeland. Met het DOK41-netwerk, kennis en partners, wordt de groei van bedrijven versneld. DOK41 faciliteert innovatieve ondernemers via flexwerkplekken, kantoor- en loodsruimte en door middel van het bieden van ondersteuning door netwerk, coaching en begeleiding. Daarnaast zijn belangrijke speerpunten het casemanagement en begeleiding van de bestaande portefeuille en de doorlopende doorverwijzing aan starters die buiten het kader van het programma vallen.

<u>Partners</u>	Naast een brede vertegenwoordiging vanuit het Zeeuwse bedrijfsleven (>20 betalende partners) betrokken bij (technologische) innovatie, ook de HZ University of Applied Sciences, Scalda, UCR, RPCZ, Stichting ZIGZAG, gemeente Vlissingen en Provincie Zeeland.
<u>Rol Impuls</u>	Penningmeester en projectadministratie, het leveren van de facilitator(s) DOK41, inbreng vanuit cluster innovatiefinanciering, aanjager, verbinder en ontwikkelaar van economische innovatieve projecten.
<u>Begroting</u>	500.000 euro per jaar, ongeveer 30 betalende partners uit het bedrijfsleven, overheid en kennisinstellingen.

Ontwikkelen

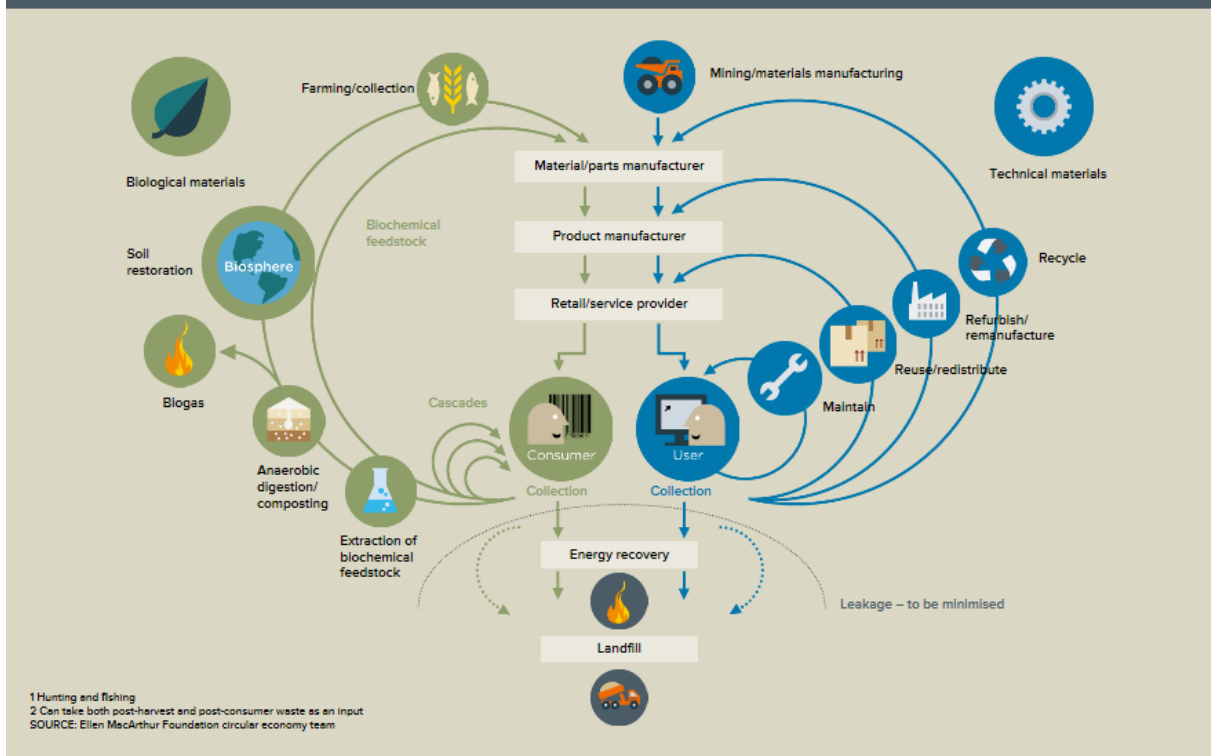
Circulaire economie

In dit jaarplan heeft Impuls gekozen om de clusters Biobased Economy en Smart Delta Resources (SDR) op te nemen onder het overkoepelende thema circulaire economie.

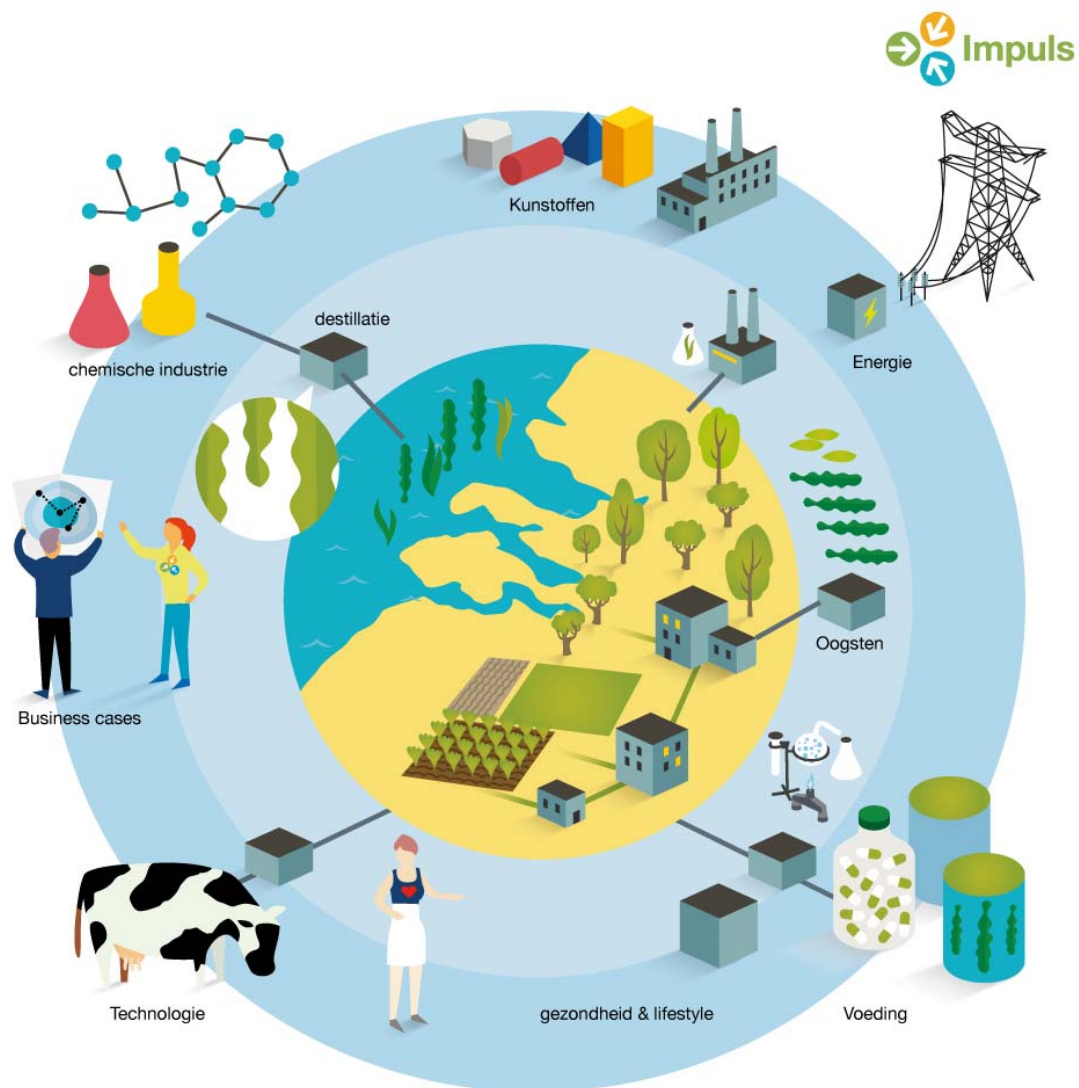
Circulaire economie is een economisch systeem dat bedoeld is om herbruikbaarheid van producten en grondstoffen te maximaliseren en waarde vernietiging te minimaliseren. Anders dan in het huidige lineaire systeem, waarin grondstoffen worden omgezet in producten die veelal aan het einde van hun levensduur worden vernietigd.

THE CIRCULAR ECONOMY AN INDUSTRIAL SYSTEM THAT IS RESTORATIVE BY DESIGN

Biobased economy richt zich met name op business cases voor de biologische kringloop en SDR richt zich op oplossingen tussen grote bedrijven in de materialen- en energiekringloop, met name op de cross-sectorale verbindingen tussen de basis en de maakindustrie. Circulaire economie is echter breder dan het biobased economy programma en het SDR initiatief. Naast deze twee programma's zal Impuls het onderwerp circulair verder verkennen en de mogelijkheden onderzoeken om samen met ondernemers projecten op te zetten. In de transitie naar een circulaire economie, waarbij goederen en grondstoffen worden hergebruikt en waarde in elke stap van de keten wordt toegevoegd, focussen we op de traditioneel sterke Zeeuwse sectoren chemie en agrofood. Gezien de kansen die circulaire economie biedt voor nieuw ondernemerschap kiezen we die onderdelen van de economie met de grootste kans op rendement, of de onderdelen die essentieel zijn voor de transitie.

5.1 Biobased Economy

In een biobased economy nemen groene grondstoffen de rol over van fossiele grondstoffen. Bijvoorbeeld olie, dat niet alleen een brandstof is, maar ook een grondstof voor kunststoffen en vele andere chemische producten. In Zuidwest-Nederland zijn agro-foodbedrijven, chemische bedrijven en apparatenbouwers gevestigd die het voortouw kunnen nemen bij deze omwenteling. Met nieuwe producten en werkwijzen kunnen zij nieuwe markten aanboren die resulteren in nieuwe (economische) infrastructuur. Het bundelen van krachten is hierbij onontbeerlijk.

Ontwikkelingen

De potentie van de biobased economy wordt op termijn hoog ingeschat. De studie van Deloitte bevestigt dit beeld. Zij geven daarbij tevens aan dat de Biobased Delta goed gepositioneerd is om koploper in Europa te worden.

De praktijk blijkt echter weerbarstig. De transitie naar een bio gebaseerde economie verloopt minder snel dan verwacht. De olie- en gasprijzen zijn momenteel relatief laag, waardoor de noodzaak voor biogebaseerde alternatieven laag is. De grote chemiebedrijven investeren maar mondjesmaat in innovatieve biobased ontwikkelingen. Daarbij zijn er nog maar enkele mkb-bedrijven die daadwerkelijk hun brood verdienen met biobased producten. Kortom de biobased economy bevindt zich in een

eerste stadium van ontwikkeling en het zal nog veel investeringen vergen voordat het een volwassen markt wordt. De biobased transitie neemt waarschijnlijk meerdere decennia in beslag.

Meerdere Europese regio's zien de biobased economy als speerpunt in hun beleid. Initiatieven en diverse projecten worden in Nederland opgestart. In de beleidsvorming staat biobased economy provinciaal, nationaal en in Europa op de agenda.

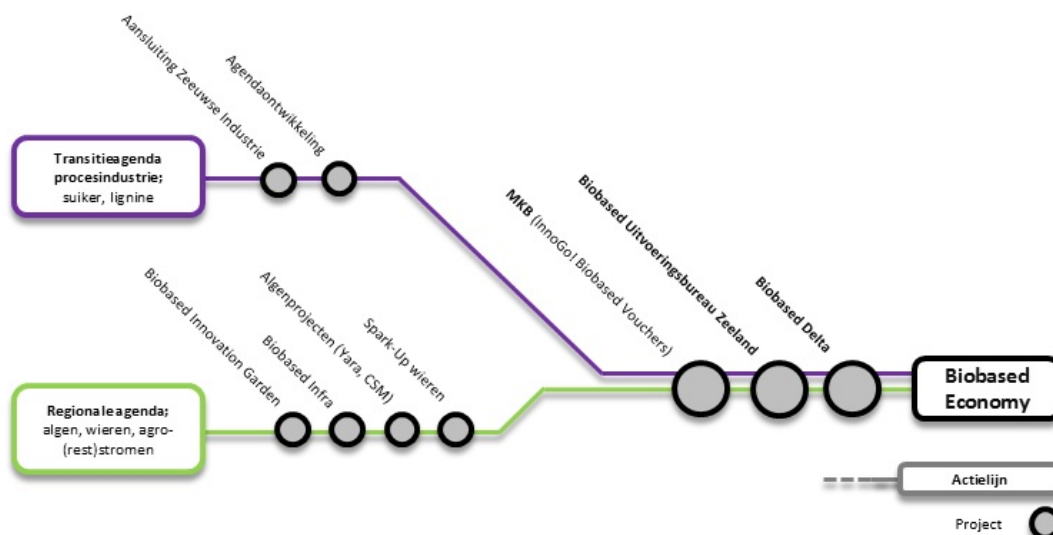
Tegen deze achtergrond ontwikkelt Impuls met het bedrijfsleven projecten. Hierbij is het belangrijk om een evenwicht te vinden tussen projecten met een positieve businesscase (niches) op korte termijn en onderzoeksprojecten gericht op de lange termijn. Impuls werkt aan de uitvoering van dit businessplan door partijen te verbinden, projecten op te zetten, en het mkb en agrarische bedrijven te begeleiden.

Inbedding

In Zuidwest-Nederland hebben overheden, kennisinstellingen en bedrijven de krachten gebundeld in een samenwerkingsverband dat Europees koploper wil zijn in de biobased economy: de Biobased Delta.

Om dit uitdagende plan gezamenlijk te realiseren, is een meerjarig businessplan opgezet: 'Agro meets Chemistry'. Het businessplan van Biobased Delta bestaat uit een bovenregionale agenda voor grootschalige transitie van de procesindustrie en een regionale agenda gebaseerd op ontwikkeling van (nieuwe) groene grondstoffen voor diverse toepassingen. Stichting Biobased Delta stemt op dit moment af hoe en met welke inzet de ontwikkelingsmaatschappijen (BOM, Impuls, Innovation Quarter, REWIN) helpen bij het uitvoeren van dit businessplan en welke inzet de stichting levert. Mogelijk worden de afspraken vastgelegd in een convenant. In grote lijnen komt het er op neer dat Impuls de regionale agenda van Zeeland uitvoert en Impuls Biobased Delta bij de ontwikkeling van de transitieagenda ondersteunt.

Voor de uitvoering van de regionale agenda wordt het Uitvoeringsbureau Biobased Zeeland gecontinueerd, waarvan Impuls trekker en coördinator is. De rol van het Uitvoeringsbureau is informatie-uitwisseling tussen partijen, thematische agendering en doorvertaling van accenten van Biobased Delta naar regionale context. Impuls werkt hierin samen met Zeeland Seaports, de Kamer van Koophandel Zuidwest-Nederland, ZLTO, Wageningen UR en de Provincie Zeeland.

5.1.1 Lopende projecten

Veel aandacht en energie van het cluster Biobased Economy van Impuls is gericht op projecten in het kader van Agro meets Chemistry. Impuls onderscheidt hierin een bovenregionale en regionale agenda die elkaar kunnen overlappen:

- A. *Bovenregionale Transitieagenda van de procesindustrie*: Deze bovenregionale transitie agenda wordt uitgewerkt langs de suikerlijn en hout/lignine lijn (Redefinery). De suikerlijn is grotendeels gebaseerd op de 'grote'gewassen uit de Deltaregio (suikerbiet, granen en aardappels). Vanuit de suikerbiet worden diverse chemische platforms ontwikkeld van waaruit diverse producten kunnen worden gemaakt, bijvoorbeeld plastics. In de houtagenda wordt in eerste instantie uitgegaan van hout(snipper) import en daarna beschikbare lokale houtachtige reststromen. In deze agenda worden suiker en lignine uit de houtsnippers gewonnen en gescheiden voor verschillende toepassingen variërend van chemische platforms tot energieopwekking. Deze agenda richt zich op grootschalige projecten die de transitie van de procesindustrie helpen verwezenlijken.
- B. *Regionale agenda*: Deze agenda richt zich op de ontwikkeling en teelt van (nieuwe) groene grondstoffen en de benutting van bestaande agro(rest) stromen voor de ontwikkeling van diverse (nieuwe) producten. Deze producten bestaan uit toepassingen voor materialen, chemie, voeding, voeder, waterzuivering en eventueel voor reststromen op energie en brandstoffen. Kernwoorden bij de regionale agenda zijn proeftuinen, cross-sectorale ketensamenwerking, (decentrale) bioraffinage en ontwikkeling van business cases. Gezien het maritieme karakter van Zeeland wordt specifiek aandacht besteed aan algen, wieren en overige aquatische biomassa. De Biobased Innovation Garden Rusthoeve vormt het concentratiepunt voor de ontwikkeling van (nieuwe) teelten voor akkerbouw en keten- en productontwikkeling. In de Biobased Delta zijn valorisatie clusters en applicatiecenters, Impuls verbindt hiermee de Zeeuwse ondernemers.

Aanvullend aan bovenstaande agenda, voert Impuls een aantal activiteiten uit die meer generiek van aard is.

Onderstaande projecten geven een goed beeld van de Impuls activiteiten per resultaatgebied:

Bevorderen business development bij mkb

Het mkb heeft een belangrijke rol in de transitie van de fossiele- naar biobased economy. Om dit in de praktijk te brengen is kennis en financiering nodig. Het uitvoeringsbureau ontwikkelde met de Provincie Zeeland een instrumentarium dat business development bij biobased mkb-bedrijven ondersteunt, zoals vouchers voor bedrijven die zich richten op biobased business development.

<u>Doelstelling</u>	Mkb innovaties laten leveren aan multinationals. En producten en kennis laten ontwikkelen die de grootschalige transitie mogelijk maken.
<u>Partners</u>	Kamer van Koophandel Zuidwest-Nederland en Provincie Zeeland.
<u>Rol</u>	Uitvoerder.
<u>Begroting</u>	OPZuid, MIT regeling, CrossRoads, InnoGo! II 600.000 euro.

Droge groene grondstoffen

Agro(rest)stromen (die ook van infrabeheerders als Rijkswaterstaat kunnen komen) kunnen waardevol zijn als grondstoffen voor diverse industrieën. Ook bevatten planten stoffen die uitstekende alternatieven zijn voor chemische stoffen. Uien bevatten bijvoorbeeld het voedingssupplement quercetine en stevia is een goede suikervervanger. Vlas- en hennepvezels worden gebruikt in de bouw. Onderzoek spitst zich toe op het maken van goede business cases. Hieronder enkele voorbeelden.

Biobased Innovations Garden

Biobased Innovations Garden Rusthoeve 2020 biedt ruimte en mogelijkheid om nieuwe teelten en business ketens voor de biobased economy in beeld te brengen en te ontwikkelen. Ter vervanging van fossiele grondstoffen wordt er gefaciliteerd om te komen naar nieuwe toepassingen vanuit biomassa.

<u>Doelstelling</u>	Het ontwikkelen van biobased ketenprojecten en productontwikkeling, waarbij een proeftuin wordt onderhouden waar ondernemers met nieuwe groene grondstoffen worden geïnspireerd.
<u>Partners</u>	DLV-plant, Rusthoeve, Wageningen UR en ZLTO.

<u>Rol</u>	Vormgever/begeleider subsidie idee en -aanvraag. In de uitvoering: ontwikkelaar ketenprojecten.
<u>Begroting</u>	150.000 euro (o.a. 75.000 euro subsidie Provincie Zeeland).

Haalbaarheid kleinschalige bioraffinage

Kleinschalige bioraffinage of het produceren van halffabricaten voor verdere raffinage, is voor de primaire agrarische sector een kansrijke ontwikkeling. Ondanks de grote potentie is er nog onvoldoende kennis van de beschikbare (op termijn) kansrijke raffinage technieken die toepasbaar zijn voor de primaire producenten van de biomassa, boer en tuinder.

<u>Doelstelling</u>	Bepalen of en hoe een testfaciliteit voor kleinschalige bioraffinage mogelijk is op de Rusthoeve. Daarbij wordt gekeken naar de technische, organisatorische, juridische en logistieke randvoorwaarden en het mogelijke verdienmodel.
<u>Partners</u>	Rusthoeve en DLV-Plant.
<u>Rol</u>	Begeleider subsidie idee en -aanvraag. In de uitvoering: mede-ontwikkelaar.
<u>Begroting</u>	124.920 euro (o.a. 49.968 euro subsidie waarvan 50% Rijk-MIT/ 50% Provincie Zeeland-MIT).

5.1.2 Nieuwe projecten

De biobased economy blijft de komende decennia in ontwikkeling. Dat biedt telkens nieuwe aanknopingspunten voor nieuwe initiatieven in het werkveld. Hieronder staan mogelijke projecten die deels hun basis vinden in eerder genoemde (gelijknamige) projecten. Deze lijst is indicatief. Vanuit de markt komen nieuwe projecten naar boven terwijl andere projecten later of niet gerealiseerd worden.

Impuls streeft ernaar om in 2016 twee nieuwe projecten te ontwikkelen, waarbij de wens van het bedrijfsleven en de kans rijkheid van biobased producten in de markt leidend zijn. Impuls is hierin aanjager, ontwikkelaar en realiseert financiering. Hieronder is een overzicht opgenomen van ideeën die mogelijk tot projecten leiden.

- Opschaling groene grondstoffen (in samenwerking met DLV Plant, kennisinstellingen, Rusthoeve, WUR, ZLTO en potentiële afnemers);
- Projecten voortkomend uit het thema wieren, bijvoorbeeld opschaling teelten van onshore, nearshore naar op termijn offshore; bioraffinage van wieren; en ketentrajecten met spelers in de eindmarkten;
- Projecten voortkomend uit biomassastromen vanuit infrabeheerders (Rijkswaterstaat, Waterschappen, provinciale en gemeentelijke wegen);
- Kleinschalige bioraffinage (in samenwerking met mkb bedrijven en Wageningen UR);
- Biomassa voor verwarming glastuinbouw Schouwen-Duiveland.

5.1.3 Verkenningen projecten

Biobased Infrastructuur voor Kennis (BIK)

Dit project behelst de verbetering van de open innovatie-infrastructuur in de regio Zuid-Nederland op het gebied van RIS-3 thema 'Bio-economie'. Zeven bestaande biobased applicatiecentra zullen in twee jaar tijd doorgroeien naar een internationaal onderscheidend aanbod van kennis en diensten, door professionalisering, afstemming en samenwerking. De Biobased Innovations Garden (BIGR) is een applicatiecentrum voor de teelt en het testen van verschillende soorten biomassa wat een bron kan zijn voor mkb'ers en collega applicatiecentra. Cross-overs worden gelegd naar applicatiecentra in aanpalende topclusters zoals food en chemie. Tegelijkertijd zullen de applicatiecentra tijdens het project meerdere mkb-bedrijven helpen met concrete innovaties en business cases. Hiermee worden de BIGR verder doorontwikkeld en worden structuurversterkende projecten samen met het mkb ontwikkeld.

<u>Doelstelling</u>	De bestaande infrastructuur aan applicatiecentra in de regio Zuid Nederland in twee jaar tijd verheffen tot een internationaal onderscheidend, onderling samenhangend open innovatiesysteem voor het mkb in de biobased ketens.
<u>Partners</u>	Avans/CoEBBE, BAC, Millvision, GCC, CHILL, Rusthoeve, BOM en REWIN.
<u>Rol</u>	Business development
<u>Begroting</u>	1.590.488 euro (o.a. 762.000 euro subsidie OPZuid en bijdrage Provincie Noord-Brabant).

BIOBOOST

Faciliteren en ondersteunen van mkb'ers om meer groene innovaties te ontwikkelen en naar de markt te brengen. Het verminderen van tuin- en landbouwafval door het gebruiken van restafval en bijproducten voor het ontwikkelen van nieuwe producten, stimuleren van brede steun van mkb'ers voor een biobased economy en inzicht verkrijgen in de mogelijkheden. Een marktverkenning voor ketenontwikkeling waarbij wat de afnemende bedrijven willen als uitgangspunt gehanteerd wordt maakt tevens onderdeel uit van dit project.

<u>Doelstelling</u>	Versnellen van de transitie naar een biobased economy middels het implementeren van regionale test- en pilotproject voor de ontwikkeling van nieuwe producten, processen en dienstverlening in de land- en tuinbouw en ondersteuning van de ontwikkeling naar het in de markt zetten.
<u>Partners</u>	Gemeente Westland, VIVES, ILVO, Kenniscentrum Plantenstoffen, NIAB, Inagro, Greenpack en Transportbedrijf Van Vliet.
<u>Rol</u>	Marktverkenning en strategieontwikkeling en projectontwikkeling.
<u>Begroting</u>	5.961.000 euro (o.a. 3.416.000 euro subsidie ERDF via Interreg VA 2 Zeeën Programma). Dit is het totale budget voor alle partners in de diverse gebieden, Zeeland krijgt hiervan een beperkt aandeel.

5.1.4 Verkenning overige circulaire projecten

Ontwikkelingen en inbedding

Het onderwerp circulaire economie zien we in veel beleidstukken van Provincie Zeeland, Rijk en Europa terug komen. Zo is circulaire economie ook het overkoepelend thema van de Strategische Delta Board. Ook de projectgroep vitaal Sloe en Kanaalzone (VS&K) heeft circulaire economie als hoofdthema benoemd voor de komende jaren. De projectgroep VS&K, bestaande uit bedrijven, overheden, Zeeuwse Milieu Federatie, Zeeland Seaports en Impuls, wil bedrijven inspireren over circulaire economie na te denken en hun prikkelen om hiermee aan de slag te gaan. VS&K prikkelt en nodigt uit, maar is geen projecten organisatie. Eventuele projectideeën kunnen dan ook in nauw overleg met de projectgroep door Impuls verder worden uitgewerkt tot project. Provincie Zeeland heeft circulaire economie in haar economisch beleid genoemd en wil hier de komende jaren verder vorm aangeven. Vanuit SDR en reguliere werkzaamheden zijn er ook diverse contacten met bedrijfsleven en andere regio's, waaruit mogelijke projectkiemen zijn voortgekomen.

In 2015 zijn we gestart met het verkennen van de volgende onderwerpen:

- Is het concept of zijn delen van Circularity Center concept toepasbaar in Zeeland;
- Pilot mogelijkheden in Zeeland voor nieuwe technologie grootschalige batterijen o.b.v. broomzouten;
- Circulaire toepassingen in bijvoorbeeld recreatiesector en vakantiewoningen;
- Circulaire toepassingen voor de bouw en provinciale infrastructuur (technische installaties).

Circulaire economie is een economisch systeem en zal in de toekomst in alle sectoren worden toegepast. Het bevat vele aspecten en is daarmee dan ook zeer breed. Het gevaar van een dergelijk

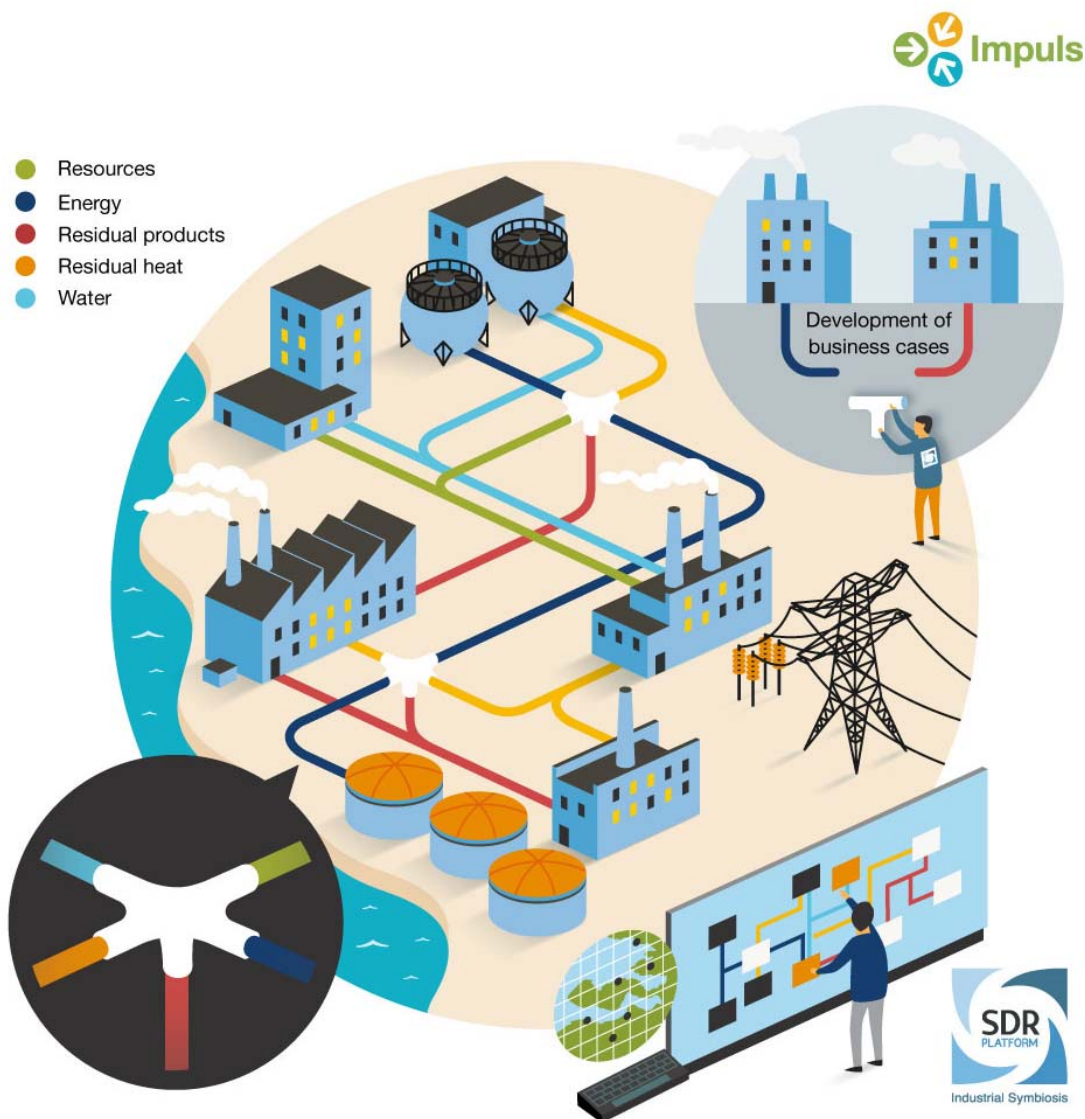
breed thema is dat je nu te veel onderwerpen oppakt en focus verliest. Delen hebben we in het verleden al ingevuld vanuit de programma's biobased economy en SDR. In 2016 willen we verder gaan verkennen hoe we samen met bedrijfsleven een portefeuille kunnen opbouwen die nauw aansluit bij huidige focus en de sectoren waarop Impuls zich richt.

Nieuwe initiatieven

Vanuit de verkenning willen wij tenminste één á twee projecten ontwikkelen samen met het bedrijfsleven. De uitgangspunten hiervoor zijn:

- De materiaalkringloop en de biologische kringloop is het uitgangspunt om verdere projecten te verkennen;
- Aansluiting bij de Zeeuwse topsectoren en zoveel mogelijk bij de huidige focus van Impuls om zo een coherente portefeuille te ontwikkelen;
- Waar mogelijk in afstemming met Provincie Zeeland en projectgroep VS&K.

5.2 Smart Delta Resources

Smart Delta Resources (SDR) is een samenwerkingsverband van elf energie- en grondstofintensieve bedrijven in de zuidwestelijke deltaregio - Arcelor Mittal Gent, Cargill, Delta, Dow Benelux, ICL-IP Terneuzen, Lamb Weston-Meijer, Sabic Bergen op Zoom, Trinseo, Suiker Unie, Yara Sluiskil en Zeeland Refinery. Daarnaast maken ook de Provincie Zeeland, Zeeland Seaports en Impuls (facilitator) onderdeel uit van SDR. SDR betreft een unieke samenwerking gericht op industriële symbiose. Het SDR platform wordt voor 2/3 gefinancierd door private bijdragen van de betrokken bedrijven. Provincie Zeeland en het Ministerie van Economische Zaken ondersteunen het SDR platform elk met een financiële bijdrage. Deze industriële verbindingen maakt een business case economisch haalbaar en levert dus een essentiële bijdrage in de circulaire economie.

Doelen van het SDR programma omvatten:

- Het verbeteren van de competitiviteit van de regionale cross-sectorale procesindustrieën;
- Het aantrekkelijker maken van het regionale vestigingsklimaat;
- Het veiligstellen en waar mogelijk uitbreiden van de regionale werkgelegenheid.

SDR heeft als ambitie:

- Een regionale agenda neer te leggen die gedragen wordt door de industrie;
- Uitwerking van twee grootschalige business cases voor uitwisseling energie- en grondstofstromen;

- Positionering van de regio als Europees voorbeeld voor slimme energie- en grondstofoplossingen.

Daarnaast willen de regionale procesindustrieën via cross-sectorale energie- en grondstof symbioses een bijdrage leveren aan duurzaamheidsdoelstellingen onder andere op gebied van klimaat, energie- en grondstofbesparingen. Ook beoogt de industrie gezamenlijk de regio te positioneren als Europees voorbeeld voor slimme energie- en grondstofoplossingen en als groeiregio. De regio wil gezamenlijk anticiperen op en gebruik maken van de Europese groei-agenda zoals onder andere in het Horizon2020 programma.

Themagebieden van het initiatief omvatten energie, grondstoffen (onder andere waterstof, methaan, syngas), water, reststromen en restwarmte. Betrokken procesindustrieën omvatten voornamelijk de chemie, basismetalen, energiesector, food industrie en partners in de waardeketen. Primaire inzet van het initiatief betreft het ontwikkelen van een concrete agenda met reële business cases.

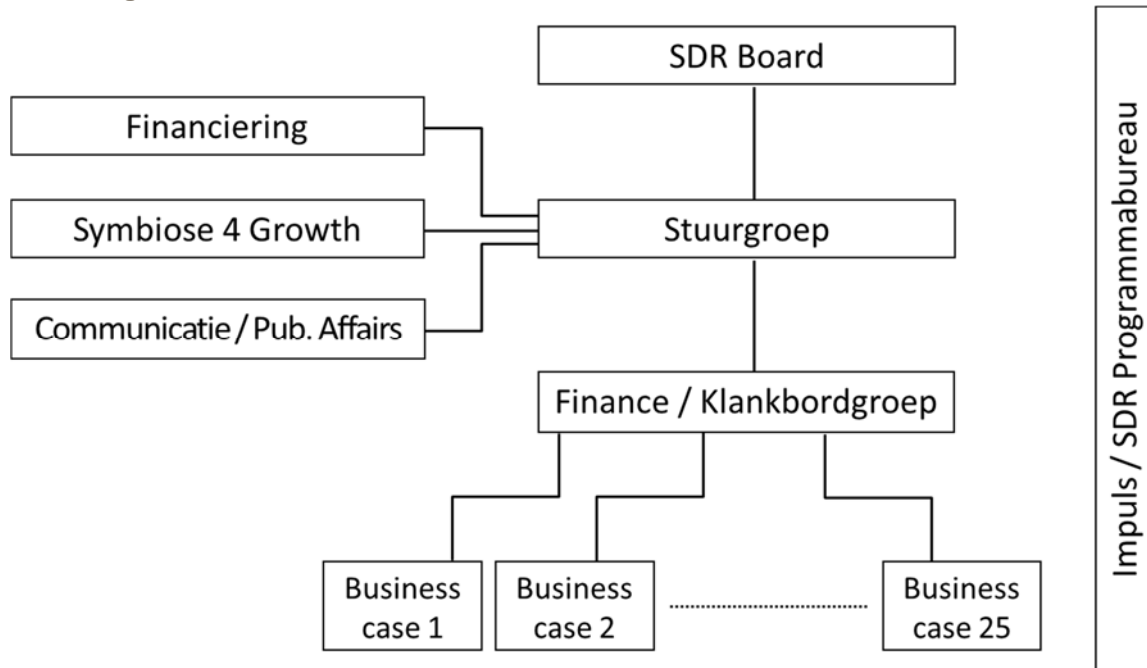
Ontwikkelingen

De relatief ongunstige positie door relatief hoge energie en grondstofprijzen t.o.v. concurrerende regio's was de belangrijkste reden voor de start van SDR. Hoewel de olieprijs nu lager ligt, blijft dit een structurele uitdaging van de procesindustrie in West-Europa. Het SDR-initiatief bestaat nu twee jaar. Het eerste jaar stond in het teken van een grootschalige inventarisatie (Total Process Technology Assessment, TPTA) van de energie- en grondstofstromen. In het tweede jaar heeft SDR een aantal business cases gedefinieerd met de deelnemende bedrijven, die gedurende 2015 in meer detail zijn uitgewerkt. Vanuit de TPTA zijn 160 projectideeën geïdentificeerd. Samen met de bedrijven zijn er een twintigtal projecten geprioriteerd die verder uitgewerkt worden. De business cases zijn evenredig verdeeld onder de deelnemers. Bij de uitwerking van de business cases blijkt dat de investeringen in infrastructuur buiten het hek vaak een bottleneck vormen. Hiervoor dienen nieuwe (publiek-private) financieringsvormen te worden gevonden en een operator.

In 2015 zijn er wisselende successen behaald bij de indiening van business cases in nationale en Europese subsidieregelingen, terwijl de projecten beleidsmatig goed aansluiten bij prioritaire thema's van nationale en Europese overheden zoals circulaire economie en CO2 reductie. In 2015 is voornamelijk gekeken naar uitwisseling van grondstof en energiestromen tussen de deelnemende bedrijven.

Het huidige Memorandum of Understanding loopt af. Bedrijven zetten het SDR platform door. De exacte vorm en hoedanigheid krijgt eind 2015 begin 2016 verder vorm.

Inbedding

De CEO's van de elf deelnemende bedrijven zitten in de SDR Board. Daarnaast is er een stuurgroep gevormd door leden van SDR die sturing geven aan de uitvoering van het programma SDR. Voor de uitvoering van projecten/taken zijn diverse werkgroepen gevormd uit de deelnemende bedrijven. Impuls heeft *Een Program office light* ingericht ter ondersteuning van het SDR programma, de Board, de stuur- en werkgroepen. Het programmabureau heeft een focus op het ontwikkelen van business cases die gedreven worden door de prioriteiten van de industrie.

5.2.1 Lopende projecten

Het SDR platform voert de volgende taken uit:

- Opstart van nieuwe projectmatige initiatieven en business cases;
- Ontsluiten van financiering voor nieuwe (inter)nationale projecten en deelname aan agendabepalende Europese projecten;
- (Inter)nationaal profileren van de regio.

De belangrijkste twee deelprojecten in 2015 staan hieronder verder uitgewerkt.

Voorbeelden van business cases in ontwikkeling zijn:

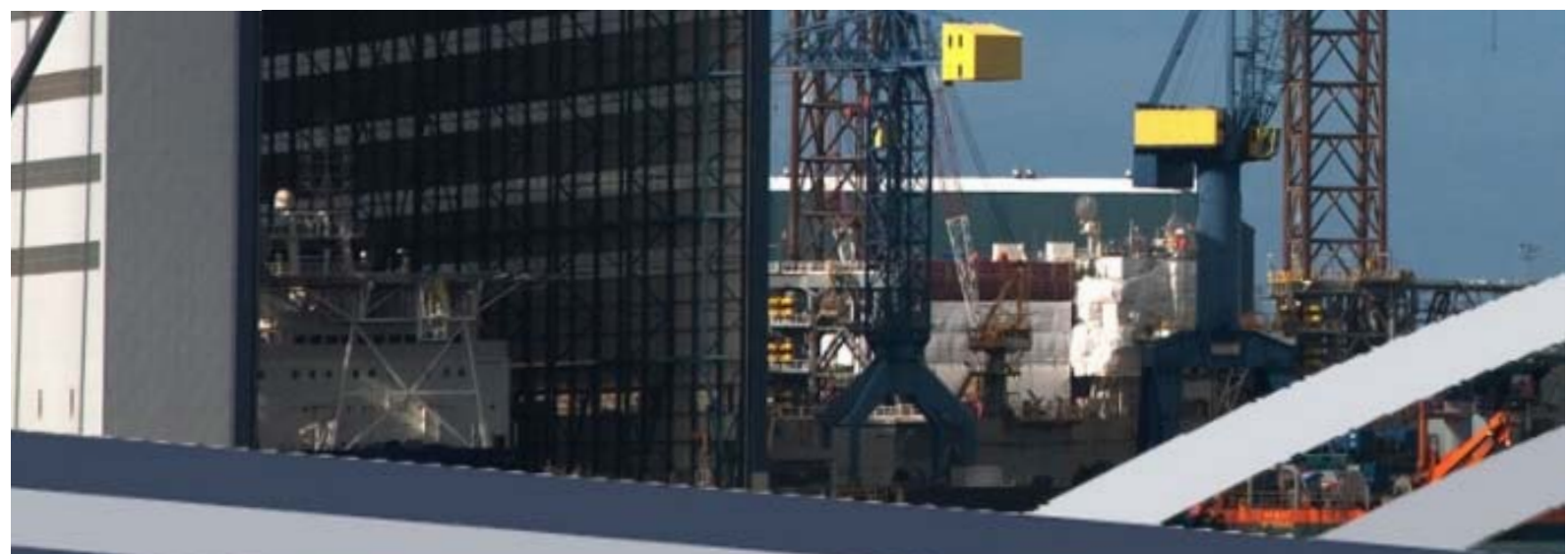
- De Slim Gas business case;
- De waterstofkoppeling tussen DOW, Yara en ICL-IP;
- De syngas-case tussen Arcellor Mital, en DOW;
- De uitbouw van het Multi Utility Provider - MUP project;
- De stoomuitwisseling tussen Sabic, Cargill en Lamb Weston (project Steaminate).
- Stoom recompressie;
- Diverse andere business cases voortkomend uit de TPTA.

5.2.2 Nieuwe initiatieven

Impuls faciliteert het SDR platform. Dit jaarplan moet nog worden voorgelegd aan de board van SDR. In hoofdlijnen blijven de taken van het platform hetzelfde, maar het accent schuift naar de ontwikkeling van geïdentificeerde business cases.

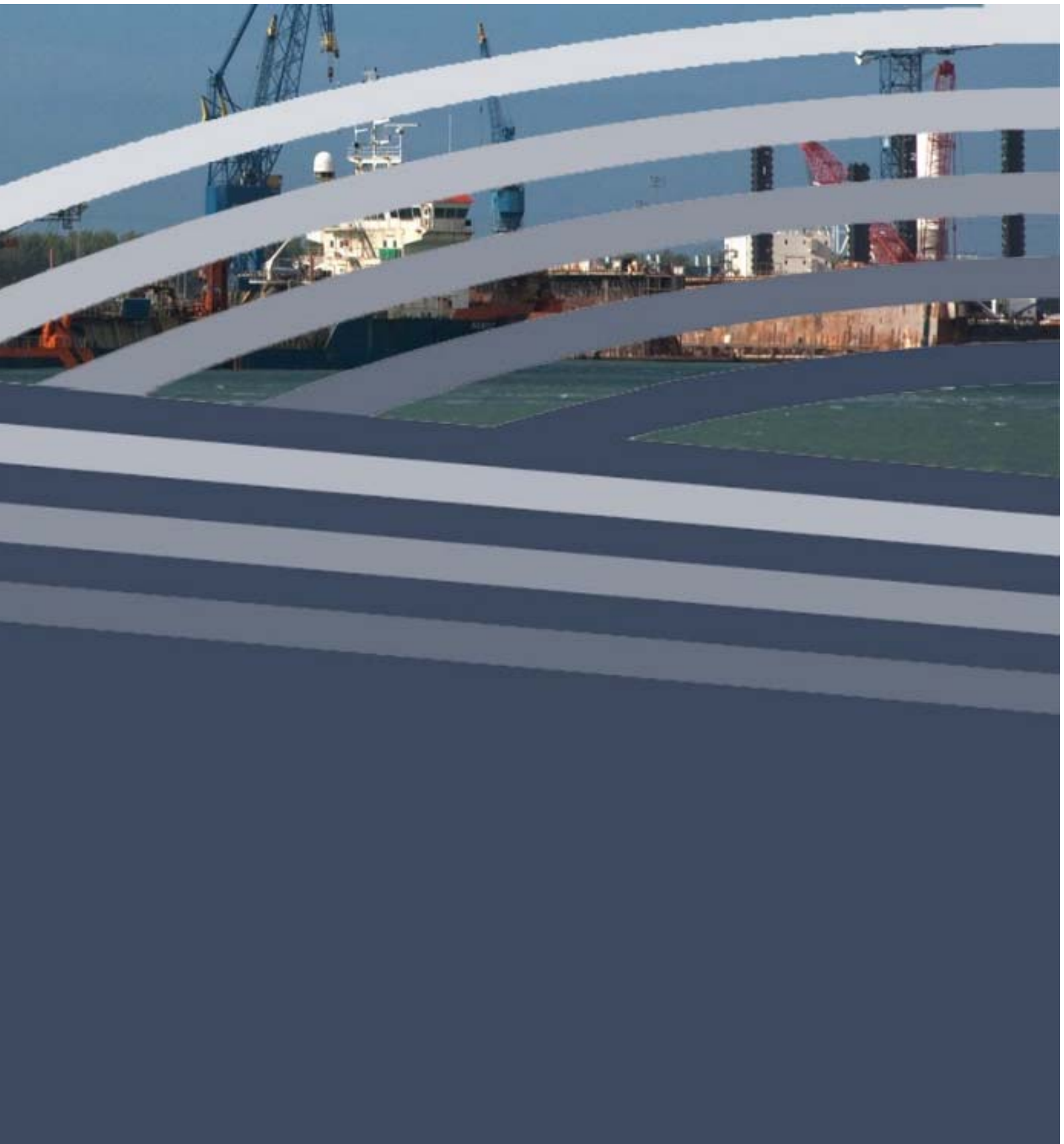
Voor 2016 richt SDR zich op:

- Het verder ontwikkelen van de geprioriteerde business cases.
- Opstellen en uitvoeren van een plan hoe de energie en grondstofstromen door 'niet leden' gebruikt kunnen worden (strategische acquisitie en partijen in regio). Dit plan heet 'symbiose for growth' ofwel S4G. Hiervoor is nog een rondgang langs de bedrijven gemaakt en gekeken naar reserve capaciteiten, beschikbare kennis, diensten en infrastructuur waarvan derden gebruik zouden kunnen maken. Er wordt gewerkt aan het toegankelijk maken van de verkregen database voor derden die zich in de regio willen vestigen. Dit gebeurt in samenwerking met Invest in Zeeland, NFIA en RvO.
- Het blijven verbinden en samenbrengen van de deelnemende partijen rondom thema's die rechtstreeks in verband staan met business cases.
- SDR zal Rijk en Europa proberen te beïnvloeden door te wijzen op het economische en ecologische belang van het thema industriële symbiose in beleid, programma en regelingen niveau, zodat voor verdere uitwerking en realisering van business cases publieke financiering indien nodig kan worden verkregen.
- Het vinden van financieringsvormen en een operator voor infrastructuur buiten het 'hek van bedrijven'.
- Het demonstreren en grootschalig realiseren van uitwisseling van grondstoffen, reststoffen en warmte.
- Verdere doorontwikkeling van de regionale agenda.

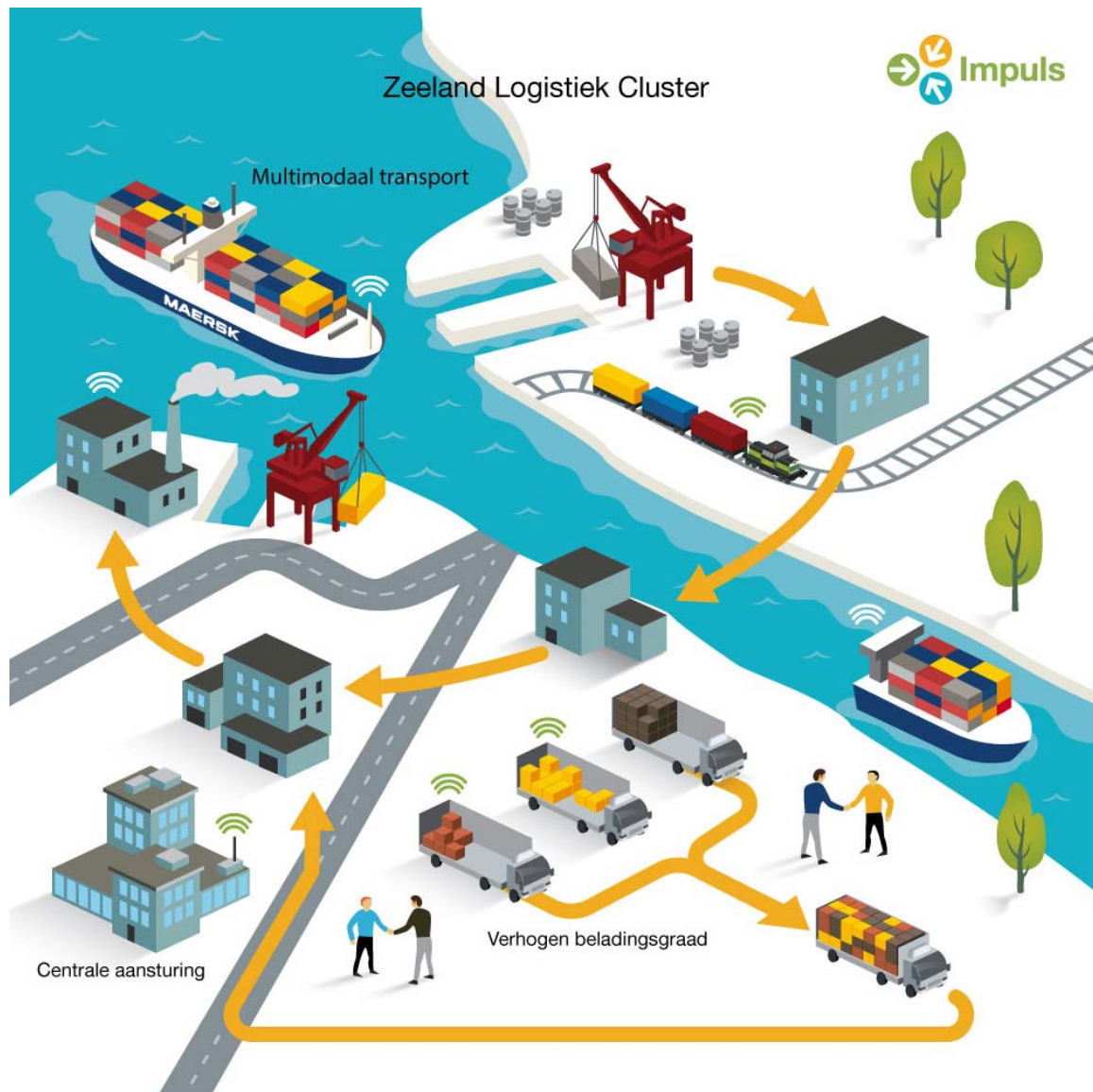
Ontwikkelen

Logistiek & Maintenance

De juiste producten, op de juiste tijd, op de juiste plaats, tegen minimale kosten. Dat is logistiek. Door de strategische ligging en goede verbindingen van Zeeland met het Europese achterland, is de logistieke sector voor Zeeland van grote waarde. De grote chemische bedrijven, de Agri & Food en Marine & Offshore sector kunnen niet zonder een goede aan- en afvoer van grondstoffen en producten. De Zeeuwse havens, in omvang de derde zeehaven van Nederland, zorgen daarnaast voor extra goederenstromen in de regio.

6. Logistiek & Maintenance

Van Zeeuws Kenniscentrum Logistiek naar Zeeland Connect

Tot dit jaar is door de HZ University of Applied Sciences, Impuls, Zeeland Seaports en enkele bedrijven samengewerkt in het Zeeuws Kenniscentrum Logistiek (ZKL) om het kennisniveau van de Zeeuwse logistiek te verhogen. Onder de vlag van het ZKL is een aantal projecten succesvol uitgevoerd, waaronder Uniform Aanmelden Barges en het Samenwerkingsverband Verladers Kanaalzone.

Het afgelopen jaar is onder leiding van Impuls gewerkt aan het professionaliseren van de organisatie van het ZKL. Dit heeft geresulteerd in een nieuwe organisatie (met een stuurgroep, projectgroep en een aantal strategische partners vanuit het Zeeuwse bedrijfsleven), nieuwe aanpak (naast kenniscentrum meer aandacht voor realisatie van projecten) en nieuwe naam: Zeeland Connect.

Deze nieuwe naam geeft veel beter weer wat de initiatiefnemers met dit logistieke samenwerkingsverband willen bereiken: het versterken van de logistiek in Zeeland door bedrijven, kennisinstellingen en overheden te verbinden. 2016 zal in het teken staan van het opbouwen van een zo breed mogelijk netwerk van bedrijven en instanties die samen werk maken van de logistieke

ontwikkeling van Zeeland. Impuls speelt hierbij een initiërende en ondersteunende rol door als penvoerder op te treden en uitvoering te geven aan het programma management en secretariaat van Zeeland Connect.

Aansluitend bij de ontwikkelthema's van de afgelopen jaren is in nauw overleg met het Zeeuwse bedrijfsleven, overheden, onderwijs en overige instanties en belanghebbenden een nieuw logistiek programma voor de komende jaren opgesteld. Hierbij zijn de resultaten van recent uitgevoerde projecten en de thema's van de Topsector Logistiek als uitgangspunt genomen en een aantal nieuwe speerpunten/ontwikkelthema's benoemd. De uitvoering van dit logistieke programma zal onder de vlag van Zeeland Connect worden uitgevoerd.

6.1 Speerpunten

De speerpunten van het nieuwe logistieke ontwikkelprogramma voor Zeeland zijn:

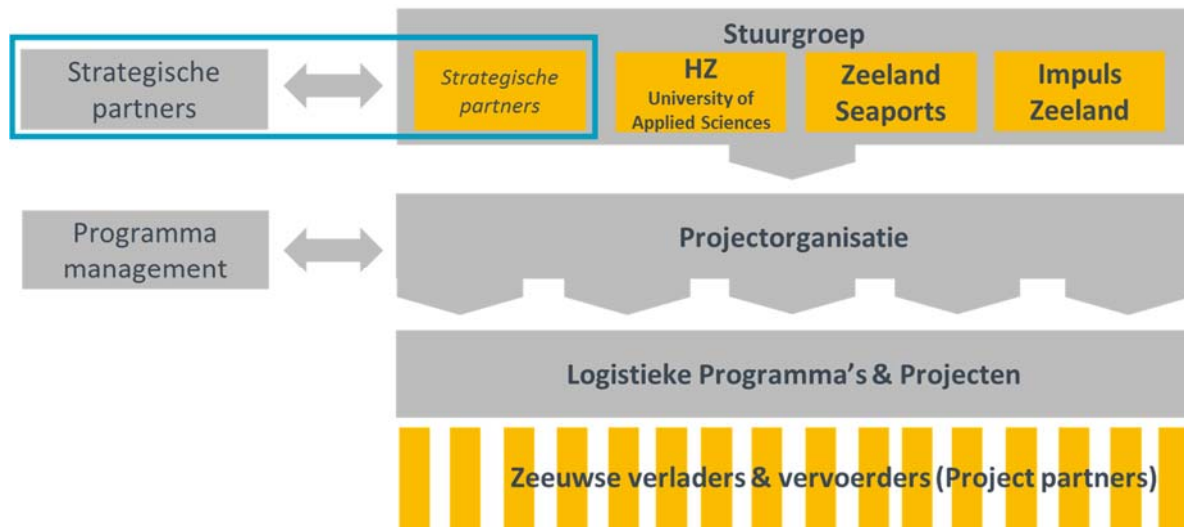
- Het ontwikkelen van een duidelijke **innovatiestrategie** t.a.v. logistieke activiteiten in Zeeland.
- **Supply Chain Control**; het verbeteren van de integrale aansturing van logistieke stromen in Zeeland.
- **Beter benutten** transportnetwerken; het optimaal benutten van de Zeeuwse infrastructuur met versterken van het synchro-modale vervoersaanbod.
- **Bundeling goederenstromen**; het verhogen van de beladingsgraad door het bundelen van lading van verschillende verladers binnen en buiten de regio.
- **Slimme logistieke ketens**; het ontwikkelen van nieuwe en/of verbeteren van de efficiency van logistieke ketens met specifieke aandacht voor de service en food logistiek.

Speerpunten van Zeeland Connect

De meeste speerpunten zijn niet nieuw, maar bevatten een aantal nieuwe accenten en doelstellingen en sluiten nóg nadrukkelijker aan bij de vraag uit de markt en de doelen van de Topsector Logistiek.

6.2 Organisatie Zeeland Connect

De stuurgroep van Zeeland Connect bepaalt de strategie en bewaakt de prioriteitsstelling en wordt gevormd door vertegenwoordigers van de drie 'founding partners': John Dane (HZ University of Applied Sciences, voorzitter), Jan Lagasse (Zeeland Seaports) en Dick ten Voorde (Impuls), aangevuld met vertegenwoordigers van enkele bedrijven. De projectgroep van Zeeland Connect is verantwoordelijk voor de uitvoering van de daadwerkelijke projecten en wordt gecoördineerd door de programma manager.

Naar buiten toe zal Zeeland Connect vooral als **gezamenlijk** en **onafhankelijk** platform worden gepositioneerd.

6.2.1 Vier aandachtsgebieden van Zeeland Connect

Met de eerder genoemde speerpunten/ontwikkelthema's zet Impuls in op een efficiëntere logistiek in Zeeland, maar ook op lange termijn groeiperspectief. Ook in 2016 zet Impuls onveranderd in op deze thema's. De gekozen thema's zijn op korte termijn relevant doordat ze een bedrijf efficiënter kunnen

maken en daarmee kostenbesparingen opleveren. Voor de (middel)lange termijn is er juist focus op groei van het zittende bedrijfsleven en het aantrekken van nieuwe bedrijven.

De ambitie van Zeeland Connect is zoveel mogelijk Zeeuwse bedrijven aan te laten sluiten. Dit kan op de volgende wijzen:

- Als **projectpartner**; neemt actief deel in een project door middel van inzet in uren. Daarnaast kan, afhankelijk van het project, een financiële bijdrage worden geleverd op projectniveau. Als projectdeelnemer kan een bedrijf participeren in netwerkbijeenkomsten en heeft toegang tot kennis, informatie en onderzoeksresultaten.
- Als **strategisch partner**; is als aanvulling op het bovenstaande op directieniveau betrokken bij het bepalen van de strategische koers en agenda van Logistiek Zeeland. Een strategische partner draagt financieel bij aan en is onderdeel van de organisatie van Zeeland Connect. De bedrijven die zitting hebben in de Stuurgroep worden samengesteld uit de groep van strategische partners.

6.3 Innovatie & business development

6.3.1 Nieuwe projecten

Programma management Zeeland Connect

Programma & projectmanagement van diverse programma's en projecten die via Zeeland Connect worden uitgevoerd. Daarnaast betreft dit ook het richting geven aan de logistieke agenda voor Zeeland, onderzoek & ontwikkeling en borgen en delen van kennis.

<u>Betrokken partijen</u>	Stuurgroep Zeeland Connect en diverse betrokken partijen en instanties op regionaal, nationaal en internationaal niveau.
<u>Rol</u>	Initiatiefnemer, netwerker, ontwikkelaar, uitvoering projecten en financiële administratie.
<u>Begroting</u>	150.000 euro per jaar. Deel van programma management is onderdeel van OPZuid subsidieaanvraag. Overige middelen vanuit bijdrage partners, extra bijdrage Provincie en aanvullende subsidie programma's.
<u>Looptijd</u>	Periode 2016 – 2019.

6.3.2 Verkenningen projecten

Europastrategie logistiek (voorlopig on hold)

In samenwerking met de Provincie Noord-Brabant en een aantal aangrenzende regio's wordt gekeken naar de verschillende ontwikkelingen op logistiek gebied en de wijze waarop hier het beste op kan worden ingespeeld.

Actieplan Economische Structuur Versterking Delta Regio

Verkenning logistiek gerelateerde mogelijkheden in Delta Regio. In samenwerking met Provincie Zeeland en Strategic Board Delta Region.

6.4 Supply Chain Control

Een Cross Chain Control Center (4C) is een regiecentrum van waaruit meerdere supply chains gezamenlijk gecoördineerd en geregisseerd worden met behulp van de modernste technologie, geavanceerde software concepten en supply chain professionals. Het gaat niet alleen om de regie

over fysieke goederenstromen, maar ook om informatie en financiële stromen, zoals 'forecasting', 'financial engineering' en 'datamanagement'.

4C is de volgende, revolutionaire stap in supply chain management. Het belang van 4C is om besluitvorming en besturing van zeer complexe ketens over meerdere organisaties/bedrijfstacken heen gezamenlijk te coördineren en te registreren.

Supply Chain Control/4C is een 'enabler' voor de navolgende speerpunten beter benutten en bundeling goederenstromen.

6.4.1 Nieuwe projecten

Simulatiemodel Havenkeuze

Realiseren van een simulatiemodel die de keuze van een klant voor een bepaalde zeehaven ondersteunt op basis van de belangrijkste cost-drivers, beschikbare capaciteit en infrastructuur. Deze tool wordt ingezet bij de besluitvorming en besturing van complexe logistieke ketens en geschikt gemaakt voor een brede toepassing voor meerdere organisaties en bedrijfstacken.

<u>Betrokken partijen</u>	HZ University of Applied Sciences en Supermaritime.
<u>Rol</u>	Proces begeleiding studenten en inbreng kennis.
<u>Begroting</u>	Geen kosten in eerste fase.
<u>Looptijd</u>	September 2015 – februari 2016.

Overige activiteiten

Aansluiting bij Neutraal Logistiek Informatie Platform (NLIP).

Data management/ opbouw logistieke database als onderdeel van projecten Corridor Management Vaarwegen en Bundelen Lading.

6.5 Beter benutten infrastructuur

Zeeland heeft een divers en ontwikkeld netwerk van vervoersmodaliteiten weg, water en spoor. Dit netwerk wordt echter niet optimaal benut door bedrijven. Dit heeft te maken met een gebrek aan overslagpunten tussen bijvoorbeeld weg en water, 'vastgeroeste' keuzepatronen voor één bepaalde vervoersmodaliteit, maar ook door het feit dat sommige modaliteiten een zekere schaalgrootte vragen, en dus samenwerking tussen bedrijven. Impuls projecten zijn daarom gericht op bewustwording, samenwerking en overslagmogelijkheden.

6.5.1 Nieuwe projecten

Corridor management vaarwegen: combineren van vaarweg en terminal optimalisatie voor tankbinnenvaart in Zeeland

Met behulp van (gestandaardiseerde) e-data worden logistieke stromen in kaart gebracht zodat inzichtelijk wordt welke bottlenecks er binnen de Zeeuwse binnenvaart corridor optreden (sluizen, lig- en wachtplaatsen, laad- en loscapaciteit). Op basis van deze informatie kunnen schippers bepalen op

welke wijze zij het meest economisch van A naar B kunnen varen. Dit project heeft als doel een (zelfsturende) planningstool te ontwikkelen voor de tankbinnenvaart die via een mobiele app eenvoudig en voor iedereen benaderbaar is. Deze planningstool moet zowel de vaarweg/ route als het laad- en losproces op de terminal kunnen optimaliseren. Tevens wordt een business case ontwikkeld voor zelfstandige voortzetting en uitrol naar andere toepassingen en regio's.

Dit project sluit naadloos aan op een landelijk project en pilot binnen enkele hoofdcorridors (A'dam/R'dam – Duitsland, R'dam – Antwerpen) die eind 2015 van start moet gaan. De scope van deze pilot betreft alleen de vaarweg optimalisatie (planning over meerdere sluisen heen). Ook loopt een soortgelijk Europees initiatief (Corisma) onder leiding van RWS. Financiering van deze initiatieven wordt gezocht via het Europese TEN-T programma.

Door het Zeeuwse corridor management project specifiek te richten op een aansluitende corridor (aftakking R'dam – Antwerpen van/naar Vlissingen/Terneuzen/Gent), een specifieke modaliteit (de tankvaart) en ook het optimaliseren van de laad- en losprocessen op de deelnemende terminals mee te nemen, wordt een extra dimensie aan het landelijke dossier toegevoegd. Tevens biedt deze beperking van de scope een grotere kans op succes op korte termijn en kan zo een bijdrage leveren aan het landelijke dossier.

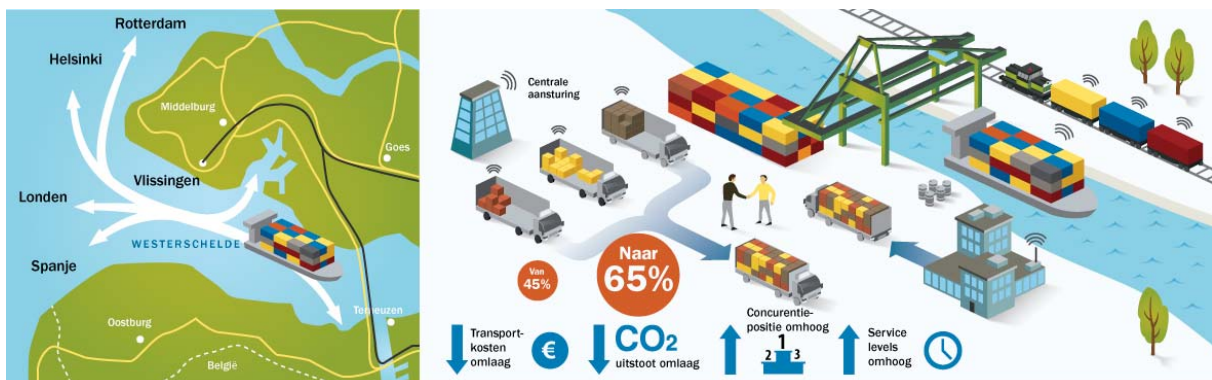
<u>Betrokken partijen</u>	BLN-Schuttevaer en aangesloten schippers, HZ University of Applied Sciences, Ministerie van I&M, Rijkswaterstaat, Provincie Zeeland, Zeeland Seaports en verladers Dow, Oiltanking, Vesta, Vopak en Zeeland Refinery.
<u>Rol</u>	Initiatiefnemer, ontwikkelaar, uitvoering project en financiële administratie.
<u>Begroting</u>	250.000 euro per jaar.
<u>Looptijd</u>	2016 – 2019. Onderdeel van OPZuid subsidieaanvraag. Check ook aansluiting bij TEN-T en Interreg regelingen.

6.5.2 Verkenningen projecten

Railgoederen vervoer

Onderzoeken bundelingsmogelijkheden spoorgoederenvervoer, waaronder gecombineerde treinen, Port Feeder oplossing (korte afstandsvervoer), beheer spoorinfrastructuur en gezamenlijk tenderen van lange afstandsvervoer.

6.6 Bundeling goederenstromen

Het verhogen van de beladingsgraad in de logistiek betekent vollere vrachtwagens, treinen en schepen. Een hogere beladingsgraad wordt bereikt door het slimmer plannen van logistiek (zowel transport naar een bestemming als ook de retourvracht) en door het bundelen van lading. Het verhogen van de beladingsgraad leidt tot lagere transportkosten, minder verkeersdrukte en minder CO2 uitstoot.

6.6.1 Nieuwe projecten

Innovatieve vervoersoplossingen en bundelen lading

In de samenwerkingspilot 'Verladerskring Kanaalzone' is ervaring opgedaan met het bundelen van lading in een beperkt geografisch gebied. Omdat nu blijkt dat weliswaar een aantal mooie resultaten zijn behaald, maar dat het voor nieuwe resultaten noodzakelijk is het netwerk te vergroten is een initiatief gestart met het bundelen van lading Zeeland breed op te zetten. Daarnaast wordt aansluiting gezocht bij soortgelijke initiatieven in Noord-Brabant (NewWays) en in de regio Gent.

Op basis van de verzamelde data van in- en uitgaande vervoersstromen, zullen mogelijkheden voor innovatieve vervoersoplossingen worden verkend en gerealiseerd. Dit betreft onder meer het spoorgoederenvervoer, smart ferry verbindingen/RORO en shortsea links.

<u>Partijen</u>	HZ University of Applied Sciences, Provincie Zeeland, Zeeland Seaports en >40 regionale verladers en vervoerders.
<u>Rol</u>	Initiatiefnemer, ontwikkelaar, uitvoering project en financiële administratie.
<u>Begroting</u>	200.000 euro per jaar.
<u>Looptijd</u>	2016 – 2019. Onderdeel van OPZuid subsidieaanvraag.

6.6.2 Verkenningen projecten

S4F – Shortsea connecties Noordzee/ dossier containerisatie

Onderzoek Shortsea connecties i.s.m. Zeeland Seaports en diverse Europese hubs/havens.

Haalbaarheidsstudie/business case inland containerterminal Reimerswaal

Ondersteuning/onderzoek naar haalbaarheid plannen van enkele lokale ondernemers.

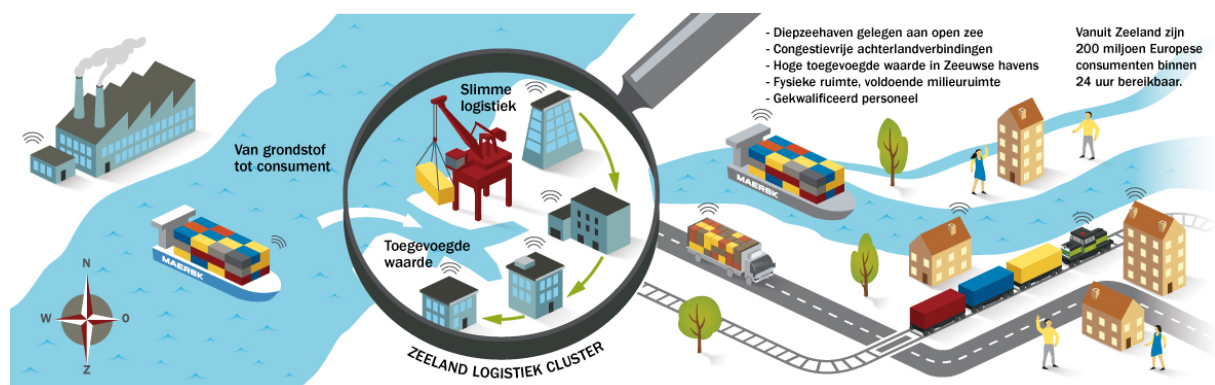
Haalbaarheidsstudie/business case Scheldeshuttle

Onderzoek naar haalbaarheid flexibele duwbakken oplossing in Kanaalzone. In samenwerking met POM Oost-Vlaanderen.

Grensoverschrijdende inzet LZV's (Ecocombi's)

Verkenning naar inzetbaarheid van langere en zwaardere voertuigen voor grensoverschrijdend wegverkeer in samenwerking met Verladerskring Kanaalzone.

6.7 Slimme Logistieke Ketens

Waar beladingsgraad en synchro-modaal transport vooral gericht zijn op het verbeteren van de efficiëntie van een bedrijf is het thema 'Slimme Logistieke Ketens' gericht op het ontwikkelen en

aantrekken van nieuwe logistiek-gerelateerde bedrijvigheid. Zeeland heeft door haar ruimte, zeehavens en positie t.o.v. de Europese consumentenmarkt een unieke combinatie van vestigingsfactoren. Door het ontwikkelen en acquireren van een divers aanbod aan logistieke activiteiten in en om de Zeeuwse havens ontwikkelt zich een sterk logistiek cluster. Op dit thema werken de clusters Logistiek en Maintenance en Invest in Zeeland nauw samen. Bijzondere aandacht krijgen Food en Service logistiek, vanwege de kansen die hier voor Zeeland liggen. Bij Food logistiek betreft het vooral aardappelen, groente en fruit. Een belangrijk deel van deze goederen wordt in Zeeland geproduceerd en/of verwerkt of via Zeeland vervoerd/geëxporteerd. Op het gebied van Service logistiek liggen kansen die verband houden met de totstandkoming van het Maintenance Value Park in Terneuzen in 2016/2017.

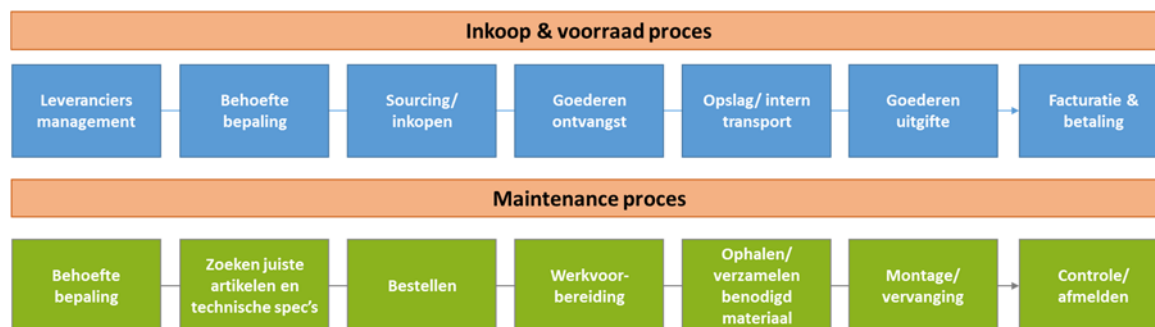
6.7.1 Verkenningen projecten

Realisatie Value Stream voor Service logistiek – inrichting Maintenance Value Park als regionale hub
Op het Maintenance Value Park (MVP) dat in 2016/17 in Terneuzen van start gaat worden een groot aantal contractors, industriële dienstverleners en toeleveranciers van het DOW terrein samengebracht. Dit biedt kansen voor het ontwikkelen van innovatieve oplossingen voor spare parts management (Service logistiek).

Doel van deze verkenning is:

- Te bepalen waar in de service logistieke keten (spare parts, tools, repairs en maintenance services) kansen liggen voor kostenreductie en/of procesverbeteringen;
- Het kwantificeren van deze mogelijkheden in een Value Stream voor Service logistiek;
- Synergiemogelijkheden tussen de verschillende bedrijven op het MVP én de omliggende industrieparken op het gebied van service logistiek in kaart brengen;
- Gezamenlijk bepalen van eventuele vervolgstappen op basis van de uitkomsten van de verkenning.

Procesflow voor spare parts – basis voor optimalisatie Value Stream

Partijen

Rol

O.a. Cofely, Dow, H. Essers, SPIE, KI</MPi, MVP en Zeeland Seaports. Onderzoeken mogelijkheden vanuit inhoudelijke kennis van service logistiek. Uitvoering in nauwe samenwerking met Kennis- en Informatiecentrum (KI</MPi).

Begroting

Nog te bepalen.

Looptijd

2016.

Food Logistiek Zeeland – onderzoek kansen in Food keten voor Zeeland

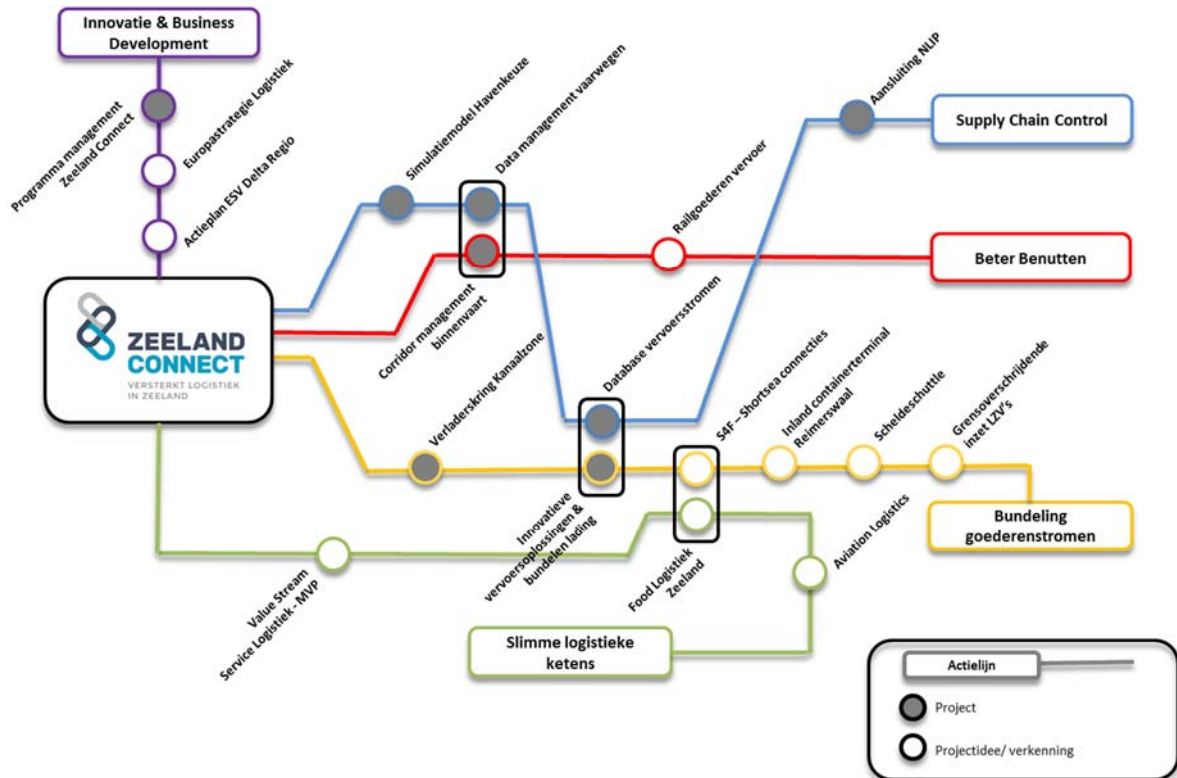
Onderzoeken Value Added food gerelateerde activiteiten (transport, handling, verwerking/productie/verpakking) passend bij ligging en infrastructuur van Zeeland en Zeeuwse havens.

<u>Partijen (voorlopig)</u>	Budelback, Foodport Zeeland, Kloosterboer, Kotra, Verbrugge en ZZ Coldstores.
<u>Rol</u>	Initiatiefnemer, ontwikkelaar/onderzoeker, uitvoering projecten en financiële administratie.
<u>Begroting</u>	Nog te bepalen.

Aviation Logistics

Onderzoek naar haalbaarheid business case voor opzetten luchtvaartbedrijf voor spare parts en kleinschalig personenvervoer in de regio Zeeland/West-Brabant. Onderzoek wordt uitgevoerd i.s.m. REWIN.

Overzicht van alle projecten en verkenningen van Zeeland Connect

6.8 Maintenance

De logistiek gerelateerde maintenance projecten worden binnen de logistieke activiteiten van Zeeland Connect opgenomen. Dit betreft o.a. de verkenning Value Stream voor Service Logistiek/Maintenance Value Park. Impuls neemt daarnaast deel als strategische partner van het Kennis- en Informatiecentrum (KI</MPi), in diverse maintenance projecten. De coördinatie van de uitvoering en het project management ligt in de meeste gevallen bij het KI</MPi.

6.8.1 Nieuwe projecten

Smart Tooling Proces Industry

Onderzoek naar toepassing Smart Tooling (o.a. robotisering, drone technologie) voor technisch onderhoud binnen procesindustrie met als doel onderhoudskosten te verlagen en hand-on tool time te verhogen.

<u>Rol</u>	Ondersteuning door inbreng kennis en uren als partner van het KI</MPi.
<u>Partijen</u>	O.a. BASF, Dow, Mammoet, Shell, Sietec, SPIE, BOM, KI</MPi en REWIN.
<u>Begroting</u>	Interreg aanvraag via KI</MPi.
<u>Looptijd</u>	November 2015 – september 2018.

6.8.2 Verkenningen projecten

Campione – Daisy4offshore

Uitrol eerder gerealiseerd Daisy (Dynamic Asset Information System) project voor preventief onderhoud aan windmolens naar offshore locaties. Project is onderdeel van het Campione programma dat vanuit het Maintenance Living Lab in Gilze wordt uitgevoerd.

<u>Partijen</u>	Delta, HZ University of Applied Sciences, IMS, KEC en Oliveira.
<u>Rol</u>	Nader te bepalen.
<u>Begroting</u>	Onderdeel van Campione OPZuid aanvraag

Ontwikkelen

Vrijetijdseconomie

Toerisme is een samengesteld product van verblijf, vermaak en vervoer. En dit staat niet op zichzelf. Toerisme vindt plaats in de context van landschap en natuurlijke omgeving, de dorpen en steden met al hun bestaande voorzieningen, zoals detailhandel, culturele instellingen, sportfaciliteiten en zorgvoorzieningen. Hoe beter de 'traditionele' toeristisch-recreatieve bedrijvigheid wordt verbonden met al deze voorzieningen en bedrijvigheid, hoe beter een gast de regio kan beleven.

In Zeeland willen we dat onze gasten LAND IN ZEE! beleven, dat zij het gevoel hebben van 'zeeën van tijd en ruimte voor jezelf'. Onze gasten allemaal 'dat' laten ervaren en beleven is de uitdaging voor alle partijen in de Zeeuwse vrijetijdseconomie.

7. Vrijtijdseconomie

7.1 Ontwikkelingen

Ook de Zeeuwse vrijetijdseconomie heeft te maken met een veranderende markt. Concurrentie in een wereldwijde markt, de continue veranderende behoeften van de gast, ander boekingsgedrag en afnemende loyaliteit van gasten. Dit resulteert in verschuiving van de vraag en een geleidelijke terugloop van het aantal overnachtingen. Zeeland is echter onverminderd een van de meest gewilde bestemmingen binnen Nederland. De overnachtingscijfers over 2014 spreken elkaar tegen. CBS meldt een stijging en het CVO juist een daling, wellicht te verklaren door het verschil in methodiek. Op basis van gegevens over het aantal verblijfstoeristen en uitstapjes in Zeeland en de daarmee samenhangende uitgaven, is berekend dat de totale bestedingen van consumenten in de Zeeuwse vrijetijdseconomie 1,7 miljard euro bedragen. De totale toegevoegde waarde (zowel direct als indirect) bedraagt 503 miljoen euro. In totaal levert dit ruim 288 miljoen euro aan inkomen op voor Zeeuwen². De sector is daarmee goed voor 17.062 banen (voltijd en deeltijd) totaal goed voor 12.025 fte. Daarbij gaat het voor een belangrijk deel om werkgelegenheid bij kleinschalige bedrijven. Juist deze ondernemers kunnen hulp gebruiken bij vernieuwings- en verbeterprocessen die nodig zijn om hun positie te behouden, of beter nog te verbeteren. Die processen overstijgen namelijk het schaalniveau en de snelheid van ontwikkelingen van het individuele bedrijf. Sterke en onderscheidende

² Bron: Kenniscentrum Kusttoerisme

familiebedrijven vormen ook een tegenwicht tegen het risico op marktdominantie door concerns en meer van hetzelfde. Juist voor Zeeland is dat onderscheidende profiel als gevolg van het mkb-karakter van levensbelang.

De opgave voor de Zeeuwse vrijetijdssector is dan ook om nog meer aandacht te besteden aan doelgroepenbeleid op basis van kernwaarden en interesses van de gast en dat vraagt om specialisatie. Daarnaast zijn een vier-seizoenen-concept, het bieden van beleving en betekenis en het creëren van geluksmomenten voor de gast belangrijke succesfactoren. Een integrale aanpak van alle stakeholders is dan ook essentieel om de sector te ondersteunen op het gebied van kennis, innovatie, productontwikkeling, marktwerking en monitoring.

Ambitie

De ambitie van het cluster Vrijetijdseconomie is om ondernemers en samenwerkingsverbanden te inspireren en te ondersteunen bij innovaties met een focus op onderlinge samenwerking, kennisuitwisseling, inspiratie en cross-overs.

7.2 Inbedding

Op 31 januari 2014 hebben Provinciale Staten van Zeeland de Toekomstvisie Zeeland 2040 vastgesteld. Een uitwerking van deze toekomstvisie is 'Gastvrij Zeeland', een provinciale visie op de vrijetijdseconomie. Deze visie is tevens bouwsteen voor de nieuwe Economische Agenda, die eind 2015 wordt vastgesteld. Samengevat luidt de Provinciale visie op vrijetijdseconomie: 'Zeeland is (in 2040) een unieke vrijetijdsbestemming waar de gast zintuig prikkelende belevenissen ervaart die je alleen hier kunt hebben. Het aanbod van voorzieningen (vervoer, verblijf en vermaak), de informatievoorziening en de promotie zijn hier helemaal op afgestemd'. Er wordt ingezet op drie themalijnen (unieke voorzieningen, unieke ontsluiting, unieke beleving) waarmee de vrijetijdseconomie in Zeeland wordt versterkt. Impuls sluit met haar projecten aan bij deze thema's en stimuleert ontwikkelingen hierbinnen.

Sinds 2014 werken Kenniscentrum Kusttoerisme, Impuls en VVV Zeeland samen in de Toeristische Uitvoeringsalliantie (TUA). Gezamenlijk worden projecten integraal ontwikkeld en gerealiseerd, die aansluiten bij bovengenoemde provinciale visie.

Binnen het TUA uitvoeringsprogramma vervult Impuls de rol van aanjager van innovatie en ontwikkelaar van nieuwe initiatieven, met een focus op vernieuwing van het kustproduct, digitale innovaties en nieuwe verdienmodellen.

De Provincie Zeeland stelt hiervoor kennis, ontwikkelkracht en promotiemogelijkheden beschikbaar, helpt bij het samenbrengen van partijen en begeleidt bij ruimtelijke ontwikkelingen en mogelijkheden. Daarnaast stimuleert en faciliteert ze kennis, innovatie, productontwikkeling, marktwerking en monitoring door de inzet van menskracht en (financiële) middelen. Tenslotte heeft zij een belangrijke rol als bewaker van de positionering van Zeeland als LAND IN ZEE!.

In samenwerking met de Provincie zet de TUA de customer journey centraal bij innovatie, productontwikkeling, promotie, transactie, beleving ter plaatse en kennisontwikkeling.

Figuur 1: Customer Journey

Het TUA meerjarenprogramma 2014-2017 is gefundeerd op de volgende vier thema's:

1. *Digitale innovaties*

Voor de vermarkting van Zeeland is het belangrijk om voorop te blijven lopen en daarbij maximaal gebruik te maken van de mogelijkheden die digitale innovaties bieden. Dat vergt extra inspanningen ook om de kennis van ondernemers op peil te houden.

2. *Recreatieve mobiliteit*

Nieuwe vervoersconcepten kunnen bijdragen aan een intensievere vakantiebeleving. Daarnaast is terugdringen van autoverkeer wenselijk vanwege milieu en verkeersveiligheid.

3. *Nieuwe exploitatievormen & verdienmodellen*

Decentralisatie, een zich op kerntaken terugtrekkende overheid en lagere budgetten vragen om een andere aanpak van verschillende maatschappelijke en ruimtelijke opgaven. Dit biedt kansen voor meer publiek-private samenwerking en marktwerking, waarbij ondernemers en burgers bij kunnen dragen aan deze opgave.

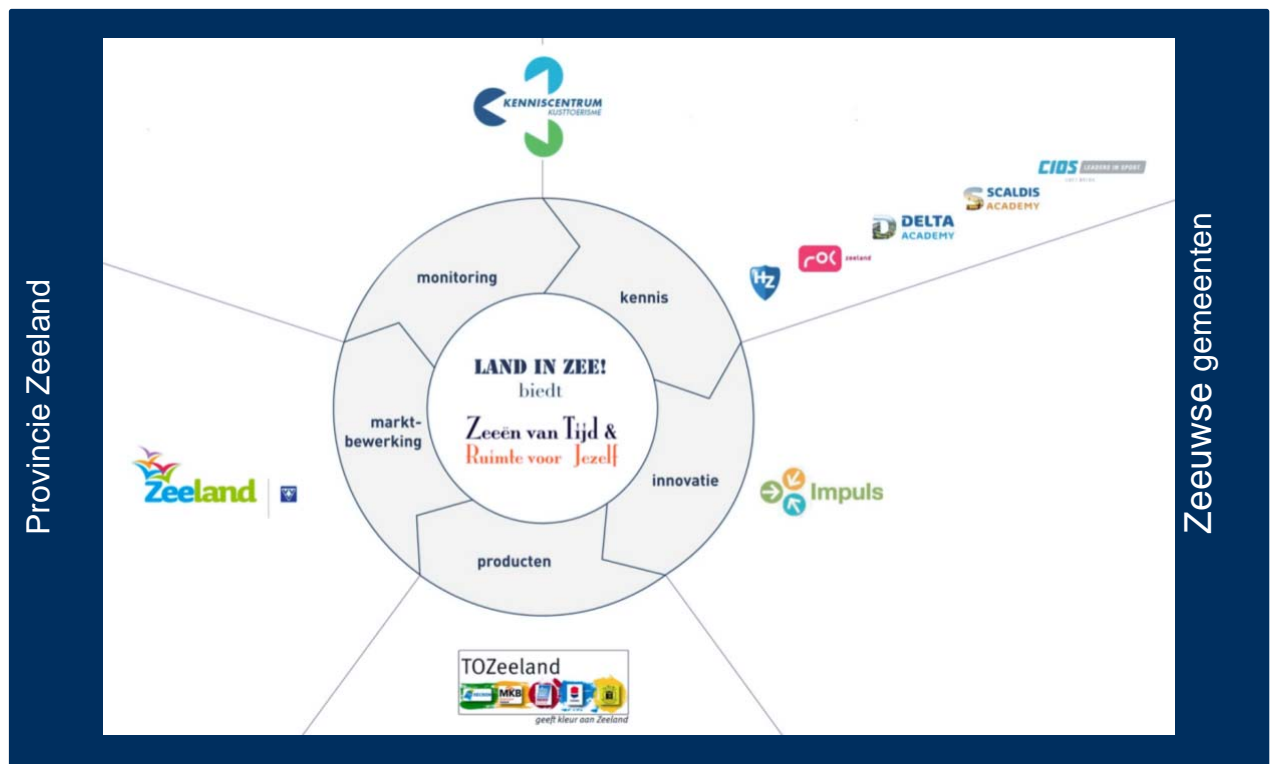
4. *Vernieuwing van het kustproduct*

Innovatie van het kustproduct (aan Zee en aan het Binnenwater) is van belang om ook in de toekomst een concurrerend en onderscheidend product te kunnen bieden. Hierbij is de uitdaging om dat zo te doen dat de positionering van de gehele bestemming Zeeland verbetert. Bijvoorbeeld door de profilering van Zeeland als gezonde regio, en daarbij behorende productontwikkeling. Het aantal stakeholders van het kustgebied is echter groot en de belangen lopen soms uiteen. Afstemming en een integrale benadering is dan ook cruciaal.

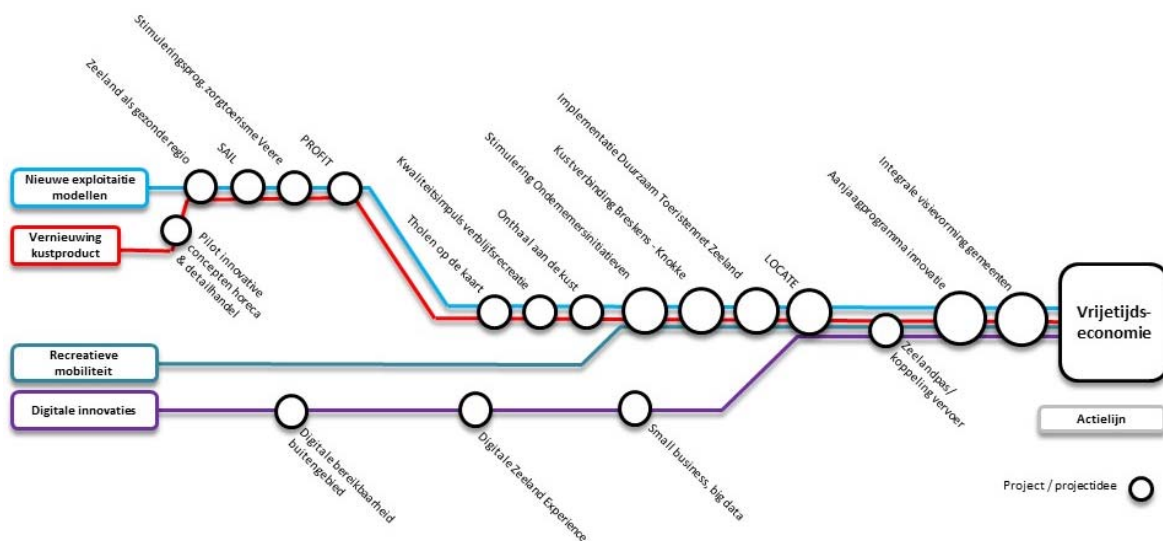
Deze 4 thema's sluiten aan bij de themalijnen van de Provinciale visie op VrijeTijdsEconomie. 'LAND IN ZEE!' wordt als rode draad gebruikt en in projecten toegepast om de Zeeuwse identiteit te benadrukken en te versterken.

Met het oog op een integrale aanpak werken Impuls en de TUA samen met een groot aantal andere partners. Een van de belangrijkste overlegstructuren is TOZeeland, een overlegorgaan waarin brancheorganisaties, zoals HISWA vereniging regio Delta (watersport), KHN (horeca), RECRON Zeeland (verblijfsrecreatie), VeKa Zeeland (kampeerboeren), ZLTO (verbrede landbouw) en MKB-Zeeland (vertegenwoordigd door BZW) zitting hebben. Impuls voert het secretariaat voor TOZ, en fungeert samen met Kenniscentrum Kusttoerisme en VVV Zeeland als adviseur.

Het Zeeuwse bedrijfsleven is (in)direct betrokken bij alle overleg en het voornemen is om deze contacten te intensiveren. Deze contacten leveren ideeën en input voor vervolgotrajecten en nieuwe projecten op.

Impuls participeert daarnaast onder meer in overlegstructuren en binnen diverse gemeentelijke platforms voor toerisme en recreatie. Hieruit vloeien mogelijkheden voort om gezamenlijk initiatieven te coördineren en (inter)gemeentelijke samenwerking te stimuleren. Ook streeft Impuls ernaar om meer cross-sectorale verbanden aan te gaan en kennis op te doen vanuit andere sectoren, zoals het werken aan Zeeland als gezonde regio in samenwerking met de sector gezondheidseconomie.

7.3 Lopende projecten

In dit hoofdstuk geven we een overzicht van (door-)lopende projecten. We gaan daarbij met name in op de activiteiten die voor 2016 worden geagendeerd.

Voor verschillende projecten geldt dat deze onder meerdere thema's (kunnen) vallen. Dat wordt per project aangegeven door eventuele subthema's te vermelden.

Doorontwikkeling, uitrol en borging ZeelandPas

De ZeelandPas is nog steeds in ontwikkeling en het is een blijvende uitdaging om de continuïteit te borgen en de businesscase te laten slagen, mede door de uitrol van Zeelandpas naar nieuwe regio's te realiseren. In 2015 is de ZeelandPas vanuit een regionaal concept omgevormd naar één ZeelandPas voor de bestaande regio's Schouwen-Duiveland, Sluis, Veere en Noord-Beveland en in 2015 uitgebreid naar nieuwe regio's Goes, Borsele, Kapelle en Reimerswaal. In 2015/2016 voert Impuls in elk geval de volgende activiteiten uit:

- uitbreiding van de dekking door nieuwe regio's Hulst, Terneuzen en Tholen te vragen aan te sluiten.
- het leveren van een bijdrage aan het project Digitale Zeeland Experience dat voor 2016 in de steigers staat en dat via een intelligente ICT toepassingen bijdraagt aan een bredere toepassing van de pas, waarmee de business case kan worden uitgebouwd.

<u>Doelstelling</u>	Borging en uitrol ZeelandPas naar nieuwe regio's.
<u>Partners</u>	Gemeenten, ondernemers, VVV Zeeland en Kenniscentrum Kusttoerisme.
<u>Rol</u>	Uitvoerder voor uitbreiding dekking, verbinder van partijen.
<u>Thema</u>	Digitale innovaties.

Koppeling vervoer aan ZeelandPas

Vervoer is een belangrijk onderdeel van het toeristisch product en voor de ZeelandPas is vervoer een belangrijke component. Impuls voert mede de onderhandelingen met Connexxion en andere vervoerders om de koppeling van vervoer aan de ZeelandPas mogelijk te maken en te borgen. Tevens is Impuls nauw betrokken bij het financieringsmodel dat hieraan ten grondslag ligt, zoals het verkrijgen van private en publieke financiering voor de afkoop van openbaar vervoer. Daarbij wordt 2016 gezien als overgangsjaar. Impuls houdt zich hierbij met name bezig met het creëren van draagvlak onder ondernemers en overheden om wederom de koppeling van vervoer aan de Zeelandpas te realiseren. Daarvoor vinden onderhandelingen plaats met Connexxion, de ondernemers en de overheden over de afkoopsom en leveringsvoorwaarden. Daarnaast zet Impuls zich in om de financiën benodigd voor de koppeling van vervoer aan de Zeelandpas te begeleiden.

<u>Doelstelling</u>	Koppeling vervoer aan ZeelandPas.
<u>Partners</u>	Provincie Zeeland, Connexxion, gemeenten, ondernemers en VVV Zeeland.
<u>Rol</u>	Mede-onderhandelaar en partner.
<u>Thema</u>	Recreatieve mobiliteit.

Uitvoering Businessplan Toeristisch vervoer 2.0

In 2015 heeft de Toeristische Uitvoeringsalliantie het Businessplan Toeristisch Vervoer 2.0 opgeleverd. Ambitie is dat gasten in Zeeland in 2025 gebruik kunnen maken van een uniek vervoersnetwerk op maat en naar wens van de gast. Om deze ambitie te verwezenlijken zijn een 9-tal concrete projecten benoemd die in de periode 2015 -2020 geleidelijk ten uitvoer worden gebracht. In 2016 wordt er vanuit Impuls prioriteit gegeven aan de volgende 3 projecten, welke deels al zijn opgestart in 2015. Mogelijk worden onderdelen uit deze projecten geïntegreerd in het (Interreg) project LOCATE.

a) Implementatie Duurzaam Toeristennet Zeeland

Eind 2015 heeft APPM in opdracht van de Provincie Zeeland en Impuls een advies uitgebracht om te komen tot een duurzaam business model voor het toeristisch netwerk. Daarbij speelt het toeristisch/openbaar busvervoer een belangrijke rol, naast andere modaliteiten zoals de fiets en het vervoer over water. Het huidige financieringsmodel, waarbij de Concessiehouder een lump-sum bedrag ontvangt voor een aantal zomerlijnen bekostigd door de Provincie, gemeenten en ondernemers, is niet meer houdbaar. In 2016 wordt gestart met implementatie van het advies ten aanzien van een duurzaam business model. Er wordt toegewerkt naar volledige implementatie van het model in 2017.

<u>Doelstelling</u>	Implementatie Duurzaam Toeristennet Zeeland.
<u>Partners</u>	Provincie Zeeland, vervoersmaatschappijen zoals Connexxion/TCR/AMZ, gemeenten, ondernemers en VVV Zeeland.
<u>Rol</u>	Mede-ontwikkelaar.
<u>Thema</u>	Recreatieve mobiliteit.

b) Kustverbinding Breskens-Knokke

Impuls draagt bij aan dit project in samenwerking met gemeente Sluis ondernemersinitiatieven op het gebied van duurzaam vervoer slim te combineren met collectief (openbaar) vervoer.

<u>Doelstelling</u>	Realiseren van een alternatieve kustverbinding Breskens-Knokke over water en land.
<u>Partners</u>	Provincie Zeeland, Connexxion, gemeente Sluis, Stichting Beleef Zeeuws-Vlaanderen en ondernemers.
<u>Rol</u>	Aanjager en verbinder.
<u>Thema's</u>	Recreatieve mobiliteit en vernieuwing kustproduct.

c) Stimulering Ondernemersinitiatieven

Er bestaan en ontstaan verschillende ondernemersinitiatieven op het gebied van duurzaam vervoer en vervoer op maat, zoals (verhuur van) Segways, de Zonnetrein in Vlissingen, de E-tuc-tuc in Veere, watertaxi's, verhuur van strandrolstoelen enz. Er liggen kansen om deze initiatieven te verbinden aan verblijfsaccommodaties of deze ook op andere plekken uit te rollen. Impuls brengt partijen bij elkaar en fungeert hierbij als verbinder en katalysator voor een succesvolle verdere uitrol.

<u>Doelstelling</u>	Stimulering ondernemersinitiatieven op maat aanbod van vervoermiddelen bij accommodaties.
<u>Partners</u>	Ondernemers, gemeenten en Provincie Zeeland.
<u>Rol</u>	Ontwikkelaar en uitvoerder.
<u>Thema's</u>	Recreatieve mobiliteit en vernieuwing kustproduct

LOCATE

Vanaf 2015 is Impuls samen met Europese partners in kusttoerisme bezig om via een Interreg of ander subsidieprogramma financiering te organiseren voor de verschillende vervoersprojecten. Binnen de Interreg aanvraag LOCATE is het aandachtspunt CO2 neutraal vervoer met name tijdens de vakantiebestemmingen in de Europese regio's en dus ook in Zeeland. De partnerrol van Impuls in dit project spitst zich vooral toe op het onderzoeken van haalbare business cases met duurzame vormen van vervoer in de grensstreek met België en in Zeeland waar veel Belgische toeristen verblijven. Naast vermindering van CO2 uitstoot is voor Impuls het ontwikkelen en implementeren van aantrekkelijke vervoersconcepten waar beleving een rol speelt van essentieel belang.

<u>Doelstelling</u>	Pilots voor duurzame mobiliteitsconcepten.
<u>Partners</u>	Diverse partijen in Nederland, Vlaanderen, Frankrijk en Engeland.
<u>Rol</u>	Ontwikkelaar, uitvoerder en verbinder partijen.
<u>Thema</u>	Recreatieve mobiliteit.

Onthaal aan de kust (innovatieve strandovergangen & vernieuwing parkeerplaatsen)

Uit diverse verkenningen en een in 2015 uitgevoerd gebruikersonderzoek blijkt dat er kansen liggen voor de doorontwikkeling van (kust-)parkeerplaatsen en strandovergangen tot unieke en herkenbare toegangspoorten van het kustproduct. Belangrijke subdoelstelling is om daar waar mogelijk en wenselijk het bedrijfsleven bij deze opgave te betrekken en daar in 2016 ook al een start mee te maken. Ook kan mogelijk een bijdrage worden geleverd aan de ambitie dat meer mensen de auto laten staan en overstappen op duurzaam vervoer. In 2015 zijn diverse bouwstenen verzameld en in 2016 wil Impuls in samenspraak met andere stakeholders een handreiking ontwikkelen voor deze opgave.

<u>Doelstellingen</u>	Opstellen van een handreiking voor kwaliteitsverbetering en innovatieve parkeerconcepten en strandovergangen. Uitrol van enkele pilots in samenspraak met ondernemers en andere stakeholders.
<u>Partners</u>	Waterschap, RWS, gemeenten, ondernemers, Kenniscentrum Kusttoerisme, Provincie Zeeland en Staatsbosbeheer.
<u>Rol</u>	Ontwikkelaar en verbinder van partijen.
<u>Thema</u>	Vernieuwing Kustproduct en nieuwe exploitatievormen en verdienmodellen.

Tholen op de kaart

Dit in april 2014 gestarte project moet Tholen beter op de kaart te zetten op het gebied van wonen, werken en recreëren. De gemeente Tholen heeft hiervoor een coördinator aangetrokken die het plan van aanpak uitvoert in samenwerking met de ondernemers en gemeente. Impuls treedt hierbij op als medefinancier van de coördinator en denkt actief mee in de wijze waarop Tholen beter bekend wordt als gebied waar men goed kan wonen, werken en recreëren.

<u>Doelstelling</u>	De lokale economie stimuleren binnen Thoolse schaal en identiteit, door het beter profileren van Tholen als gebied waar men goed kan wonen, werken en recreëren.
<u>Partners</u>	Gemeente Tholen, Stichting Recreatieve Ondernemers Tholen (SRT) en Rabobank Oosterschelde.
<u>Rol</u>	Ontwikkelaar, verbinder en financier.
<u>Begroting</u>	Omvang 45.000 euro.
<u>Thema</u>	Vernieuwing kustproduct.

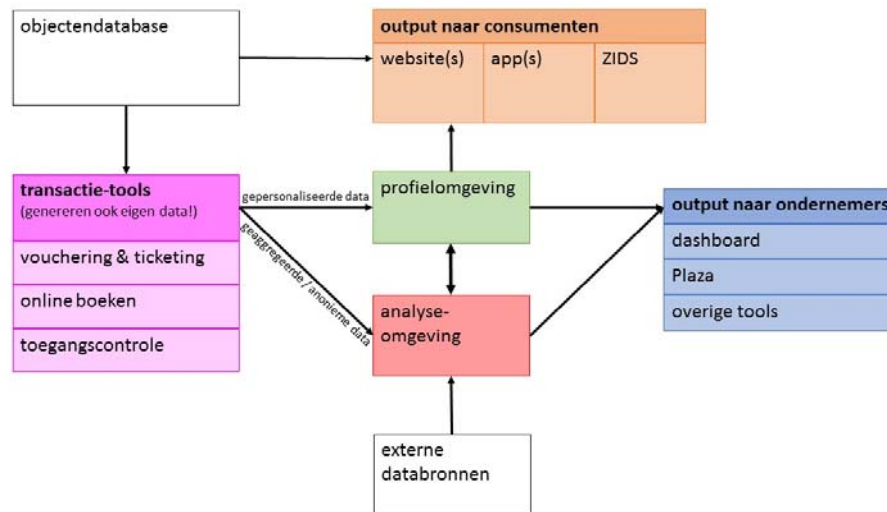
7.4 Nieuwe projecten

In 2016 wil Impuls zich richten op het ontwikkelen van een aantal nieuwe projecten, deels al ingezet in 2015. Afhankelijk van partners en externe financiering worden deze projecten in 2016 of daarna in uitvoering genomen.

Digitale Zeeland Experience

De digitalisering via internet, mobiele applicaties en sociale netwerken zorgen voor een overvloed aan realtime informatie en een permanente informatiebehoefte en het delen daarvan met anderen. Nieuwe technieken zorgen voor nieuwe kansen en toepassingen. RFID, NFC en iBeacon etc. zorgen voor extra mogelijkheden op het gebied van dienstverlening aan gasten en ondernemers. In Zeeland zijn de afgelopen periode enkele forse stappen gezet door de ontwikkeling van een toeristische database, ZIDS en de ZeelandPas. Tezamen met de nieuwe digitale toepassingen biedt dit ingrediënten om de digitale voorsprong van Zeeland verder uit te bouwen. Het project Digitale Zeeland Experience omvat de upgrade van de ZeelandPas met ondersteunende diensten (openen slagboom, bedienen parkeerautomaat, etc.), de uitbreiding naar een inwonerspas en de implementatie van nieuwe technologieën zoals NFC. Aan de ene kant worden data van bezoekers aan Zeeland verzameld en aan de andere kant levert dat een grote hoeveelheid kennis op over deze gast, die op vele niveaus in de vrijetijdsector kan worden benut en toegepast. Impuls heeft in dit project een belangrijke rol bij het beschikbaar en benutbaar maken van deze data en kennis voor ondernemers.

Digitale Zeeland Experience

<u>Doelstelling</u>	Ontwikkelen samenhangende dynamische digitale netwerkstructuur voor vrijetijdseconomie waarbij nieuwe technieken, producten en diensten voor ondernemers ter beschikking worden gesteld.
<u>Partners</u>	VVV Zeeland, Kenniscentrum Kusttoerisme, Provincie Zeeland en ondernemers.
<u>Rol</u>	Kennis en expertise inzetten op het gebied van innovatief ondernemerschap en partijen aan elkaar verbinden.
<u>Thema</u>	Digitale innovaties.

Small business, big data

Najaar 2015 is het project 'Small business, big data' ingediend bij het Interreg-programma Vlaanderen-Nederland. Dit project heeft als doel om een dataplatform te ontwikkelen waarin big data bijeengebracht en ontsloten wordt voor MKB ondernemers. Hiervoor wordt een interactief leerproces gestart waarin ondernemers de consumenten kennis toepassen en valoriseren. Hiermee kunnen enkele onderdelen van het project DZE worden gerealiseerd. Eind 2015 zal bekend worden of dit project als zodanig kan worden uitgevoerd. Indien dit het geval is, dan zal hier in 2016 een uitgebreider projectplan voor worden uitgewerkt. Voor overige onderdelen zullen in 2016 aanvullende fondsen worden geworven om de doorontwikkeling van de Digitale Zeeland Experience mogelijk te maken.

<u>Doelstelling</u>	Realisatie van innovatie van producten, diensten en bedrijfsprocessen bij MKB ondernemers door ontwikkeling dataplatform en interactief leerproces met ondernemers om consumenten kennis te valoriseren
<u>Partners</u>	Kenniscentrum Kusttoerisme, VVV Zeeland, Westtoer, Universiteit Gent, UNIZO West-Vlaanderen, Stardekk BVBA, Strandcamping Groede, Het Paard van Troje, Koffiebar Familie Jansen (Oostende)
<u>Rol</u>	Projectpartner, uitvoering, inzetten expertise op het gebied van innovatief ondernemerschap
<u>Begroting</u>	85.200 euro waarvan 42.600 euro subsidie (totale projectomvang 2.030.056 euro)
<u>Looptijd</u>	2016-2019
<u>Thema</u>	Digitale innovaties.

Digitale bereikbaarheid Buitengebied

Zo'n 12.000 adressen, met name in het buitengebied van Zeeland, beschikken niet over toekomstbestendig internet. Een groot deel betref ondernemers waaronder veel recreatiebedrijven, minicampings, agrariërs, zzp'ers etc. Voor de toekomst van deze bedrijven is toekomstbestendig

internet onmisbaar om optimaal gebruik te kunnen maken van applicaties en communicatiemiddelen die beschikbaar zijn via het internet. Met dit project worden zoveel mogelijk ondernemers een kans geboden op toekomstbestendig internet. In drie gemeenten zijn pilots gedraaid, waarmee is aangetoond dat de techniek beschikbaar is. De Provincie Zeeland stelt in samenwerking met Impuls een plan van aanpak op voor een provinciale uitrol van toekomstig bestendig internet. In alle gevallen is regionaal maatwerk noodzaak en is dus de medewerking van de gemeente onontbeerlijk. Het plan van aanpak is daarna de basis voor de feitelijke realisatie. Impuls neemt daarbij mogelijk de projectleiding op zich voor de verdere uitrol; een en ander afhankelijk van de financiering.

<u>Doelstelling</u>	Zoveel mogelijk ondernemers aansluiten op toekomstbestendig internet.
<u>Partners</u>	Provincie Zeeland en gemeenten.
<u>Rol</u>	Partijen verbinden en uitvoering plan van aanpak.
<u>Thema</u>	Digitale innovaties.

Pilot Innovatieve concepten horeca en detailhandel

De roep van gemeenten om tools teneinde regelgeving voor detailhandel en horeca aan te passen aan de tijd van vandaag wordt steeds luider. Winkelgebieden en in Zeeland ook zeker de toeristencentra hebben behoefte aan regulering die meer ruimte geeft voor innovatieve concepten om de aantrekkelijkheid van deze gebieden te borgen of te vergroten. Een experiment ingezet door de VNG zal hier mogelijk duidelijkheid over gaan geven. Als het experiment doorgaat gaat het om een pilot voor de periode van één jaar. Het aantal deelnemende gemeenten en ondernemers zal gelimiteerd zijn. Zeeland is aangemerkt als regio waarin Impuls het experiment zal begeleiden. De feitelijke uitvoering is afhankelijk van een nog te nemen besluit op Rijksniveau.

<u>Doelstelling</u>	Het ontwikkelen van regelgeving t.b.v. innovatieve vermenging detailhandel en horeca.
<u>Partners</u>	VNG, Provincie Zeeland, gemeenten en ondernemers.
<u>Rol</u>	Ontwikkelaar, uitvoerder en verbinder van partijen.
<u>Thema</u>	Nieuwe exploitatievormen en verdienmodellen.

PROFIT: Vergroting innovatiekracht van het Toeristisch-recreatief mkb

Binnen het thema 'Nieuwe verdienmodellen' wordt ook samenwerking gezocht met andere regio's in Europa om kennis en ervaringen uit te wisselen. Hiervoor is binnen het Interreg VA 2 Zeeën-programma, het project 'PROFIT' in ontwikkeling. Dit project is gericht op vergroting van de innovatiekracht van het toeristische mkb, in dit geval op basis van lokaal/regionaal DNA. In Zeeland richt zich dit onder meer op de vertaling van LAND IN ZEE! en de gemeentelijke DNA's naar concrete toepassingen voor (toeristische) ondernemers en overheden. Doel is het ontwikkelen van een toolkit waarbij onder andere gebruik gemaakt zal worden van Service Design. Dit is een methodische aanpak waarmee ondernemers zelf actief aan de slag gaan met product ontwikkeling met 'customer journeys' als resultaat. In het najaar van 2015 komt er duidelijkheid over het al dan niet doorgaan van dit project.

<u>Doelstelling</u>	Vergroting innovatiekracht van het toeristisch-recreatief mkb.
<u>Partners</u>	Kenniscentrum Kusttoerisme, diverse partijen in Vlaanderen, Frankrijk en Engeland
<u>Rol</u>	Ontwikkelaar, uitvoerder en verbinder partijen.
<u>Begroting</u>	113.075 euro waarvan 67.845 euro subsidie (totale projectomvang 3.000.000 euro)
<u>Looptijd</u>	2016 – 2019
<u>Thema</u>	Nieuwe exploitatievormen & verdienmodellen en vernieuwing Kustproduct

Uitvoering actieplan Zeeland als gezonde regio

Provincie Zeeland, gemeenten, toeristische ondernemers en de zorgsector zien kansen voor Zeeland op het gebied van gezondheid, toerisme, vitaliteit en zorg. De badstatus Domburg en Cadzand is behaald en op welke wijze kunnen deze twee badplaatsen, maar ook Zeeland als geheel zich verder

ontwikkelen als gezonde regio? Daarvoor is in 2015 een actieprogramma ontwikkeld. Dit programma gaat over de wijze waarop Zeeland gepositioneerd kan worden als de gezonde regio van Nederland/Europa. Binnen de 'Healthy Region' komen vrijetijdseconomie, vitaliteit, gezondheidszorg, sport & bewegen en welzijn samen en worden er crossovers opgezet om Zeeland als gezonde regio te ontwikkelen. Vraag is welke innovatieve producten en diensten zijn er nodig, die passen bij de veranderende behoeften van zowel gasten als bewoners in Zeeland. Voor het stimuleren van bijpassende producten en diensten via Interreg VA 2 Zeeën het project SAIL (Staying Active and Independent for Longwork) in ontwikkeling. Impuls helpt de ondernemers met het toepassen van de opgedane kennis en expertise op het gebied van Healthy Region in concrete producten en diensten.

<u>Doelstelling</u>	Uitvoering actieplan Zeeland als gezonde regio en het stimuleren van passende productontwikkeling.
<u>Partners</u>	Bedrijven/organisaties in vrijetijds- en zorgsector, gemeenten, Kenniscentrum Kusttoerisme, HZ University of Applied Sciences en Provincie Zeeland.
<u>Rol</u>	Ontwikkelaar en verbinder van partijen.
<u>Thema</u>	Nieuwe exploitatievormen & verdienmodellen en vernieuwing kustproduct.

Uitvoering Stimuleringsprogramma Zorgtoerisme Veere

Op verzoek van de gemeente Veere zal Impuls samen met Kenniscentrum Kusttoerisme een stimuleringsprogramma zorgtoerisme Veere opstellen. In 2015 is hiervoor een plan van aanpak opgesteld. Uitvoering gebeurt in afstemming met het Living Lab van het Science in Residence Veere, waarin toerisme, zorg en welzijn worden gecombineerd. Er wordt gezamenlijk door gemeente, detailhandel, ondernemers uit zorgsector en toerisme gewerkt aan een toekomstbeeld vo waarin kansrijke pilots binnen de thematiek gezonde regio kunnen worden uitgevoerd.

<u>Doelstelling</u>	Opstellen stimuleringsprogramma zorgtoerisme Veere met concrete projecten.
<u>Partners</u>	Lectoraat Healthy Region/HZ University of Applied Sciences, gemeente Veere, ondernemers uit vrijetijds- en zorgsector.
<u>Rol</u>	Ontwikkelaar, uitvoerder en verbinder van partijen.
<u>Begroting</u>	15.528 euro
<u>Looptijd</u>	2015-2016
<u>Thema</u>	Nieuwe exploitatievormen & verdienmodellen en vernieuwing kustproduct.

Aanjaagprogramma Innovatie Vrijetijdssector

Impuls wil een innovatieprogramma opzetten van en door de vrijetijdssector in Zeeland. Op basis van de in 2015 uitgevoerde verkenning wordt in 2016 een toolkit ontwikkeld en indien mogelijk in uitvoering genomen. Daarmee kan de sector worden ondersteund en geïnspireerd om te innoveren. Kern van de toolkit is om zowel individueel als collectieve activiteiten te ontwikkelen die aansluiten bij de behoeften van specifieke doelgroepen zoals dagattracties of bedrijven binnen de verblijfsrecreatie. Individuele instrumenten betreffen onder andere Innovatiescans, (subsidie)vouchers t.b.v. tweedelijns advies en (e-)leergangen. Het collectieve programma zal onder andere bestaan uit kenniskringen, workshops, speeddates en inspiratiesessies. Door individuele ondersteuning min of meer verplichtend te koppelen aan deelname aan collectieve activiteiten wordt vrijblijvendheid voorkomen. Een parallel spoor betreft het onderzoeken van de behoefte aan en de mogelijkheden voor innovatieve financieringsmogelijkheden zoals bijvoorbeeld crowdfunding, informal investing en/of financieringsfondsen, bijvoorbeeld op basis van (middel-)lang lopende obligaties, revolverende fondsen e.d.

<u>Doelstelling</u>	Opzetten en uitvoeren van een innovatieprogramma voor de vrijetijdssector.
<u>Partners</u>	Brancheorganisaties, ondernemerscollectieven, VVV Zeeland, Kenniscentrum Kusttoerisme, Provincie Zeeland en gemeenten.
<u>Rol</u>	Initiatiefnemer en mede-uitvoerder (deels).
<u>Thema</u>	Nieuwe exploitatievormen & verdienmodellen en vernieuwing kustproduct.

Kwaliteitsimpuls Verblifsrecreatie

De afgelopen jaren is invulling gegeven aan het thema kwaliteitsverbetering verblifsrecreatie onder meer door het OP Zuid project Revitalisering verblifsrecreatie. Ook hebben onderzoeken (ZKA: vitaliteit van de sector; CELTH: toekomst van de vaste gast) verschillende aanbevelingen opgeleverd. Voor de komende jaren blijft de toekomst van de verblifsrecreatie een belangrijk aandachtspunt, en wordt gekeken hoe de verschillende aanbevelingen kunnen worden omgezet in concrete acties. Mogelijk kan er op basis van de beschikbare bouwstenen een soort toolkit worden ontwikkeld, waarmee een eventuele transitie duurzaam kan worden verankerd en gefaciliteerd. Vanzelfsprekend liggen hierbij belangrijke aanknopingspunten met de instrumenten binnen het innovatieprogramma voor ondernemers in de vrijetijdssector. Afstemming met gemeenten en provincie over de aanpak is essentieel. De nieuwe provinciale Kustvisie (als input voor het nieuwe Omgevingsplan) dient als beleidskader op basis waarvan vervolgcacties kunnen worden benoemd.

<u>Doelstelling</u>	Ontwikkelen en uitvoeren van instrumenten voor ondernemers, om een kwaliteitsimpuls van verblifsrecreatie in Zeeland te faciliteren.
<u>Partners</u>	Kenniscentrum Kusttoerisme, TOZ, gemeenten en Provincie Zeeland.
<u>Rol</u>	Ontwikkelaar en verbinder van partijen.
<u>Thema</u>	Vernieuwing kustproduct, nieuwe exploitatievormen en verdienmodellen.

Overige werkzaamheden

Impuls wordt regelmatig gevraagd om mee te denken (of meer) bij opgaven van overheden, collectieve activiteiten en/of andere initiatieven in het werkveld. Zo liggen er op dit moment vragen om een bijdrage te leveren aan de volgende initiatieven en opgaven:

- Opstellen van een beleids-/uitvoeringsagenda Zorgtoerisme voor de gemeente Veere
- Ambassadeur-/partnerschap van Beleef de Deltaroute, een initiatief van de ANWB en RWS om de Deltawerken als samenhangend product onder de aandacht van de toerist/recreant te brengen.
- Opstellen van een toeristische beleidsplan voor de gemeente Kapelle.
- De Stichting Cruisetoerisme die op dit moment een onderzoek laat uitvoeren naar kansen in dit marktsegment Cruisetoerisme (rivier en zee) en daar vervolgens een vervolg aan wil geven om te komen tot een actieplan/uitvoeringsagenda.

Impuls behandelt dit type vragen op basis van de mate van kansrijkheid en urgentie. Daarbij speelt ook een rol of de gevraagde capaciteit en expertise kan worden geleverd. Als er sprake is van meerwaarde voor de vrijetijdssector en ondernemers in het bijzonder wordt de aanvrager zeker positief tegemoet getreden. Regelmatig betreft het ook vragen die in TUA verband worden opgepakt en af en toe gaat het dan ook om betaalde opdrachten.

<u>Doelstelling</u>	Het leveren van een bijdrage aan initiatieven van derden om te vrijetijdseconomie in Zeeland te versterken.
<u>Partners</u>	Wisselend.
<u>Rol</u>	Meedenker, partner of opdrachtnemer.
<u>Thema's</u>	Divers.

7.5 Verkenningen

Naast de reeds gedefinieerde projecten met een duidelijke scope is het te verwachten dat er in 2016 ook nieuwe ideeën ontstaan en/of nieuwe vragen op Impuls afkomen. Er is een veelheid aan thema's en kansen die mogelijk nog kunnen worden opgepakt of die al spelen en waarbij Impuls mogelijk een rol kan vervullen. Soms nieuw en soms ook niet nieuw maar rijp voor een nieuwe insteek of herhaling. Binnen het cluster vrijetijdseconomie zijn de volgende thema's genoemd als mogelijk kansrijk:

- Watersport met een focus op de transitie van bezit naar gebruik, waardoor jachthavens worden genoopt naar andere wegen te zoeken om de havenbezetting op peil te houden. Door onder andere in te zetten op meer verhuur kan hier mogelijk een antwoord op worden gegeven, passend in het thema circulaire economie en nieuwe verdien- en exploitatiemodellen
- Citytrips, shortstays en cross-overs met de kunst- en cultuursector en evenementenorganisaties
- Natuurgerichte 'verblijfsrecreatie'
- Onderwatersport(en)
- Durfsporten

In de loop van 2016 zal blijken welke van deze thema's kan worden opgepakt en ook of er nog andere kansrijke thema's zijn waar Impuls een bijdrage aan kan leveren.

Ontwikkelen

Gezondheids- economie

De zorgeconomie is een wezenlijk onderdeel van de Zeeuwse economie. De zorgsector heeft een dominante plaats in de provincie als werkgever. Het is belangrijk de zorgeconomie te stimuleren door het stimuleren van kennisontwikkeling, innovatie en ondernemerschap. Om zo goed te anticiperen op ontwikkelen van de zorg, omdat publieke middelen voor goede zorg afneemt. Het cluster Gezondheidseconomie wordt grotendeels gedragen door de zorgsector. Deze verbinding is belangrijk vanwege de maatschappelijke functie van gezondheidszorg: In het stimuleren van de zorgeconomie moet de focus ook liggen op kwaliteit en efficiëntie, hierbij is de betrokkenheid van de sector onmisbaar.

8. Gezondheidseconomie

8.1 Ontwikkelingen

De Zeeuwse zorgsector is een sterke economische factor; wat betreft werkgelegenheid is deze de grootste van Zeeland (ca. 16% van de beroepsbevolking). De verwachting is dat de vraag naar zorg de komende jaren blijft toenemen. De belangrijkste oorzaak hiervan is een vergrijzende bevolking. Tegenover deze groeiende zorgvraag staan een krimpende arbeidsmarkt (met name hoger geschoold zorgpersoneel) en zeer forse bezuinigingen in combinatie met decentralisaties van zorgtaken (waar vooral lager geschoolden door geraakt worden). De combinatie van deze twee trends zet een grote druk op de samenleving, en op de zorgsector.

2016

De twee pijlers waarop het cluster in 2016 verder bouwt zijn Santé Zeeland en de Zeeuwse Huiskamer. In de achterliggende jaren zijn deze een begrip geworden in de Zeeuwse

gezondheidseconomie. Santé Zeeland inspireert en verbindt en blijkt een groeiende groep Zeeuwen rond gezondheid en innoveren te trekken.

De Zeeuwse Huiskamer richt partijen op de behoeften van bewoners. Daarmee is het ook een interessante omgeving geworden voor het regionale bedrijfsleven, die de vruchten kunnen plukken in het ontwikkelen van nieuwe slimme oplossingen. Het concentratiepunt hiervan is de 'de Zeeuwse Huiskamer WERKPLAATS' die op de Kenniswerf gerealiseerd wordt.

Door de grote spreiding, zowel in partners als in geografisch opzicht, is de Zeeuwse Huiskamer een zeer geschikte ontwikkelomgeving op het snijvlak van het sociale en economische domein. Waar nodig zal Impuls daarom ook proberen deze te verbinden met de uitvoering van het plan van de commissie 'Toekomstige Zorg Zeeland'.

8.2 Lopende projecten

De Zeeuwse Huiskamer

De Zeeuwse Huiskamer beoogt een open innovatieruimte te bieden waar partijen uit wonen, welzijn en zorg, samen met kennisinstellingen en bedrijven nieuwe antwoorden leren ontwikkelen op de vragen en behoeften van bewoners. Het onderscheidende van dit project is de positie van de klant of eindgebruiker. In de Zeeuwse Huiskamer staat deze centraal.

In 2014 is het project begonnen met een drietal woningen – in Goes, Zonnemaire en Terneuzen. In deze woningen wonen mensen, die door de projectpartners worden gevolgd. Zo wordt kennis verkregen over gedrag, zorg, behoefte aan bepaalde diensten en voorzieningen. Deze drie deelprojecten worden gedragen door zorginstellingen, wooncorporaties, gemeenten en bedrijven. Vanuit Impuls wordt het project aangestuurd, en de kennis die in de deelprojecten wordt opgedaan geborgd. In 2015 wordt het project opgeschaald, door het openen van nieuwe Zeeuwse huiskamers, waarin naast de woning ook de woonomgeving een belangrijke rol inneemt. Dit gebeurt nu in 's-Heerharendrikskinderen en Rilland.

Hierop wordt verder gebouwd in 2016. Door deelname in het internationale consortium INCASE kan nu ook de Zeeuwse WERKPLAATS op de kenniswerf worden geopend: een fieldlab voor smart living, met betrokkenheid van kennisinstellingen en het regionale bedrijfsleven.

Medio 2015 heeft de commissie Toekomstige Zorg Zeeland een rapport uitgebracht met een toekomstvisie. Waar mogelijk zal Impuls ook vanuit de Zeeuwse Huiskamer de verbinding hiermee zoeken. Diverse thema's die in dat rapport besproken zijn, komen ook in de Zeeuwse Huiskamer bij partnerorganisaties en inwoners ter sprake.

<u>Doelstelling</u>	Een open innovatieruimte waar partijen uit wonen, welzijn en zorg, samen met kennisinstellingen en bedrijven nieuwe antwoorden leren ontwikkelen op vragen en behoeften van bewoners.
<u>Rol</u>	Project- en programmamanagement.
<u>Partners</u>	Amels, Clavis, Delta, Résidence Oud-Bommenede, RWS, SVRZ, ZorgSaam Zeeuws-Vlaanderen, HZ University of Applied Sciences, Gemeente Reimerswaal, Zeeland Centraal, R&B Wonen, Zorggroep Ter Weel en ZLM Verzekeringen.

Santé Zeeland

Santé Zeeland is de naam van het netwerk rond gezondheid en innoveren in Zeeland. In 2013 is Impuls begonnen met het faciliteren van netwerkbijeenkomsten. Een maal per twee maanden vindt een netwerkborrel plaats. Daarnaast verzorgt Impuls een weblog dat de discussie voor betrokken stakeholders aanjaagt en faciliteert. Een schenking vanuit de boedel van de geliquideerde stichting voor ICT en Zorg in Zeeland maakt het mogelijk om dit ook in 2016 te continueren.

<u>Doelstelling</u>	Netwerk rond gezondheid en innoveren in Zeeland.
<u>Rol</u>	Facilitator van het netwerk.

8.3 Nieuwe projecten

(onder voorbehoud van goedkeuring door de betreffende Interreg programma's)

NINE

Het NINE-consortium bestaat uit negen regio's die een netwerk ontwikkelen voor het delen van kennis, bestpractices en expertise rond zorg en innoveren. Het programma heeft als doel het versterken van andere Europese financieringsinstrumenten. Om die reden is het in Zeeland verbonden met OPZuid. In Zeeland wordt het cluster gebruikt om een kennisinfrastructuur te ontwikkelen rond zorg en innoveren. Een regionale stakeholdergroep begeleidt de projectuitvoering.

<u>Doelstelling</u>	Het NINE-consortium bestaat uit negen regio's die een netwerk ontwikkelen voor het delen van kennis, bestpractices en expertise rond zorg en innoveren.
<u>Rol</u>	Projectpartner.
<u>Partners</u>	Vlaanderen, Zeeland, Barcelona, Kent, Zuid-Denemarken, Istrië, Grenoble, Friuli-Veneto en Schotland.
<u>Looptijd</u>	Januari 2016 – december 2019
<u>Budget</u>	Het totale projectbudget bedraagt 2,75 mln euro. Het budget voor het Zeeuwse deelproject bedraagt 243.000 euro.

INCASE

Het INCASE-project beoogt organisaties in Nederland, Vlaanderen, Frankrijk en Engeland te versterken op het onderwerp *smart industries*. Er zijn twee focusgebieden: de procesindustrie en de gebouwautomatisering. Samen met de HZ University of Applied Sciences participeert Impuls in dit consortium om een fieldlab voor Smart Living op de Kenniswerf te kunnen realiseren. Deze voorziening vormt een uitbreiding op de Zeeuwse Huiskamer als WERKPLAATS, samen met bedrijven, kennisinstellingen en andere stakeholders rond langer zelfstandig leven.

<u>Doelstelling</u>	Versterken van organisaties in Nederland, Vlaanderen, Frankrijk en Engeland op het gebied van smart industries.
<u>Rol</u>	Projectpartner
<u>Partners</u>	KU Leuven, HZ University of Applied Sciences, CITC-EuraRFID, Groupe HEI-ISE-ISEN, HZ University of Applied Sciences, Institut Catholique d'Arts et Métiers, ICAM, Manchester Metropolitan University, University of Kent, Université Lille 1, Universiteit Gent, University of Essex, en VOKA Oost-Vlaanderen.
<u>Looptijd</u>	November 2015 - oktober 2018.
<u>Budget</u>	Het totale projectbudget bedraagt 5 mln euro. Het budget voor het Zeeuwse deelproject bedraagt 283.000 euro. Financiering voor 60% vanuit het via Interreg VA 2 Zeeën-programma.

9. Bijlagen

9.1 Projectenoverzicht

Cluster	Project	Doelstelling	Looptijd	Begroting	Pagina
<i>Invest in Zeeland</i>					
	Lopende projecten/programma's				
	Strategische Acquisitie Agro/Food	Realiseren nieuwe bedrijfsvestigingen door op een nationaal platform optimaal te positioneren binnen deze sterke en belangrijke sector.	-	-	18
	Strategische Acquisitie Chemie	Realiseren nieuwe bedrijfsvestigingen door op een nationaal platform optimaal te positioneren binnen deze sterke en belangrijke sector.	-	-	19
	Opvolging aandachtsgebied Maritieme Industriële Toeleveranciers (MIT)	Genereren van kansrijke leads.	-	-	19
	Zeeland Connect	Nieuwe acquisitiekansen in kaart brengen in samenwerking met cluster Logistiek & Maintenance	-	-	19
	Acquisitiekansen Smart Delta Resources (SDR)	Acquisitie voeren aan de hand van het acquisitieplan dat voorkomt uit het project SDR.	-	Plan budget SDR. Uitvoering Invest in Zeeland.	19
	Investor Development	Realiseren van uitbreidingsinvesteringen of nieuwe bedrijfsvestigingen door accountmanagement van de reeds in Zeeland gevestigde bedrijven.	-	-	19
	Gebiedsgerichte acquisitie	Aantrekken van bedrijven met behulp van een specifieke (locatie)propositie.	-	-	20
	België	Realiseren van nieuwe bedrijfsvestigingen met een Belgische oorsprong in Zeeland.	-	-	20
	Samenwerking Impulsclusters	Nieuwe kansen voor acquisitie creëren door nauw betrokken te blijven bij de ontwikkelingen binnen de clusters van Impuls-collega's.	-	-	20
	Promotie van Zeeland als vestigingsregio	O.a. genereren naamsbekendheid voor Zeeland als aantrekkelijke vestigingsregio. De sterkten van Zeeland bij de relevante partijen uit het netwerk bij herhaling onder de aandacht blijven brengen.	-	-	20
<i>Innovatie-financiering</i>					
	Lopende projecten/programma's				
	Eerstelijns aanspreekpunt	Portaal voor innovatieve mkb'ers in Zeeland, waarbij ondernemers op basis van vraag worden ondersteund.	2014 - 2016	-	27
	Zeeland Financial Matching	Uitvoering geven aan project waarmee de realisatie van financieringen voor innovatieve bedrijven in het mkb wordt bevordert.	2014 - 2016	Circa € 115.000,- per jaar.	28
	OPZuid	Europees subsidieprogramma voor Zuid Nederland voor o.a. innovatiebevordering.	2014 -2020	-	28
	MIT Zuid	MIT Zuid omvat een set van drie financiële instrumenten om de eerste fases van innovatie te stimuleren voor het mkb.	2015 (medio 2015 duidelijkheid regeling 2016)	-	29
	CrossRoads II (aanvraag ingediend; besluit medio Q1 '16)	Aanjagen en stimuleren van duurzame grensoverschrijdende samenwerking rond kansrijke innovatieprojecten.	2015 - 2018	€ 1.000.000,- voor 50 haalbaarheidsonderzoeken. € 15.500.000,- voor 50 innovatieprojecten (target voor heel Zuid Nederland en Vlaanderen)	29
	InnoGo! II	Ondersteuning 40 ondernemers in vier jaar tijd bij opzet bedrijf en/of ontwikkeling van een product/dienst.	2013 - 2016	€ 2.200.000,- in 4 jaar.	30
	Zeeuws Participatiefonds (ZPF)	Financieren van mkb-bedrijven met een mogelijke economische spin-off voor Zeeland.	-	€ 1.800.000,- voor 2016.	30
	Zeeuws InvesteringsFonds (ZIF)	Financieren van nieuwe risicovolle technologische ontwikkelingen en bedrijvigheid op diverse economische Zeeuwse speerpunten.	-	€ 8.000.000,- in 12 jaar.	30
	Stichting Kenniswerf Zeeland/DOK41	Realiseren en faciliteren van dé plek voor innovatie in Zeeland.	2015 - 2016	€ 500.000,- per jaar.	31

Circulaire economie					
Biobased Economie					
	Lopende projecten				
	Bovenregionale Transitieagenda vd procesindustrie	In deze agenda worden suikers en lignine uit houtsnippers gewonnen en gescheiden voor diverse toepassingen.	-	-	37
	Regionale agenda	Richt zich op de ontwikkeling en teelt van (nieuwe) groene grondstoffen en de benutting van bestaande agro(rest)stromen voor de ontwikkeling van diverse (nieuwe) producten.	-	-	37
	Bevorderen business development bij mkb	Mkb innovaties laten leveren aan multinationals. En producten en kennis laten ontwikkelen die de grootschalige transitie mogelijk maken.	-	€ 600.000,-	37
	Biobased Innovations Garden	Het ontwikkelen van biobased ketenprojecten en productontwikkeling met andere ondernemingen, waarbij een proeftuin wordt onderhouden met nieuwe groene grondstoffen.	-	€ 150.000,-	37
	Haalbaarheid kleinschalige bioraffinage	Bepalen of en hoe een testfaciliteit voor kleinschalige bioraffinage mogelijk is op de Rusthoeve.	-	€ 124.920,-	38
	Biobased Infrastructuur voor Kennis (BIK)	De bestaande infrastructuur aan applicatiecentra in de regio Zuid-Nederland in twee jaar tijd verheffen tot een internationaal onderscheidend open innovatiesysteem voor het mkb in de biobased ketens. BIKR is een van deze applicatiecentra voor de teelt en het testen van verschillende soorten biomassa wat een bron kan zijn voor MKB'ers en collega applicatiecentra.	-	€ 1.590.488,-	38
	BIOBOOST	Versnellen van de transitie naar een biobased economy middels het implementeren van regionale test- en pilotproject voor de ontwikkeling van nieuwe producten, processen en dienstverlening in de land- en tuinbouw. Een marktverkenning voor ketenontwikkeling waarbij wat de afnemende bedrijven willen als uitgangspunt gehanteerd wordt maakt tevens onderdeel uit van dit project.	-	€ 5.961.000,-	39
Smart Delta Resources					
	Lopende projecten				
	Opstart van nieuwe initiatieven/businesscases	Het blijven ontwikkelen en het zoeken naar nieuwe synergiën tussen de deelnemende bedrijven en eventueel derde partijen voor het uitwisselen van grondstof- en energie intensieve stromen.			43
	Onstluitfinanciering nieuwe (inter)nationale projecten	Faciliteren in de zoektocht naar financiering voor de opstart van business cases. Dit kan gaan om subsidies, kredieten en/of garantiestellingen.			43
	Deelname aan agendabepalende Europese projecten	Voor samenwerking met strategische partners en de financiering van grotere projecten.			43
	(Inter)nationaal profileren van de regio	Positionering SDR verbeteren om het vestigingsklimaat in Zeeland te bevorderen.			43
	Nieuwe initiatieven				
	Verder ontwikkelen businesscases	Ontwikkelde synergiën verder uitwerken, de samenwerking en plannen concretiseren en indien mogelijk tot uitvoer brengen.			44
	Opstellen/uitvoeren plan symbiose for growth	Plan ontwikkelen en uitvoeren voor het aantrekken van derde partijen.			44
	Verbinden en samenbrengen deelnemende partijen	Concrete samenwerking creëren tussen partijen om business cases concreet van de grond te krijgen.			44
	Beïnvloeden Rijk en Europa	Het thema industriële symbiose hoger op de agenda krijgen bij de (EU) overheden, zodat er meer (financiële) ondersteuning op termijn mogelijk wordt.			44
	Zoeken naar financieringsvormen	Zoektocht naar juiste financieringsvormen om business cases te kunnen uitvoeren.			44
	Demonstreren en realiseren uitwisseling grondstoffen, reststoffen en warmte	Business cases tot concrete uitvoer brengen waardoor op economisch en milieuterrein winst wordt geboekt.			44

	Doorontwikkelen regionale agenda				44
Logistiek en Maintenance					
Innovatie & business development					
	Nieuwe projecten				
	Zeeland Connect	Programma en projectmanagement van diverse programma's en projecten die via Zeeland Connect worden uitgevoerd.	2016 – 2019	€ 150.000,- per jaar	51
	Verkenningen projecten				
	Europastategie logistiek	Er wordt gekeken naar de verschillende ontwikkelingen op logistiek gebied en de wijze waarop hier het beste kan worden ingespeeld.	On hold	-	51
	Actieplan Economische Structuur Delta Regio	Verkenning logistiek gerelateerde mogelijkheden in Delta Regio.	-	-	51
Supply Chain Control					
	Nieuwe projecten				
	Simulatiemodel Havenkeuze	Realiseren van een simulatiemodel die de keuze van een klant voor een bepaalde zeehaven ondersteunt op basis van de belangrijkste cost-drivers, beschikbare capaciteit en infrastructuur.	Sept 2015 – feb 2016		52
	Aansluiting bij Neutraal Logistiek Informatie Platform	Data management/opbouw logistieke database als onderdeel van projecten Corridor Management Vaarwegen en Bundelen Lading.	-	-	52
Beter benutten infrastructuur					
	Nieuwe projecten				
	Corridor management vaarwegen	Mbv e-data worden logistieke stromen in kaart gebracht zodat inzichtelijk wordt welke bottlenecks er binnen de Zeeuwse binnenvaart corridor optreden.	2016 – 2019	€ 200.000,- per jaar	52
	Verkenningen projecten				
	Railgoederen vervoer	Onderzoeken bundelingsmogelijkheden spoorgoederenvervoer.	-	-	53
Bundeling goederenstromen					
	Nieuwe projecten				
	Innovatieve vervoersoplossingen en bundeling lading	Op basis van de verzamelde data van in- en uitgaande vervoersstromen , zullen mogelijkheden voor innovatieve vervoersoplossingen worden verkend en gerealiseerd.	2016 – 2019	€ 200.000,- per jaar	54
	Verkenningen projecten				
	S4F – Shortsea connecties Noordzee	Onderzoek Shortsea connecties ism Zeeland Seaports en diverse Europese hubs/havens.	-	-	54
	Haalbaarheidsstudie/business case inland containerterminal Reimerswaal	Ondersteuning onderzoek naar haalbaarheid plannen van enkele lokale ondernemers.	-	-	54
	Haalbaarheidsstudie/business case Scheldeshuttle	Onderzoek naar haalbaarheid flexibele duwbakken oplossing in Kanaalzone.	-	-	54
	Grensoverschrijdende inzet LZV's (Ecocombi's)	Verkenning naar inzetbaarheid van langere en zwaardere voertuigen voor grensoverschrijdend wegverkeer ism Verladerskring Kanaalzone.	-	-	54
Slimme logistieke ketens					
	Verkenningen projecten				

	Realisatie Value Stream voor Service logistiek – inrichting MVP als regionale hub	Contractors, industriële dienstverleners en toeleveranciers die zijn samengebracht op het DOW terrein bieden kansen voor het ontwikkelen van innovatieve oplossingen voor spare parts management.	2016	-	55
	Procesflow voor spare parts	Basis voor optimalisatie Value Stream	2016	-	55
	Food Logistiek Zeeland	Onderzoeken Value Added food gerelateerde activiteiten passend bij ligging en infrastructuur van Zeeland en de Zeeuwse havens.	-	-	56
	Aviation Logistics	Onderzoek naar haalbaarheid business case voor opzetten luchtvaartbedrijf voor spare parts en kleinschalige personenvervoer in de regio Zeeland/West-Brabant.	-	-	56
Maintenance					
	Nieuwe projecten				
	Smart Tooling Proces Industry	Onderzoek naar toepassing Smart Tooling voor technisch onderhoud binnen procesindustrie met als doel onderhoudskosten te verlagen en hand-on-time te verhogen.	Nov 2011 – sept 2018	-	57
	Verkenningen projecten				
	Campione – Daisy4offshore	Uitrol eerder gerealiseerd Daisy (Dynamic Asset Information System) project voor preventief onderhoud aan windmolens en offshore locaties.	-	-	57
Vrijtijds-economie					
	Lopende projecten				
	Doorontwikkeling, uitrol en borging ZeelandPas	Borging en uitrol ZeelandPas naar nieuwe regio's.	-	-	64
	Koppeling vervoer aan ZeelandPas	Onderhandelingen voeren met Connexion en andere vervoerders om de koppeling van vervoer aan de ZeelandPas mogelijk te maken en te borgen.	-	-	64
	Implementatie Duurzaam Toeristennet Zeeland	Uitvoeren van advies duurzaam businessmodel in 2016, zodat het model in 2017 volledig is geïmplementeerd.	-	-	65
	Kustverbinding Breskens-Knokke	Realiseren van een alternatieve kustverbinding Breskens-Knokke over water en land.	-	-	65
	Stimulering Ondernemersinitiatieven	Stimuleren van ondernemersalternatieven op maat aanbod van vervoermiddelen bij accommodaties.	-	-	65
	LOCATE	Pilots voor duurzame mobiliteitsconcepten.	-	-	65
	Onthaal aan de kust	Opstellen van een handreiking voor kwaliteitsverbetering en innovatieve parkeerconcepten en strandovergangen.	-	-	66
	Tholen op de kaart	De lokale economie stimuleren binnen Thoolse schaal en identiteit, door het beter profileren van Tholen als gebied waar men goed kan wonen, werken en recreëren.	-	€ 45.000,-	66
	Nieuwe projecten				
	Digitale Zeeland Experience	Ontwikkelen samenhangende dynamische digitale netwerkstructuur voor vrijetijdseconomie waarbij nieuwe technieken, producten en diensten voor ondernemers beschikbaar worden gesteld.	-	-	66
	Small business, big data	Realisatie van innovatieve producten, diensten en bedrijfsprocessen bij mkb ondernemers door ontwikkeling dataplatform en interactief leerproces met ondernemers om consumentenkennis te valoriseren.	2016 - 2019	€ 85.200,- waarvan € 42.600,- subsidie	67
	Digitale bereikbaarheid Buitengebied	Zoveel mogelijk ondernemers aansluiten op toekomstbestendig internet.	-	-	67
	Pilot Innovatieve concepten horeca en detailhandel	Het ontwikkelen van regelgeving tbv innovatieve vermenging detailhandel en horeca	-	-	68
	PROFIT: Vergroting innovatiekracht van het Toeristisch-recreatief mkb	O.a. vertaling van gemeentelijke DNA's en LAND IN ZEE!-concept naar concrete toepassingen voor (toeristische) ondernemers en overheden.	2016 – 2019	€ 113.075,-	68
	Uitvoering actieplan Zeeland als gezonde regio	Uitvoeren actieplan en stimuleren van passende productontwikkeling.	-	-	68
	Uitvoering Stimuleringsprogramma Zorgtoerisme Veere	Opstellen stimuleringsprogramma zorgtoerisme Veere met concrete projecten.	2015 – 2016	€ 15.528,-	69
	Aanjaagprogramma Innovatie Vrijtijdssector	Opzetten en uitvoeren van een innovatieprogramma voor de vrijetijdssector.	-	-	69

	Kwaliteitsimpuls Verblijfsrecreatie	Onderzoeken of er een vervolgproject mogelijk en wenselijk is om een kwaliteitsimpuls verblijfsrecreatie in Zeeland te faciliteren.	-	-	69
	Overige werkzaamheden	Het leveren van een bijdrage aan initiatieven van derden om vrijetijdseconomie in Zeeland te versterken.	-	-	70
	Verkenningen projecten				
	Watersport	Met focus op de transitie van bezit naar gebruik, waardoor jachthavens worden gestimuleerd naar andere wegen te zoeken om de havenbezetting op peil te houden.	-	-	70
	Citytrips, shortsays en cross-overs	Ism de kunst- en cultuursector en evenementenorganisaties	-	-	71
	Natuurgerichte 'verblijfsrecreatie'		-	-	71
	Onderwatersport(en)		-	-	71
	Durfsporten		-	-	71
Gezondeids-economie					
	Lopende projecten				
	De Zeeuwse Huiskamer	Een open innovatieruimte waar partijen uit wonen, welzijn en zorg, samen met kennisinstellingen en bedrijven nieuwe antwoorden leren ontwikkelen op vragen en behoeften van bewoners.	-	-	75
	Santé Zeeland	Netwerk rond gezondheid en innoveren in Zeeland.	-	-	75
	Nieuwe projecten				
	NINE	Het NINE-econsortium bestaat uit negen regio's die een netwerk ontwikkelen voor het delen van kennis, bestpractices en expertise rond zorg en innoveren.	Jan 2016 – dec 2019	€ 2.750.000,-	76
	INCASE	Versterken van organisaties in Nederland, Vlaanderen, Frankrijk en Engeland op het gebied van smart industries.	Nov 2015 – okt 2018	€ 5.000.000,-	76

9.2 Verklarende woordenlijst

Afkorting	Definitie/verklaring
4C	Cross Chain Control Center
AMZ Borssele	Auto Maatschappij Zeeland NV
BAC	Biological Activated Cocktail
BASF	Badische Anilin und Soda Fabrik
BIGR	Biobased Innovations Garden Rusthoeve
BOM	Brabantse Ontwikkelings Maatschappij
BZW	Brabants-Zeeuwse Werkgeversvereniging
CHILL	Chemelot Innovations and Learning Labs
CoE BBE	Centre of Expertise Biobased Economy
GCC	Green Chemistry Campus
ICL-IP	Israel Chemicals Limited
ILVO	Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek
KEC	Kennis- en Expertisecentrum
KI<	Kennis- en Informatiecentrum
LIOF	Limburg Development and Investment Company
Ministerie EZ	Ministerie van Economische Zaken
MIT Zuid	Innovatiestimulering Topsectoren Zuid-Nederland 2015
MKB	Midden- en kleinbedrijf
MUP-project	Multi Utility Provider
MVP	Maintenance Value Park
NAP	Nationaal Acquisitieplatform
NFC	Near field communication
NFIA	Netherlands Foreign Investment Agency
NHTV	Breda University of Applied Sciences
NIAB	National Institute of Agricultural Botany
NLIP	Neutraal Logistiek Informatie Platform
OPZuid	Operationeel Programma Zuid-Nederland 2014 - 2020
REWIN	Regionale ontwikkelingsmaatschappij voor West-Brabant
RFID	Radio-frequency identification
RIS3	Regionale Innovatie Strategie voor Slimme Specialisatie
RORO	Roll-on-roll-offschip
RPCZ	Regionaal Pedagogisch Opvoedingcentrum Zeeland
RvO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
RWS	Rijkswaterstaat
S4G	Symbiose for growth
SDR	Smart Delta Resources
SRT	Stichting Recreatieve Ondernemers Tholen
Stichting BOS	Stichting Business Over de Schelde
SVRZ	Verleent in Zeeland zorg aan ouderen met lichamelijke of geestelijke klachten
TCR	Taxicentrale Renesse
TEN-T programma	Trans-Europese Vervoersnetwerk programma
TOZeeland	Toeristisch Ondernemend Zeeland
TPTA	Total Process Technology Assessment
TUA	Toeristische Uitvoeringsalliantie
UCR	University College Roosevelt
VNCI	Vereniging van de Nederlandse Chemische Industrie
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten

VS&K	Vitaal Sloe en Kanaalzone
Zeeland FM	Zeeland Financial Matching
ZIF	Zeeuws InvesteringsFonds
ZKL	Zeeuws Kenniscentrum Logistiek
ZLTO	Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie
ZPF	Zeeuws Participatiefonds
ZPPC	Zeeland Port Promotion Council